

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ
UYGULAMALI PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**ŞİDDET BAĞLAMINDA İNCELENEN ÜÇ KADIN GRUBUNUN
BAŞA ÇIKMA BİÇİMLERİ VE BU BAĞLAMDA
ÇOCUKLARINDA ALGILADIKLARI SORUNLAR**

Yüksek Lisans Tezi

Nilgün Yeniocak

Ankara, 2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ
UYGULAMALI PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**ŞİDDET BAĞLAMINDA İNCELENEN ÜÇ KADIN GRUBUNUN
BAŞA ÇIKMA BİÇİMLERİ VE BU BAĞLAMDA
ÇOCUKLARINDA ALGILADIKLARI SORUNLAR**

Yüksek Lisans Tezi

Nilgün Yeniocak

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Şennur Tutarel Kışlak**

Ankara, 2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ
UYGULAMALI PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**ŞİDDET BAĞLAMINDA İNCELENEN ÜÇ KADIN GRUBUNUN
BAŞA ÇIKMA BİÇİMLERİ VE BU BAĞLAMDA
ÇOCUKLARINDA ALGILADIKLARI SORUNLAR**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Şennur Tutarel Kışlak

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi: .....

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın yürütülmesinde o kadar çok kişinin emeği geçti ki burada herkesin adını anmak mümkün olmayacak diye üzülüyorum. Bu teşekkürü yazarken açık ve/veya örtük olarak üzerimde emeği olan herkese, bir gün teşekkür etme fırsatı bulma umudumu saklı tutuyorum.

Öncelikle araştırmanın yürütülmesi sürecinde bilgisi, yol göstericiliği, destekleyici tutumu ile hem benim hem de araştırmam üzerindeki emekleri için sevgili tez danışmanım Doç. Dr. Şennur Tutarel Kışlak'a teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca değerli zamanlarını ayırıp tezimle ilgilenen ve geribildirimleri ile beni aydınlatarak araştırmanın tamamlanmasına yardımcı olan değerli jüri üyelerim Prof. Dr. Gülsen Erden ve Yard. Doç. Dr. Elif Saillard'a ve verilerin analizi ve yazımı konusunda aydınlatıcı uzman bilgilerini sunan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Derya Hasta'ya katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Başta rahmetli babam olmak üzere bana araştırma ve öğrenme azmi veren, sonsuz motivasyonu sağladıkları ve hedeflerime ulaşmam konusunda beni güvenle destekledikleri için ailemin bütün fertlerine; samimi ve destekleyici tavrı, dikkatli değerlendirmeleri ve güvenli bir liman sunan arkadaşlığı ile beni güdüleyen ve tezin her aşamasında değerli zamanını ve enerjisini sakınmadan bana ayıran sevgili arkadaşım Katibe Özbay'a; Ankara'ya her gelişimde beni misafir eden, maddi ve manevi açıdan kahrımı çeken, fotokopilerimin peşinden koşturan ve motivasyonumun her düşüşünde beni ayağa kaldırmayı bilen en yakın destekçim, yol arkadaşım sevgili Hasan Aşkar'a hayatımdaki varlıkları için sonsuz teşekkür ederim.

Araştırmanın veri toplama ve yazım aşamalarında ihtiyacım olan özveriyi göstermenin yanı sıra, ellerinden gelen her tür desteği sağlamaya çalışan sevgili şube müdürüm ve iş arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Araştırmanın uygulama aşaması oldukça zahmetli, dikkat ve zaman ayırmayı gerektiren bir süreç olduğundan, bütün iş yükleri arasında araştırmanın amacına uygun kadınlar geldiğinde haber vermeyi unutmayan, uygulama yapmam için ortam hazırlayan ve uygulamalarımda zaman zaman yardımcı olan çok değerli kadın sığınma evi uzmanları Semlin Sarp, Emel Anar, Salime Tarihçi, Seher Gündoğan, Cennet Özdemir ve Derya Gezer'e, adını hatırlayamadığım diğer sığınma evi çalışanları ve stajyer öğrencilerine; sığınma evi dışındaki verileri toplamama yardımcı olan Özhan'a, Mehmet'e, Özlem'e ve burada adlarını sayamayacağım diğer arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	ii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet.....	3
1.1.1. Kadına Yönelik Şiddetin Tanımı	3
1.1.2. Kadına Yönelik Şiddetin Tarihi	6
1.1.3. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sığınma Evleri.....	11
1.1.4. Dünya’da Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet	14
1.1.5. Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet	15
1.1.6. Aile İçi Şiddeti Etkileyen Risk Faktörleri.....	19
1.1.7. Mağdurun Şiddete İlişkin Tutumları.....	23
1.1.8. Şiddete Uğrayan Kadınların Psikolojik Belirtileri	27
1.2. Çocuklara Yönelik Aile İçi Şiddet	29
1.2.1. Şiddete Tanık olma ve Şiddete Uğrama.....	31
1.2.2. Şiddete Tanık Olan Çocukların Psikolojik Sorunları.....	33
1.2.3. Şiddete Tanıklığın Geleceğe Etkileri	41
1.2.4. Çocukların Psikolojik Sağlığını Koruyucu Faktörler.....	44
1.3. Şiddet ve Kadınların Başa Çıkma Yolları.....	45
1.3.1. Annelerin Başa Çıkma Yolları Bağlamında Çocukların Psikolojik Sorunları	48
1.4. Araştırma Soruları	53
2. YÖNTEM.....	55

2.1. Araştırmanın Örneklemi.....	55
2.2. İşlem.....	55
2.3. Veri Toplama Araçları	57
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF):	57
2.3.2. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Belirleme Ölçeği (KYŞ):.....	58
2.3.3. Problem Çözme Envanteri (PÇE):	59
2.3.4. Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBÖ):.....	60
2.3.5. Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA):.....	62
3. BULGULAR.....	64
3.1. Araştırmada Yer Alan Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistik Bulguları....	65
3.2. Çocuklardaki Psikolojik Sorunları ve Kadına Yönelik Eş Şiddetini Yordayan Değişkenler	72
3.2.1. Korelasyon Analizleri	72
3.2.1.1. Güçler ve Güçlükler Anketinin toplam ve alt ölçek puanlarının sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisi:	73
3.2.1.2. Güçler ve Güçlükler Anketi'nin diğer ölçeklerin toplam ve alt ölçek puanları arasındaki ilişkiler:	75
3.2.1.3. Kadına yönelik aile içi şiddet (KYŞ toplam) ile ilişkili değişkenler:	77
3.3.2. Regresyon Analizleri.....	77
3.3. Şiddet gören sığınma evi grubu ile sığınma evi dışında olup şiddet gören ve görmeyen gruplardaki kadınların çocuklarının güçlük puanı, kendi stresle başa çıkma tarzları ve problem çözme becerilerine ilişkin Anova sonuçları	81
4. TARTIŞMA	88
4.1. Araştırmadan Elde Edilen Sosyo-domografik Bulguların Değerlendirilmesi.....	89

4.1.1. Kadınlara İlişkin Bilgiler	89
4.1.2. Çocuklara İlişkin Bilgiler	94
4.2. Regresyon Analizlerinden Elde Edilen Sonuçların Değerlendirilmesi	98
4.2.1. Çocuklardaki Toplam Güçlüğü Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	98
4.2.2. Çocuklardaki Duygusal Belirtileri Yordamaya İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	106
4.2.3. Çocuklardaki Davranış Sorunlarını Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	111
4.2.4. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Yordanmasına İlişkin Sonuçların Yorumlanması	113
4.3. Şiddet Değişkenine İlişkin Grupların Farklı Yönlerden Karşılaştırılması	119
4.3.1. Şiddet Değişkenine İlişkin Grupların Şiddet Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	119
4.3.2. Şiddet Değişkenine İlişkin Gruplarda Yer Alan Kadınların Çocuklarında Algıladıkları Psikolojik Sorunların Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Yorumu	120
4.3.3. Şiddet Değişkenine İlişkin Gruplarda Yer Alan Kadınların Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Yorumu	124
4.3.4. Şiddet Değişkenine İlişkin Gruplarda Yer Alan Kadınların Problem Çözme Becerileri ve Yaklaşımlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Yorumu	127
4.4. Araştırma Sonuçları	136
4.5. Sınırlılıklar	139
5. TÜRKÇE ÖZET	142
6. İNGİLİZCE ÖZET	143

7. KAYNAKÇA	144
8. EKLER	156
Ek -1. SHÇEK izni	156
Ek- 2: Etik Kurul Onayı	157
Ek – 3: İç Hukukumuzda kadına yönelik şiddeti önlemek amacıyla yapılan “4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun”	158
Ek 4. Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu.....	160
Ek 5. Kişisel Bilgi Formu	161
Ek 6. Çocuklara uygulanan Disiplin Yöntemlerine İlişkin Sorular	165
EK 7. Çocuklar İçin Kişisel Bilgi Formu (ÇKBF)	166
Ek 8. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği (KYŞ).....	168
Ek 9. Problem Çözme Envanteri (PÇE).....	169
Ek 10. Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBÖ).....	170
Ek 11. Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA)	171

TABLOLAR

Tablo		Sayfa
Tablo 3.1.	Gruplara dahil olan kadınlara ilişkin sosyo-demografik bilgiler	66
Tablo 3.2.	Gruplara dahil olan çocuklara ilişkin sosyo- demografik bilgiler	70
Tablo 3.3.	Güçler ve Güçlükler Anketinin toplam ve alt ölçek puanlarının kadınlara ilişkin sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisi	73
Tablo 3.4.	Güçler ve Güçlükler Anketinin toplam ve alt ölçek puanlarının çocuklara ilişkin sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisi	74
Tablo 3.5.	Güçler ve Güçlükler Anketi'nin toplam ve alt ölçek puanları ile kadına yönelik şiddet, stresle başa çıkma tarzları, problem çözme becerileri ve yaklaşımları arasındaki ilişkiler	76
Tablo 3.6.	Kadına yönelik aile içi şiddet (KYS toplam) ile ilişkili değişkenler.....	77
Tablo 3.7.	Çocuklardaki Toplam Güçlük Puanının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	78
Tablo 3.8.	Çocuklardaki Duygusal Belirtilerin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	79
Tablo 3.9.	Çocuklardaki Davranış Sorunlarına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	80
Tablo 3.10.	Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Yordayan Değişkenleri Belirlemede Kullanılan Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	81
Tablo 3.11.	Şiddet değişkenine ilişkin gruplarda yer alan kadınların çocuklarında algıladıkları güçlük puanları açısından karşılaştırılması	82

- Tablo 3.12.** Şiddet değişkenine ilişkin grupta yer alan kadınların
Stresle Başa Çıkma Tarzları açısından karşılaştırılması 84
- Tablo 3.13.** Şiddet değişkenine ilişkin grupta yer alan kadınların
Problem Çözme Becerileri açısından karşılaştırılması..... 86

1. GİRİŞ

Aile, sevgi, güven ve huzurun kaynağı olarak görülse de, zaman zaman çatışma ve şiddetin merkezi de olabilmektedir. Dünyada ve Türkiye’de yapılan pek çok araştırma kadının aile içinde şiddet gördüğünü ortaya koymakta, kadına yönelik aile içi şiddete çocukların da sıklıkla tanık olduğunu göstermektedir. Dahası aile içi şiddetin varlığında çocukların doğrudan ya da dolaylı olarak istismar edildikleri ve evdeki şiddet nedeni ile ihmale uğradıkları belirtilmektedir. Bu bilgiler kadına yönelik aile içi şiddet sonucunda kadınların yanı sıra çocukların da zarar gördüğünü göstermektedir (Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu, 2002; Ghasemi, 2009; Holt, Buckley & Whelan, 2008; K. Özmen, 2004; Mbilinyi ve ark., 2007; Rudo, Zena, Powell, Diane ve ark. 1998).

Kadına yönelik aile içi şiddetin çocuklar üzerinde fiziksel ve ruhsal bakımdan pek çok olumsuz sonuca yol açtığı konusunda neredeyse bir söz birliğine varılmış durumdadır (Cummings, Pepler, ve Moore, 1999; KSGM, 2009; Levendosky, Huth-Bocks, Shapiro ve Semel, 2003; Little ve Kantor, 2002; Mbilinyi ve ark. 2007; Rudo ve ark. 1998; Stephens, McDonald ve Jouriles, 2000; Ware ve ark., 2001). Konu ile ilgili yabancı yazın artık anneleriyle birlikte konuk evlerine gelen çocukların ortamsal koşulları, bu kurumlarda geçirecekleri zaman ve onlara yönelik tedavi hizmetlerinin planlanması üzerinde durmaktadır (Poole, Beran, & Thurston, 2008;

Stephens, McDonald ve Jouriles 2000; Poole, Beran, & Thurston, 2008; Stephens, McDonald ve Jouriles, 2000). Buna karşın şiddete tanık olan ya da maruz kalan bu çocukların ülkemizde ne gibi sorunlarla karşılaştıkları üzerinde henüz pek durulmadığı görülmektedir. Aile içi şiddetten çocukların nasıl etkilendikleri, şiddetin birincil mağduru konumunda oldukları “istismar ve ihmal” bağlamında kısmen araştırılmış; ama şiddete tanıklık etmenin (witness) etkileri, son dönemlerde ancak dikkatlerin çekilmeye çalışıldığı bir konu olabilmıştır (Durmuşoğlu ve Doğru, 2004; K. Özmen, 2004; Pelendecioğlu ve Bulut, 2009; Ünal, 2008).

Bu çalışmada kadınların şiddete uğrama düzeylerine göre; problem çözme becerileri ve stresle başa çıkma tarzları değerlendirilerek, söz konusu becerileri ile çocuklarında algıladıkları davranış sorunları arasındaki bağlantılar anlaşılmaya çalışılacaktır. Ayrıca sığınma evlerine başvuran kadın ve çocuklarla ilgili veri toplanarak, sığınma evlerine başvurmanın, kadınları ve çocuklarını nasıl etkilediği üzerinde durulacaktır. Böylece şiddet nedeni ile sığınma evinde kalanlar, şiddet gördüğü halde sığınma evine başvurmamış kadınlar ve sığınma evine başvurmayıp şiddet görmemiş olan kadınlar, stresle başa çıkma tarzları, problem çözme becerileri ve çocuklarında algıladıkları duygusal ve davranışsal problemler açısından karşılaştırılacaktır.

Bu bölümde öncelikle şiddet, şiddetin tarihi ve sığınma evleri hakkında kısaca bilgi verilecek, ardından kadına yönelik aile içi şiddet hakkında Türkiye’de ve dünyada yapılan araştırma bulgularından söz edilecektir. Daha sonra şiddete tanık olmanın çocuklar üzerindeki etkileri, annelerin problem çözme becerileri, stresle

başa çıkma tarzları ve bu becerilerinin çocuklarında algıladıkları duygusal ve davranışsal sorunlarla ilişkisi hakkındaki literatür bilgilerine yer verilecektir.

1.1. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

1.1.1. Kadına Yönelik Şiddetin Tanımı

“Aile bireylerinin birbirlerini incitmeleri, birbirlerine zarar vermeleri anlamındaki her türlü davranış aile içi şiddettir” (Öztürk, 2010 s. 43). Bu durumda aile içi şiddet eşler, ebeveynlerle çocuklar ve kardeşler arasında gerçekleşen şiddeti içermektedir. Ancak bu araştırmada aile içi şiddet kavramı eşler arasındaki şiddeti ifade etmek için kullanılacaktır. Kadına yönelik şiddet temel olarak cinsiyet eşitsizliğine dayanır ve genellikle erkekler ya da erkek egemen kültür tarafından kadınlara yöneltilir. Şiddet uygulayıcısı ile mağduru arasında bir ilişkinin olması gerektirmez. Buna karşın aile içi şiddet, birincil akrabalık bağı olan bireylerin birbirlerine uyguladığı şiddeti tanımlar. Nitekim kadına yönelik şiddetle mücadelenin, kadınların eşlerinden gördüğü şiddet üzerine temellendirildiği belirtilmektedir (Altınay ve Arat, 2007). Erkeklerin de aile içi şiddet mağduru olduklarını söyleyen cılız seslere rağmen, kadınların aile içinde ve toplumun hemen her kesiminde şiddete uğradığına dair tartışılmayacak derecede çok ve nitelikli araştırma sonucu bulunmaktadır (Altınay ve Arat, 2007; KGSM, 2010; Kocacık ve Çağlayandereli, 2009; Özyurt ve Deveci, 2010; TCBAAK, 1995). Kadına yönelik aile içi şiddetin tarihsel sürecine bakıldığında bunun ne kadar köklü bir eğilim olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, araştırmada aile içinde kadının

eşinden gördüğü şiddet sorgulanacak ve çocukların bu şiddete tanıklık edip etmediği değerlendirilecektir. Böylece araştırma metninde geçen aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet kavramları eş şiddetini yani erkek/baba tarafından kadına/anneye uygulanan şiddeti ifade etmek için kullanılacaktır.

Kadına yönelik şiddet, cinsiyete dayalı eşitsizlikten doğarak bu eşitsizliği beslediğinden; kadına yönelen şiddetle mücadele edilirken cinsiyet eşitsizliğine dayalı kadın mağduriyeti gibi sosyal ve toplumsal bir konu ile de mücadele edilmesi gerekmiştir. Bu bağlamda yürütülen kadın çalışmaları 1970’lerde yoğunlaşmış ve nihayet ilk olarak 1975’te Meksika’da toplanan kadın konferansında kadına yönelik şiddete dikkat çekilmiştir. Çalışmalar 1979’da *Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)* ile somut bir sonuca ulaşmıştır. 1993’te kabul edilen ‘*Kadına Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Birleşmiş Milletler Bildirisi*’nde şiddet riskini arttıran koşullar tespit edilmiş ve bildiriye taraf olan devletler bu riski azaltmakla yükümlü kılınmıştır. Bu bildiri şiddetin tanımını yaparak, nelerin şiddet olarak değerlendirilmesi gerektiği konusuna netlik kazandırmıştır. Buna göre kadına karşı şiddet; “*ister kamusal ister özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik acı ve ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma*” (Akt. Sığınmaevleri Klavuzu, 2008, s. 27) olarak tanımlanmıştır. Tanım, bildiride ek açıklamalarla genişletilmiş, kadının toplumun her alanında her tür şiddetten korunması ve insan olmanın sağladığı her hakkı kullanma özgürlüğünün olması gereği vurgulanmıştır (Sığınmaevleri Klavuzu -SK-, 2008; Meclis Araştırma Raporu –MAR-, 2006).

Araştırmalar şiddetin temel olarak dört türü üzerinde durmaktadır: fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet.

Fiziksel şiddet: Temel olarak kadının bedenine saldırma yoluyla fiziksel acı vermeyi hedefleyen şiddet biçimidir. Tokatlamak, itmek, saçını çekmek, başını sarsmak, sıkmak, bükmek, ezmek, ısırarak, tekmelemek, bir nesne ile vurmak, bıçak ya da silah gibi araçlarla yaralamak gibi kadının fiziksel varlığına zarar veren davranışlardır.

Psikolojik şiddet: Psikolojik şiddet genellikle kadının bilişsel anlamlandırma sürecine yönelik olumsuz müdahaleler olarak düşünülebilir. Bunlar: kadını sürekli eleştirmek, onunla alay etmek, davranışlarını ve ilişkilerini sınırlamak, ona hakaret etmek, küfür etmek, kendine olan güven ve saygısını düşürmeye yönelik ima, itham ve iddialarda bulunmak ve kişisel gelişimine yönelik etkinliklerde bulunmayı (kursa gitmek, danışmanlık almak gibi) engellemektir.

Cinsel şiddet: Genel olarak kadının kişisel mahremiyet alanının ihlalidir. Kendi isteği dışında cinsel amaçlı temasta bulunma, istemediği ya da uygun olmadığı halde ilişkiye zorlama, istemediği cinsel davranışlarda bulunmaya, istemediği kişilerle ve istemediği ortamlarda cinsel içerikli etkinliklere zorlama olarak tanımlanabilir.

Ekonomik şiddet: Genel olarak kadının ekonomik faaliyetlerine müdahale edilmesi, kendisini ilgilendiren ekonomik kararlara dahil edilmemesi ve ekonomik gereksinimlerinin keyfi olarak kısıtlanması olarak tanımlanabilir. Ekonomik şiddet aile içinde farklı biçimlerde ortaya çıkabilir; kadının ihtiyaçlarını karşılayacak

paranın keyfi olarak kısıtlanması, çalışıp para kazanmasına izin verilmemesi, paranın nerelere, ne amaçla ve nasıl harcanacağı ile ilgili kararlara kadının dahil edilmemesi, kadına ait olan paraya, mala ya da ekonomik değeri olan kişisel eşyalara el konulması, kadının ekonomik kazanç amaçlı fuhuşa zorlanması ve bu yolla elde edilen paraya el konulması fiziksel şiddet olarak tanımlanabilir (Çolak, 2009; World Health Report, 2001, Sığınmaevleri Klavuzu, 2008). Bu araştırmada ele alınan aile içinde kadına yönelik şiddet, yukarıda tanımlanan şiddet türlerinden birinin ya da birden fazlasının eşi tarafından kadına uygulanması olarak değerlendirilecektir.

Günümüzde şiddetin insanlar ve toplumlar üzerindeki güçlü baskısını anlamak, kadına yönelik şiddetin tarihsel sürecini anlamayı gerektirdiğinden, aşağıda bu konuya yer verilmiştir.

1.1.2. Kadına Yönelik Şiddetin Tarihi

Zaman içinde ve farklı toplumlarda değişkenlik gösterse de ataerkil kültürün hâkimiyeti ile kadınların aile ve toplum içindeki konumu düşük düzeyde kalmıştır. Binlerce yıllık bir sürecin sonunda 18. yüzyılda, kadınlar eğitim haklarını elde ederek topluma farklı bir alandan katılabilmiş, aile ve topluma ekonomik, siyasal, sosyal katkılarda bulunmaya başlamışlardır. Giderek kendini ifade gücünü arttıran kadınlar günümüzde kendi yaşamları üzerinde daha denetimli ve topluma sağladıkları katkı bakımından daha güçlü konuma gelmiştir (Öztürk, 2010).

Tarihsel açıdan bakıldığında, kadına yönelik şiddetin M.Ö.'ki dönemlerde varlığına dair bulgular olduğu görülmektedir. Döneme ait kemik kalıntılarında

kadınlara ait kafa travmaları ve kemik kırıklarının erkeklere nazaran daha fazla olduğu ve bu yaralanmaların kazaya bağlı olmadığı tespit edilmiştir (Akt. Çolak, 2009). Çivi yazılı tabletlerden edinilen bulgulara göre, dönemin hukuk sisteminde kadına yönelik ayrımcılık yapılmış ve kadına uygulanan şiddet meşru görülmüştür. M.Ö. 2450 yıllarında oluşturulan ilk yazılı hukuk kuralları da kadına yönelik ayrımcılık içermekte ve şiddeti mazur görmektedir. Örneğin, Sümerler ve Asurların oluşturduğu yasalar 'zina'yı tanımlayarak, bu fiil sonucu kocaya kadını öldürme hakkı tanımıştır. Kadının bu suçu birlikte işlediği erkeğe de kadına verilen cezanın aynısı uygulanmaktadır. Buna karşın evli bir erkeğin evli olmayan bir kadınla ilişkisinin olması halinde hukuk kuralları tanımlanmamıştır. Bu kanunun özellikle evli olan kadınlarla ilgili olduğu görülmektedir. Benzer şekilde Anadolu'da yaşayan Hititlerin kanunlarında erkeğin birden fazla kadınla birlikteliğine izin verilirken, kadının evlilik dışı ilişkisi suç (zina) sayılmış ve ölümlü cezalandırılması uygun görülmüştür. Bununla birlikte kocanın karısını ve birlikte zina yaptığı adamı başıslama veya öldürme hakkı bulunmaktadır (Duymuş, 2009).

Sümerlerde kadının erkekten ayrılmayı istemesinin ölümlü, erkeğin karısından ayrılmayı istemesinin parayla cezalandırılması uygun görülmüştür. Asurlarda ise eşlerin birbirine karşı sorumluluklarını yerine getirip getirmediği dikkate alınarak ceza verilmesi öngörülmüş; sorumluluğun yerine getirilmemesi halinde kadına verilecek cezanın ölüm olduğu belirtilirken, erkeğe verilecek cezanın ne olacağı belirtilmemiştir. Benzer şekilde kadının isteyerek çocuk düşürmesi ölümlü, küfür etmesi, kavga sırasında eşine zarar vermesi, el kaldırması bedensel cezalar ve tazminatla cezalandırılmıştır (Duymuş, 2009). Subaşı ve Akın, 2004) Eski Roma'da da 'zina', sarhoşluk gibi gerekçelerle kadınların öldürülebildiğini

aktarmışlardır. Sonuç olarak şiddetin çok eskilere dayanan kökleri olduğu ve ilk yasalarda kadına yönelik ayrımcılığın yapıldığı, bu yasaların kadına yönelik şiddete zemin hazırladığı söylenebilir. 'Zina'nın ancak 2003'te yapılan yasal düzenleme ile suç olmaktan çıkarıldığı ve bu nedenle kadının öldürülmesi durumunda yapılan cezai indirimin kaldırılabilirdiği düşünülürse tarihsel geleneğin gücü daha iyi anlaşılabilir (MAR, 2006).

Türk soyunun ve Türklerin kurdukları devletler açısından kadının durumu değerlendirildiğinde; göçebe bir toplum olan Hunlarda kadın ile erkek benzer haklara sahip görünürken, İslamiyet'in kabulü ve yarattığı kültürün etkisiyle kadının gittikçe pasif hale geldiği ve hem toplum hem de aile içindeki yerini zamanla yitirdiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde Batı'ya açılmasıyla birlikte kadın haklarına yönelik çalışmalar yapılmış, eğitimine özen gösterilmiş, kadınların haklarını aramalarına ve basın yoluyla kendilerini ifade etmelerine izin verilmeye başlanmıştır (Çakıcı Gerçek, 2009).

Bazı kaynaklar dinlerin kadına yönelik şiddeti meşrulaştırdığını ileri sürmüşlerdir. Kadına yönelik şiddet bağlamında dinlerin etkisini değerlendiren Erkızan (2009) Hinduizm, Konfüçyüizm, Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslamiyet'in kadının çalışmasını engelleme ve onu evine hapsetme konusunda ortaklaştığını aktarmıştır. Dini kurallar neden olarak gösterilerek farklı ülkelerde ve dönemlerde kadınların çalışması, gezmesi, yurt dışına çıkması, erkeklerle iletişim kurması, siyaset yapması vb. engellenmiş; dini kurallar referans alınarak mirastan alınan pay, boşanma kararı, çocukların velayetini alma, uzmanlaşma gibi konularda kadın aleyhinde uygulamalar yürürlüğe koyulmuştur. Altındal (2004) Cahiliye Devri'nde

Arap kadınların silah kuşanabildiğini, çok büyük ozanlar yetiştiğini, ancak İslamiyet'in kabulünden sonra dinin iyice yozlaştırılarak kadının eski dönemin gerisine itildiğini ifade etmiştir.

Endüstrileşme sürecinde kadın emeğine duyulan ihtiyacın artmasıyla 19. yüzyılda ekonomik etkinliklerde ortaya çıkan cinsiyete dayalı eşitsizlikler gündeme gelmiştir. Bu dönemde kadınlar, eşit işe eşit ücret, eşit eğitim gibi talepleri doğrultusunda bir takım haklar elde etmişlerdir. 1946'da kurulan kadının statüsü komisyonu ve 1960'larda canlanan kadın mücadelesi sayesinde dünyada kadın haklarına dair önemli kazanımlar elde edilmiştir (Altındal, 2004; Çakıcı-Gerçek, 2009; Öztürk, 2010).

Tanzimat devriyle kadınlara tanınan kimi haklar Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile daha da genişletilmiştir. 1924'te eğitim öğretim birliğinin sağlanmış ve ardından kabul edilen medeni kanun, kadına ekonomik, sosyal haklar sağlarken, kadına siyasal hakların tamamının verilme süreci 1934'te tamamlanabilmiştir. Kadın haklarına yönelik dikkate değer ilk çalışmalar ise ancak 1980'lerde ortaya çıkmış ve bu konuda devlet tarafından ilk somut adım 1985'te atılmıştır (Altındal, 2004; Çakıcı Gerçek, 2009).

Kadının şiddetten korunması ve haklarını kazanmasına yönelik uluslararası sözleşmeler Birleşmiş Milletler'in (BM) 1946'da oluşturduğu Kadının Statüsü Komisyonunun çalışmalarıyla başlamıştır. 1950 yıllarında eşit işe eşit ücret kazanımı ile başlayan kadının insan haklarına ilişkin çalışmalar, 1979 yılında kabul edilen 'BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi' ile daha etkili hale getirilmiştir. Bildirge, 1985'te Türkiye tarafından da imzalanmıştır. Bu

doğrultuda Türkiye’de 1998’de çıkarılan ‘ailenin korunmasına dair kanun’ kadına yönelik aile içi şiddetin önlenmesine yönelik önemli bir adım olmuştur. Türkiye’de kadın ile erkeği eşit olarak kabul eden yeni medeni kanun 2001’de yürürlüğe girmiştir. Yeni medeni kanunda kadının evlilik sürecinde ortak yaşama sağladığı maddi ve manevi katkıları dikkate alınarak; edinilen mallar, aile yaşamı ve çocuklarla ilgili alınan sorumluluklar ve kararlar bakımından kadınlarla erkeklere eşit haklar verilmiştir. 2004’te kabul edilen 5237 sayılı kanun kadına yönelik cinsel şiddetin ve töreyi uygulama ve namusu temizleme adı altında işlenen cinayetlerin önlenmesine yönelik önemli bir adım olmuştur. Konu ile ilgili düzenlemelerde, süreç içerisinde aşamalı olarak kadına yönelik işlenen suçlar belirginleştirilmiş, cezaları ağırlaştırılmış ve kadının aile, işyeri ve toplum içindeki haklarının korunmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Söz konusu düzenlemeler kadının şiddetten korunması sürecini hızlandırmış, polis, hukuk uygulayıcılarının, sosyal çevrenin ve idari mekanizmaların sorumluluğunu arttırmıştır (Altındal, 2004; Çolak, 2009; Çakıcı Gerçek, 2009; MAR, 2006). Bir yandan kadın haklarının temel insan hakları düzeyine taşınmasına yönelik mücadele sürerken, toplumsal, kişisel, tinsel her ne nedenle olursa olsun kadına uygulanan şiddetin acilen önlenmesine yönelik çalışmalara da ihtiyaç duyulmuştur. Bu amacın gerçekleştirilmesi için atılan önemli adımlardan biri de, şiddete uğrayan ve uğrama tehdidi altında olan kadınların korunması amacıyla kadın sığınma evlerinin açılması olmuştur.

1.1.3. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sığınma Evleri

Kadının şiddetten korunması farklı açılardan ele alınabilen bir konudur. Şiddetin kadın üzerinde yarattığı olumsuz etkiler düşünüldüğünde belki de yapılması gereken en önemli şey önleyici çalışmalardır. Önleyici çalışmalar, hukuk kurallarının kadını korumasını ve kadına karşı işlenen suçların gereğince cezalandırılmasını, bireylerin ve toplumun şiddetin oluşmasına zemin hazırlayan inançlarının değiştirilmesini ve kadının istihdamını dolayısıyla da ekonomik bağımsızlığını kolaylaştıran politikaların oluşturulmasını içerir. Türkiye’de 1998’den bu yana yapılan önemli yasal düzenlemelerle bu yönde önemli adımlar atılmıştır. Ancak yapılan yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesiyle ilgili eksiklikler olduğu görülmektedir. Önleyici çalışmaların yanı sıra şiddetin ortaya çıkması halinde bu durumun erken fark edilmesi, ilgili yerlere bildirim sağlanması ve kadının bir an önce koruma altına alınması önem arz etmektedir. Bu süreç özellikle kolluk kuvvetleri (jandarma- polis), hukuk ve sağlık sistemi çalışanları aracılığıyla yapılmakta ve çalışanlara bu konuda duyarlılık kazandırılmaya çalışılmaktadır. Şiddetten uzaklaştırma ve koruma hizmetleri ise Türkiye’de genellikle konukevleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Konukevlerine kimlerin yönlendirileceğine Kadın Danışma Merkezleri karar vermekte, mesai saatleri dışında ise kadınlar “alo 183”ten haftanın 7 günü 24 saat yardım isteyebilmektedirler. Ancak ‘Alo 183’ün hala Türkiye’nin bütün illerinde işlevsel hale getirilemediği bilinmektedir (Altınay ve Arat, 2007; MAR, 2006; Sığınmaevleri Kılavuzu, 2008).

Kadın sığınma evleri şiddet gören ya da görme riski altında kalarak barınma ihtiyacı duyan kadınların ve çocuklarının geçici olarak kalmaları için hazırlanan

güvenli kuruluşlardır. Bu kurumlar, kadınları ve çocuklarını şiddetten korumanın yanı sıra, onların fiziksel ve psikolojik sağlığını korumalarına, haklarından yararlanmalarına ve bağımsız olmalarına yardımcı olmak amacı ile ilgili kurumlardan yararlanmalarını sağlarken, kurum içinde planlanan çalışmalarla da onları bilinçlendirmeyi, güçlendirmeyi ve kendi ayakları üzerinde durarak hayatlarını yeniden kurlmalarına yardım etmeyi amaçlar (Sallan Gül, Özdamar Tıgılı ve Alican, 2009; Sığınmaevleri Kılavuzu, 2008). Kadınların bu kurumlardan yeterince yararlanabilmeleri için sığınma evi sayısının ve koşullarının yeterli olması gerekmektedir. Avrupa Birliği standartlarına göre her 7500 kişilik yerleşim birimine bir konukevinin açılması gerekmektedir. Türkiye’de ise ancak 2005’te çıkan yasa ile nüfusu 50 binden fazla olan belediyelerin kadın ve çocuklar için sığınma evi açması zorunlu kılınmıştır. SHÇEK ve sivil toplum kuruluşları (STK) da sığınma evi açabilmektedir. Kadının şiddetten korunmasında sığınma evlerinden çıktıktan sonra da kadının bağımsız yaşayabilmesine yardımcı olmak üzere konut sağlanması ve rehberlik çalışmaları önem arz etmektedir. Kadın sığınma evine başvuran kadınlar şiddetten uzak bir hayat kurmak için bir işe, -varsa- çocuklarını bırakabilecekleri bir yuvaya, çocuklarıyla birlikte kalabilecekleri bir eve gereksinim duymaktadırlar. Ancak sunulan bu hizmetler hala yeterli olmadığından kadınlar çaresiz kalıp evlerine geri dönmekte ya da yakınlarına sığınmaktadırlar (Sallan Gül ve ark., 2009; MAR, 2006; Sığınmaevleri Kılavuzu, 2008).

Dünyadaki ilk kadın sığınma evi 1974’te açılmış ve birkaç yıl içinde Avrupa’nın pek çok ülkesine ve dünyaya yayılmıştır. Türkiye’de seksenlerde canlanan kadın hareketi öncelikli olarak kadına yönelik şiddetin önlenmesi üzerinde durmuştur. Şiddeti önlemeye yönelik kampanyalardan sonra doksanlı yıllarda kadın

örgütlenmeleri başlamış ve kadın sığınma evleri açılmaya başlanmıştır. Türkiye’de ilk sığınma evi 1990’da açılmış, açılan konukevlerinin sayısı 1998’de ancak 7’yi bulmuş, 2008 verilerine göre ise sayısı 56’ya ulaşmıştır. Konuk evlerinin sayısının yeterli hale getirilmesi planlansa da belediyelere bağlı kurumların sunduğu hizmetin sürekliliği ile ilgili sorunlar yaşandığı belirtilmektedir (Sığınmaevleri klavuzu, 2008; Öztürk, 2010).

Kadın sığınma evleri çocuğu olan kadınlara da hizmet verdiğinden, bu kurumlarda kadınların yanı sıra çocuklarının da güçlendirilmesi önem kazanmaktadır. Sığınma evlerinde kalmaya uygun olan farklı yaşlardaki (erkeklerde 0-12 yaşlar, kızlar için yaş sınırı yok) çocukların gelişim özelliklerine uygun faaliyet alanları ve materyalleri sağlamak, annelere ve çocuklara uygun etkinliklere katılma fırsatı tanımak öngörülen sığınma evi standartları arasındadır (Sığınmaevleri Klavuzu, 2008; Stephens, McDonald & Jouriles 2000). Ancak ülkemizde bu kurumların yetersizliğinin yanı sıra kurumlarda çalışan uzman sayısının ve sunulan hizmetlerin de yetersiz olduğu belirtilmektedir (KGSM, 2010; MAR, 2006; Subaşı ve Akın, 2004).

Kadına yönelik eş şiddeti ne yazık ki tüm dünyada yaygın olarak görülen bir olgudur. Konu ile ilgili araştırmalar oldukça yaygındır. Bu nedenle aşağıda önce farklı ülkelerden elde edilen bulgular sunulacak, ardından Türkiye’deki durum değerlendirilecektir.

1.1.4. Dünya’da Kadına Yönelik Aile içi Şiddet

DSÖ’nün 2005 raporunda 10 ülkede (Bangladeş, Sırbistan, Karadağ, Brezilya, Etiyopya, Japonya, Nambiya, Peru, Tayland, Tanzanya cumhuriyeti ve Samoa Adaları) 24 bin kadınla yapılan araştırmanın sonuçları sunulmuştur. Buna göre yaşam boyu en yüksek fiziksel ya da cinsel şiddete uğrama sıklığı Etiyopya’nın kırsal kesiminden (%71), en düşük şiddete uğrama sıklığı ise Japonya’nın şehir kesiminden (%15) elde edilmiştir. Fiziksel Şiddetin görülme sıklığı %61 ile (Peru), %13 (Japonya) arasında; cinsel şiddet %59 ile (Etiyopya) %6 (Sırbistan- Karadağ ve Japonya) arasındadır. Yaşam boyu fiziksel veya cinsel şiddete uğrama sıklığı Peru’nun kırsalında %69- kent kesiminde %51, Etiyopya’da %71, Birleşik Tanzanya Cumhuriyeti’nin kırsalında %56- kent kesiminde %41, Bangladeş’in kırsalında %62- kent kesiminde %53, Samoa Adaları’nda %46, Tayland’ın kırsalında %47- kent kesiminde %41, Brezilya’nın kırsalında %37- kent kesiminde %29, Nombiya’nın kent kesiminde %36, Sırbistan ve Karadağ’ın kent kesiminde %24 ve Japonya’nın kent kesiminde %15 olarak bulunmuştur. Araştırmada duygusal şiddete uğrama oranının ise %20 ile 75 arasında değiştiği bulunmuştur (WHO, 2005).

Doğu Hindistan’da evli 1718 kadın ve 1715 erkekle yapılan çalışmada kadınların bildirimine göre, %16’sı fiziksel, %52’si psikolojik, %25’i cinsel şiddete uğramış; %56’sı bu şiddet türlerinden en az birini yaşamıştır. Erkeklerin ise %59’u şiddet türlerinden en az birini uyguladığını bildirmiştir (Babu & Kar, 2009). Moğolistan’da yapılan geniş çaplı bir taramada (4967 kişi) katılımcıların %38’i son 6 ayda aile içi şiddetin herhangi bir türünü yaşadıklarını bildirmişlerdir (Oyumbileg ve

ark., 2009). Yeni Delhi’de de kadınların %43’ü en az bir şiddet türünü yaşadıklarını bildirmişlerdir. (Vachher & Sharma, 2010).

Pakistan’da depresyon tedavisi alan kadınların %61’i, kontrol grubunun ise %43’ü eşlerinden şiddet gördüklerini bildirmişlerdir. Depresyon grubunun %33’ü, kontrol grubunun da % 13’ü eşinin tecavüzüne uğramıştır. Çalışmada depresyonun görülmesi, genç yaşta evlenme, evliliğe bağımsız karar vermemiş olma, eş tecavüzü ve hakların istismar edilmesi (abuse by in-laws) ile ilişkili bulunmuştur (Ali, Israr, Ali & Janjua, 2009).

Görüldüğü gibi kadına yönelik eş şiddeti dünyanın pek çok ülkesinde yaşanmakta ancak, görülme sıklığı ile ilgili değişik oranlar sergilemektedir. Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi kadına yönelik eş şiddeti ülkemizde de görülmektedir.

1.1.5. Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

Kadına yönelik şiddet dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaygın olarak görülen bir olgudur. Bu bölümde Türkiye’de bu konuda yapılan geniş çaplı araştırmalar ele alınacak, konu ile ilgili diğer çalışmalardan kısaca söz edilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (TCBAAK) (1995) tarafından yapılan aile içi şiddetle ilgili ilk ulusal düzeydeki araştırmada erkekleri de içeren toplam 4287 kişiden veri toplanmıştır. Buna göre eşlerinin kendilerine fiziksel şiddet uyguladığını söyleyen kadınların oranı %30; şiddet

uyguladığını söyleyen erkeklerin oranı ise %34 olarak belirlenmiştir. Araştırmada kent örnekleminde hem kadınlara hem de erkeklere göre, kadının şiddete uğrama oranı kırsal kesimde olduğundan daha yüksek (%35) bulunmuştur. Gerginlik sonucu eşlerinin kendilerine ağır söz kullandığını söyleyen kadınlar %52; eşlerine bu durumda ağır söz söylediğini belirten erkekler ise %56 oranındadır. Araştırma bulgularına göre kadınların yarıya yakını tek başına gezmeye gitmek için eşinden izin alması gerektiğini belirtmiştir. Eşin iznini gerektiren diğer konular ise önem sırasına göre; tek başına alışverişe gitmek (%32), misafirlikte erkeklerin bulunduğu ortamda oturmak, başörtüsü takmamak, kısa kollu giyinmek gibi konulardır. Bulgular kent örneklemini ile kırsal kesim arasında önemli farklar ortaya koymamıştır. Kadınların %15'inin akrabalarını ziyaret etmeleri engellenmektedir. Evle ilgili kararların bir kısmı ortak alınsa da erkeğin karar alma sürecinde daha etkin olduğu bulunmuş, kadının bu konudaki etkinliğinin kent örnekleminde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Eşler, aralarındaki gerginliklerin en önemli nedenlerinin erkeğin savurgan olması, kumar alışkanlığı ve aşırı alkol alımı, evle ilgilenmemesi olduğunu; ikincil önemde olan konuların ise kadının evi ihmal etmesi ve erkeğe saygı göstermemesi, erkeğin gözünün dışarıda olması ve kadına sevgi göstermemesi ile ekonomik sıkıntılar olduğunu ifade etmişlerdir (TCBAAK, 1995).

Daha yakın dönemde Türkiye, Doğu ve Orta-Batı nüfusunu temsil eden toplam 1800 kadınla yapılan ulusal çaplı bir araştırmada toplam 56 ilden veri toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre Türkiye örnekleminde yaşam boyu eşinden en az bir kere şiddet görenlerin oranı %35 iken, Doğu örnekleminde bu oran %40'tır. Cinsel şiddete uğrayanların 2/3'si aynı zamanda fiziksel şiddet görmektedir.

Ekonomik şiddet ise (bir işte çalışmasının engellenmesi) Türkiye örnekleminde %36, Doğu örnekleminde %52'dir (Altınay ve Arat, 2007).

Türkiye'de üç kurumun ortaklaşa yürüttüğü ve Avrupa Konseyi'nin maddi destek sağladığı bir araştırmada örneklemini 24.048 kişi oluşturmuştur. Örneklem ulusal nüfusu ve değişik yöreleri temsil edici olarak belirlenen 12 bölgeden seçilmiştir. Buna göre Türkiye'de evli kadınlarda yaşam boyu en az bir kere aile içi şiddete maruz kalma oranı %39 olarak belirlenmiştir. Araştırmada bölgeler arasında fark olduğu, Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde bu oranın %50'ye yükseldiği ortaya koyulmuş; son bir yıl içinde fiziksel şiddete uğrama oranı %10 olarak belirlenmiştir. Kadınların %15'i yaşamlarının herhangi bir döneminde cinsel şiddet davranışlarından en az birini yaşadıklarını belirtmişlerdir. Cinsel şiddete uğrama bölgeye göre farklılaşmaktadır. Örneğin; Batı Marmara'da %9 iken, Kuzey Doğu Anadolu bölgesinde %29'dur. Diğer bölgelerdeki oranlar da %11 ile %23 arasında değişkenlik göstermektedir. Fiziksel ve cinsel şiddet genellikle birlikte görülmektedir ve iki şiddet türü bir arada değerlendirildiğinde, evli kadınların eşlerinden şiddet görme oranı %42'eye ulaşmaktadır. Kadınlar %44 oranında duygusal şiddet, %40 oranında ekonomik şiddet bildirmişlerdir (KSGM, 2009). Şiddet türlerinin bir arada görüldüğü, sığınma evi örnekleminde elde edilen bulgularla desteklenmiştir. Buna göre şiddet nedeni ile sığınma evine başvuran kadınların %21'i hem fiziksel hem psikolojik şiddet gördüklerini; %19'u fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddeti bir arada yaşadıklarını belirtmişlerdir (Damka ve T. Kışlak, 2011).

Kadınların %70'nin ailelerini ziyaret etmek için, %60'nın arkadaş/komşularını ziyaret etmek için eşlerinden izin almaları gerekmektedir.

Duygusal istismarın bir biçimi olan kadının davranışlarını kontrol etmede ise yaygın olarak görülen davranışlar; her zaman nerede olduğunu bilmek isteme, başka bir erkekle konuşunca sinirlenme ve giyim tarzına müdahale etmek iken; bu şiddet biçiminin oranı %10 ile %53 arasında değişmektedir (Altınay ve Arat, 2007; KSGM, 2009).

Ankara, İstanbul ve İzmir’de alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyden (SED) toplam 1070 kadınla yapılan diğer bir çalışma, kadınların %21’inin eşlerinden şiddet gördüklerini ortaya koymuştur. Bulgular şiddet görenlerin çoğunun alt SED’den olduğunu, bu kadınların ancak %16’sının eşlerine karşı çıkmayı düşündüğünü, %48’inin sorununu kimseyle paylaşmadığını göstermektedir. Şiddet, genellikle evde uygulanmakta, kadınların çoğu şiddet gördükten sonra evden çıkmamaktadır (İçli, 1994).

Denizli’de 593 kadınla yapılan bir çalışmada kadınların %52’si şiddet gördüklerini bildirirken, bunların %52’sini sözel şiddete, %15’inin fiziksel şiddete uğradıkları belirlenmiştir. Şiddetin faalinin ise %98 oranında koca olduğu ifade edilmiştir (Kocacık ve Çağlayandereli, 2009). Manisa’da 225 kadının dahil edildiği çalışmada kadına yönelik aile içi şiddet oranı %33 (Özyurt ve Deveci, 2010), Aydın’da evli 291 kadınla yapılan bir çalışmada şiddet türlerinden (psikolojik, fiziksel, cinsel) en az birinin görülme sıklığı %28, duygusal şiddet %23, fiziksel %14, cinsel %9 olarak bildirilmiştir (Karaçam ve ark., 2006).

Ankara’nın bir bölgesinde yapılan bir çalışmada bölgedeki kadınların çoğunun şiddete uğradığı, sadece maruz kalınan şiddet düzeyinin farklılaştığı (düşük, orta ve yüksek) bulunmuştur (Yaman Efe ve Ayaz, 2010). Sivas’ın bir mahallesinde

kadınların %37'si eş şiddetine maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Bu kadınların yarısı şiddeti fiziksel şiddet olarak algılamakta, %47'si sözel, %21'i duygusal şiddeti de tanımları içine almıştır (Güler, Tel ve Tuncay, 2005).

Buna göre ortalama her üç kadından birinin fiziksel şiddete uğradığı, şiddete uğrama riskinin ise bazı durumlarda arttığı söylenebilir. Araştırmalara göre elde edilen risk faktörleri aşağıda sunulmuştur.

1.1.6. Aile İçi Şiddeti Etkileyen Risk Faktörleri

Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede şiddetin doğmasında risk oluşturan etmenlerin tespit edilmesi, şiddeti önleyici çalışmaların planlanmasında ciddi bir öneme sahiptir. Şiddetin ortaya çıkmasında risk oluşturan faktörlerin çoğu değişik araştırmalarla ortaya konmuştur. Yurt dışından elde edilen bulgulara göre genç olmak (15-19 yaş), evlilik dışı birlikte yaşamak ve ayrı ya da boşanmış olmak, düşük eğitilmiş olmak, eşlerin eğitim düzeylerinin farklı olması, hem kadının hem de erkeğin işsiz olması, kırsal kesimde yaşıyor olmak, alkol ve madde kötüye kullanımı, kadının eş şiddetini kabul eden tutumlara sahip olması, kadının önceki ilişkisinden çocuklarının olması, erkeğin evlilik dışı cinsel ilişkilerinin olması, ilişkinin ilk yıllarında olmak (ilk beş yıl), kadının eşinden büyük olması, çocuklukta istismara uğramış olmak, aile şiddetine tanık olmak ve yetişkinlik döneminde şiddet uygulamış ya da şiddete uğramış olmak eş şiddetine uğramanın risk faktörleridir (Abramsky ve ark. 2011; Babu & Kar, 2009; Holt, Buckley & Whelan, 2008; McCloskey, Treviso, Scionti ve Pozzo, 2002; Oyunbileg ve ark., 2009; WHO, 2005).

Bunlara ek olarak kadının çeyizi, eşini seçmedeki katılımı (görücü ya da tanışıp anlaşarak) ve genç yaşta olmanın şiddetle ilişkisine yönelik bulgular çelişkilidir (Abramsky ve ark. 2011; Babu & Kar, 2009). Babu & Kar (2009) düşük gelirli olmanın şiddet için risk oluşturduğunu belirtse de, yüksek gelirli kadınların orta gelirli kadınlardan daha fazla şiddete uğradıklarını bildirmişlerdir. Şiddete uğramış olan Amerikalı kadınların İtalyan kadınlardan daha çok çocuğa sahip ve daha düşük yaşta olması, risk gruplarının kültüre göre bir takım değişiklikler sergilediğini göstermektedir (McCloskey ve ark., 2002).

Şiddetle ilgili araştırmaların çoğu SED'in düşük olmasının şiddete yol açan bir risk faktörü olduğunu ortaya koymuştur. Şiddeti SED bağlamında uluslar arası düzeyde inceleyen bir derlemede; şiddetin, gelir düzeyi düşük ve orta olan ülkelerde, gelir düzeyi yüksek olanlara göre daha yaygın ve zararlı düzeyde olduğu aktarılmıştır. Buna göre düşük ve orta gelirli ülkelerde şiddete bağlı ölüm oranı daha yüksektir ve yüksek gelirli ülkelerde olduğundan 2,5 kat fazladır. Ölüme yol açmasının yanı sıra; şiddet, mağdurlarını ruhsal ve fiziksel sağlık sorunlarına daha açık hale getirdiğinden; yetişkinlerde ve çocuklarda fiziksel ve psikolojik sorunlara neden olmaktadır. Ek olarak çocuk ölümleri ve kendine zarar verme, alkol-madde kötüye kullanımı, korunmasız cinsel ilişkiye bağlı hastalıklar gibi problemlere yol açtığı belirlenmiştir. Sonuç olarak şiddetle ilişkili olarak hastalıklar, tedavi süreçleri ve üretimde aksamalar gibi doğrudan ve dolaylı nedenlerle ülke ekonomilerine de ciddi zararlar vermektedir (Matzopoulos, Bowman, Butchart & Mercy, 2008).

Farklı kültürel gruplardan olan kadınların şiddeti farklı nedenlere bağladıkları görülmektedir. Buna göre Avrupalı kadınlar şiddet davranışını öfke kontrolü ile ilgili

sorunlar gibi kişisel sorunlara bağlarken, Hintliler işsizlik, ekonomik sıkıntı, yalnızlık, hareketsizlik gibi dışsal özelliklere bağlamışlardır (Tehee & Esqueda, 2008).

Yurt içinde yapılan araştırma bulgularına göre, erkeğin ve kadının eğitim düzeyinin düşük olması, eşin işsiz olması ve alkol kullanması, eşler arasındaki yaş farkının fazla olması şiddet görme riskini artırmaktadır. Gelir düzeyi ve SED arttıkça şiddetin azaldığı, alkolün düşük gelirlielerde risk oluşturmazken daha yüksek gelirlielerde bir risk olarak belirlediği bulunmuştur. Şiddet evliliğin ilk yıllarında, ailenin geniş olması halinde ve kadının ve erkeğin geçmişte şiddet görmüş olması durumunda artmaktadır. Kendileri anlaşıp, ailelerinin onayını alarak evlenenler en az düzeyde şiddet bildirirken, en fazla şiddete uğrayanlar tanışıp anlaşarak ancak ailenin onayı dışında evlenenlerdir. Buna göre aile desteğinin şiddet görme açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Kadının gelirinin eşinden daha yüksek olması fiziksel şiddet görme riskini iki kat arttırmaktadır. Kadına yönelik fiziksel şiddet riskini en çok arttıran değişkenlerden biri de babanın anneye fiziksel şiddet uyguladığına tanık olmaktır. Geleneksel cinsiyet rollerini ve şiddetin uygulanabilirliğini kabul etmek de şiddete uğrama olasılığını arttırmaktadır. Yerleşim yerine ilişkin bulgular çelişkili olsa da, şiddetin kırsal kesimde daha çok yaşandığı yönünde yoğunlaşmıştır (Altınay ve Arat, 2007; Damka ve T. Kışlak, 2011; Işıloğlu, 2006; İçli, 1994; Kocacık ve Çağlayandereli, 2009; KSGM, 2009; TCBAAK, 1995; Vahip ve Avşargil, 2006; Yaman Efe ve Ayaz, 2010).

Denizli örnekleminde elde edilen verilere göre en fazla şiddet uygulayanlar okuryazarlar iken, ilköğretim mezunlarının yüksek okul mezunlarından daha az

şiddet uyguladıkları belirlenmiştir (Kocacık ve Çağlayandereli, 2009). Psikiyatri hastalarında ikinci dereceden bir akrabanın yanında büyümüş olmak, sosyal yaşamından memnun olmamak, eşyle evlilik öncesinde flört etmemiş olmak, eşin psikiyatrik bir hastalığının olması ve evlilik doyumunun düşük olması, aile içi şiddetin yüksek olmasıyla ilişkili bulunmuştur. Buna karşın yaş, eğitim düzeyi, aile geliri, meslek, evlenme yaşı – biçimi ve çocuk sayısı bakımından fark bulunmamıştır (Işıloğlu, 2006; Vahip ve Avşargil, 2006).

Bazı araştırmalar gebelik döneminde şiddete maruz kalma düzeyinin oldukça yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna göre konu gebelikte uygulanan şiddet ile ilgili değişken oranlar bildirilse de, bu sürecin şiddete uğrama bakımından önemli bir risk oluşturduğu ifade edilmektedir (Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu, 2002; Öztürk ve Sevil, 2005; Subaşı ve Akın 2004; TCBAAK, 1995).

Türkiye'nin üç büyük ilinde yapılan bir çalışmada kadınlar gördükleri şiddeti çoğunlukla (%71) erkeğin bunu kendine hak görmesi ve eğitimsiz olması ile açıklamışlar, önemli diğer bir etmenin ise (%6 oranında) kadının bir gelirin ve gidecek yerinin olmaması olduğunu belirtmişlerdir (İçli, 1994). Kadınlara göre şiddetin nedenleri ekonomik sorunlar, erkeğin kötü alışkanlıkları, alkol, kıskançlık, eşin ailesi ile ilgili sorunlar, itaatsizlik, acizlik-güçsüzlük, kendini üstün görme, psikolojik sorunlar, geçimsizlik, üstünlük sağlama isteği, farklı görüşlere sahip olma, erkeğin başka bir ilişkisinin olması gibi nedenler ve sudan sebeplerdir (Altınay ve Arat, 2007; Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu, 2002; Damka, ve T. Kışlak, 2011; KSGM, 2009; TCBAAK, 1995).

Görüldüğü gibi kadınların şiddete atfettikleri nedenlerle, istatistiksel analizlerle belirlenen nedenler pek çok açıdan örtüşmektedir. Kadınlar eşlerinin ne gibi durumlar ve düşünceler sonucunda şiddet uyguladıklarını çoğunlukla doğru tahmin etmişlerdir. Kadının kendine, eşine, çocuğuna ve sosyal/toplumsal ortama ilişkin doğru tespitleri, onu çaresizliğe itebilmekte veya şiddetin bir gün biteceğine inanmaya yöneltebilmektedir. Bu durum kadınların hayatlarını şiddet ortamında sürdürmelerine neden olabilmektedir. Aşağıda kadınların şiddet uygulayan eşleriyle ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri ve şiddete nasıl tepki verdikleri konusuna yer verilecektir.

1.1.7. Mağdurun Şiddete İlişkin Tutumları

Bazı ülkelerde şiddet çoğunluk tarafından hiçbir koşulda haklı görülmezken (örn: Brezilya, Japonya, Nombiya, Sırbistan Karadağ); bazı ülkelerde (Etiyopya, Sırbistan, Karadağ) aldatma, itaat etmeme gibi durumlarda şiddetin uygulanması genellikle haklı bulunmaktadır. Bununla birlikte şiddet türlerinden herhangi birini yaşıyor olmanın, o tür şiddeti tekrar yaşamayı, şiddete uğramış olmanın ise şiddetin haklı nedenlerinin olabileceğine inanmayı beraberinde getirdiği belirtilmektedir (WHO, 2005).

Amerika'da yaşayan 20 Hintli, 20 Avrupalı kadınla yapılan niteliksel bir araştırmada Hintli kadınlar yalnızca fiziksel istismarı şiddet olarak tanımlarken, şiddete uğramanın utanç verici olduğunu ve polis çağırmaları için uğradıkları şiddetin ağır düzeyde olması gerektiğini belirtmişlerdir. Buna karşın Avrupalı

kadınların, şiddetin tanımına sözel ve duygusal istismarı da dahil ettikleri, utançtan söz etmeyip ve şiddet tehdidinden hemen sonra, olay büyümeden, polisi çağırmayı düşüneceklerini bildirmişlerdir (Tehee & Esqueda, 2008). Eş şiddeti gören anneler, çocuklarının babalarıyla birlikte yaşamaya devam etmeleri uğruna şiddet gördükleri ilişkiyi sürdürmeye çalıştıklarını bildirmişlerdir. Evden ayrılan kadınlar, eşleri tarafından takip edilmekte, tehdit ya da ikna yolu ile geri dönmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Karşılaştıkları güçlüklerin yanı sıra kocalarının çocuklara sunacakları olanakları bilmenin ve çocuğu bundan mahrum etmenin yarattığı suçluluk duyguları nedeni ile kadınlar istismarcı eşin ısrarına dayanamayıp ilişkiye geri dönmeyi düşünebilmektedirler. İstismarcı eşten ayrılmak iş, ev bulmayı, çocuklar için bakım desteği almayı gerektirdiğinden kadınlar ayrılmayı düşünürken gelecekte önlerine çıkacak bu sorunlarla baş edemeyeceklerini düşünerek şiddet gördükleri ilişkiye devam etmeyi seçmektedirler. Ancak çocukların bu yaşam koşullarından zarar gördüğünü düşünmek, kadınları duygusal açıdan daha fazla örseleyerek ayrılma sürecini hızlandırmaktadır (Little & Kantor, 2002; Mbilinyi ve ark., 2007; Moe, 2009).

Ülkemizde kadınların başlarına gelen her olumsuz yaşantıya sabırla katlanması gerektiğine dair inancın yaygın olduğu görülmektedir. Kadınlar bu inançları doğrultusunda şiddet yaşantısını kimseye söylememekte, dahası kızlarının başına böyle bir şey geldiğinde ona da sabretmesini öğütleyeceklerini ifade etmektedirler. Kadınlar eşleri şiddet uyguladığında sözel olarak karşılık vermeyi, bağırıp ağlamayı seçmekte; ayrılmayı, polise ya da mahkemeye başvurmayı nadiren düşünmektedirler. Şiddet durumunda eşlerinden ayrılmayı düşünenler ise daha çok orta SED'den kadınlar olmaktadır. Şiddet gören kadın ailelerinin yarısı şiddet

durumunda yalnızca uyarı ve ayıplama ile yetinmektedir. Şiddet genellikle evde uygulanmakta ve kadın evden çıkmayarak bunu gizlemektedir. Kadınların büyük kısmı (%70) şiddetten dolayı kendilerini suçlamaktadır. Kocalar ise genellikle (%86) şiddet sonrasında kendilerini affettirmeye çalışmaktadır (Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu, 2002; İçli, 1994; KSGM, 2009).

Kadınların yarısından fazlası şiddet görmeleri halinde ayrılmayı düşünmemektedir. Şiddet nedeniyle de olsa ayrılmayı düşünmemelerinin en önemli nedenleri eşlerinin düzeleceğine dair inanç, çocuklarla ilgili sorumluluklar, ailenin dağılmasını önleme isteği, eşe ve topluma ilişkin korkular, dini inançlar ve ekonomik güçlüklerdir. Şiddet nedeni ile sağlanan sosyal desteğin düşük olması da bu bakımdan dikkate değer bir olgudur (TCBAAK, 1995; Yanikkerem ve Saruhan, 2005).

Genel olarak kadınların gördükleri şiddeti saklama eğiliminde oldukları görülmektedir. Şiddeti saklama eğilimi; kırsal kesimde yaşayan, yaşı daha büyük olan, eğitim ve gelir düzeyi ise daha düşük olan kadınlarda daha güçlü olmaktadır. Bu kadınlar sosyal desteği de daha az ulaşmakta, buna karşın eğitim ve gelir düzeyi arttıkça, şiddet bağlamında ulaşılan destek artmaktadır. Şiddete uğrayan kadınların %92'si, bunu, herhangi bir resmi kuruma bildirmemiştir. Resmi kurumlara başvurmama nedenleri arasında en yaygın olanı ise bunun ciddi bir sorun olmadığını düşünülmesidir. Bunu sırayla suçlanmaktan korkmak, eşini affetmek ve çocuklarla ilgili nedenler izlemektedir. Şiddet görenlerin %13'ü en az bir kere evi terk etmişlerdir. Evi terk ettikten sonra geri dönenlerin ise %56'sı çocukları ile ilgili

nedenlerden dolayı döndüklerini bildirmişlerdir (Altınay ve Arat, 2007; KSGM, 2009; TCBAAK, 1995).

Yine de kadınların önemli bir kısmı kadına yönelik aile içi şiddetin hiçbir koşulda haklı gerekçeleri olamayacağını düşünmektedirler. Bulgular bu inancın, 1995'ten bu yana güçlendiğini göstermektedir. Şiddetin haklı olamayacağına dair inancın kent nüfusunda ve eğitim düzeyi yüksek olanlarda daha yaygın olduğu bilinmekte ve bunun bir kadın olarak yasal haklarını bilmekle ilişkili olduğu düşünülmektedir (Altınay ve Arat, 2007; TCBAAK, 1995; KGSM, 2009; Kocacık ve Çağlayandereli, 2009). Hiçbir koşulda haklı görülemeyeceği inancına rağmen şiddete uğradıklarında buna karşı çıkmamaları, kadınların çaresizliği hakkında önemli bir ipucu olarak değerlendirilebilir. İstismar edildikleri ilişkilerini bitirmeleri halinde sosyal çevreden gelebilecek baskılar, karşılaşma ihtimalleri yüksek olan ekonomik sorunlar ve barınma problemi, çocukların düzenindeki bozulmanın ve babadan ayrı olmanın yol açma ihtimali olan çocuğa ilişkin sorunlar kadınların bu ilişkilerini sürdürmelerine yol açmaktadır. Ek olarak ayrılma da şiddetten kurtulamayacağı hatta daha kötü sonuçlarla karşılaşacağı yönündeki korkular ve dini kabuller de ayrılma kararı vermeyi güçleştirmektedir. Kendi haklarını, çocuklarının çocuk olmalarından kaynaklanan özel haklarını ve başvuru kaynaklarını bilmemek, kadınların konu ile ilgili sağlıklı çözümler üretmelerini de engellemektedir. Kadınların kafalarını karıştıran bir başka konu eşlerinin şiddet uyguladıktan sonra özür dilemeleri ve bir daha yapmayacaklarına dair söz vermeleridir. Zaten ayrılmaları halinde bir dizi sorunla karşılaşacaklarını bilen kadınlar, eşlerinin söz ve vaatlerine inanmakta, artık şiddetin yaşanmayacağı umuduyla ilişkiyi sürdürmektedirler. Dahası şiddetin asıl nedeninin ekonomik ya da psikolojik sorunlar, alkol ya da madde kullanımı, ailenin

dolduruşa getirmesi gibi dışsal etkenlere atfederek eşlerine duydukları öfkeden dolayı suçluluk duyguları yaşayabilmekteler. Sonuçta içsel ve dışsal stresi ile bu yaşama katlanmayı sürdürmektedirler. Ancak organizmanın strese tahammül gücü sınırlı olduğundan; şiddet, kadınların hem beden hem de ruh sağlığına olumsuz yansımaktadır.

1.1.8. şiddete Uğrayan Kadınların Psikolojik Belirtileri

şiddete uğrayan kadınlarda sinirlilik, mutsuzluk, isteksizlik, gcszlk, engellenmişlik gibi hafif duygusal sorunların yanı sıra (Oral, Binici, Büyükçelik, Yazar, 1997) depresyon görülme sıklığı da oldukça yüksek bulunmuştur (%56 ile %83 arasında). şiddetin varlığı halinde depresyon devam ederken, şiddetin azalmasıyla birlikte depresif belirtilerde düşüş olduğu görülmektedir. şiddet nedeni ile düşük öz saygının, depresyondan daha sık görüldüğü ve güncel şiddet yaşantısından, geçmiş şiddet deneyimlerine daha olumsuz etkilendiği belirtilmektedir (Waldrop & Resick, 2004). Sığınma evlerine başvurmuş olan kadınlarda fiziksel, sözel ve cinsel şiddeti bir arada görenlerin travmaya bağlı suçluluk, anksiyete, depresyon, olumsuz benlik ve hostilete puanlarının fiziksel ve sözel şiddetten sadece birine uğrayan katılımcılardan anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur (Damka ve T.Kışlak, 2011). şiddetin kadınlarda TSSB'ye yol açtığı ve TSSB görülme sıklığının %30 ile %81 arasında değiştiği belirlenmiş; şiddet gören kadınların kısa semptom envanterinin dokuz alt boyutundan da normal rneklemedekilerden anlamlı derecede daha yüksek belirti puanı aldıkları ortaya

koyulmuştur (Humphreys, Lee, Neylan, & Marmar, 2001; Matheson, Skomorovsky, Fiocco & Anisman, 2007).

Yaşamının herhangi bir döneminde şiddete uğramış olan kadınlar, böyle bir deneyimi olmayanlara nazaran iki kat daha fazla ağrı bildirmişlerdir. Şiddet görmüş kadınlar baş ağrısı, iştahsızlık, uyku sorunları, gerginlik, dikkat sorunları, mutsuzluk, değersizlik hissi, çabuk yorulma gibi strese bağlı rahatsızlıkları şiddete uğramamış kadınlardan belirgin düzeyde daha çok bildirmişlerdir. Ruhsal belirtilere ilişkin önemli bulgulardan birinin de şiddete uğrayan kadınların intihar düşüncelerinin, şiddete uğramamış kadınlarda olduğundan dört kat fazla olmasıdır (KGSM, 2009; Vachher ve Sharma, 2010). McCloskey ve ark.(2002) da şiddete uğrayan kadınlarda görülen en belirgin sorunun depresyon olduğunu belirlemişler, %41’inde intihar düşünceleri, %44’ünde değersizlik hissi ettiğini ortaya koymuşlardır. Araştırmada katılımcıların çoğununun eşlerinin getirdiği kısıtlamalar nedeniyle sosyal desteğinde azalma olduğunu belirtmişlerdir.

Psikiyatrik hastaların %63’ünün çocukluklarında kötüye kullanıldığı, %62’sinin eş şiddeti gördüğü, %42’sinin hem çocukluklarında hem de evliliklerinde şiddete uğradıkları belirlenmiştir. Buna göre hem çocukluk hem de yetişkinlik döneminde istismar edilmek psikiyatrik bozukluklarla ilişkilidir (Vahip ve Avşargil, 2006). Benzer şekilde psikiyatrik hasta grubunda kadınların anksiyete ve depresyon puanları ile aile içi şiddet puanları arasında doğrusal bir ilişkili saptanmıştır (Işıloğlu, 2006). Pakistan’da da depresyon tedavisi gören kadınların %61’i, kontrol grubunun ise %43’ü eşlerinden şiddet gördüklerini bildirmişlerdir (Ali ve ark., 2009).

Şiddete uğramak, kadınların psikolojik sorunlarını (distress) arttırmakta, geçmiş istismar öyküsü, sosyal desteğin düşük olması ve şiddet nedeni ile gerçekleşen taşınmalar, ekonomik güçlükler ve istikrarsızlık stres düzeyini daha da arttırmaktadır (Levendosky ve ark., 2003). Sığınma evi grubunda genç, düşük eğitilmiş, düşük gelirli olmak ve manevi değerlere inancın zayıf olması da psikolojik belirti puanındaki yükselme ile ilişkili bulunmuştur (Humphreys ve ark., 2001). Psikolojik saldırganlığın, depresif belirtileri fiziksel saldırıdan daha olumsuz etkilediği, sözel saldırının etkisi kontrol edildiğinde fiziksel istismar gören kadınların depresyon ve öz saygı puanlarının şiddet görmeyenlerle benzer düzeyde olduğu bulunmuştur (Matheson ve ark., 2007).

Görüldüğü gibi ülkemizde ve dünyada yaygın olarak görülen kadına yönelik şiddet, kadınların fiziksel ve ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bunun ise kadının ev içindeki etkisini ve annelik becerilerini de olumsuz etkileyerek çocuklara yansıdığı belirtilmektedir. İzleyen bölümde eş şiddetinin kadınların annelik becerileri ve çocuklar üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

1.2. Çocuklara Yönelik Aile İçi Şiddet

Eş şiddetine ilişkin yayınların bir kısmı evde bulunan diğer üyelerin, özellikle de çocukların, bundan nasıl etkilendiği üzerinde durmuştur. Çünkü aile içi şiddet belli birine zarar vermeye hedeflerken farkında olmadan ya da istemeden ailenin diğer üyelerine de zarar verebilmektedir. Bu nedenle şiddet, doğrudan ve dolaylı olmak üzere hedefine bağlı olarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. Buna göre

doğrudan şiddet kadını ya da çocuğu hedef alan şiddet davranışı olarak; dolaylı şiddet ise kişiyi (çocuğu) hedef almayan, başkalarının (anne ve babanın) birbirlerine uyguladığı şiddete tanık olmak olarak tanımlanmaktadır. Şiddete tanık olma şiddetin uygulandığı sırada ortamda bulunmayı ve olaya görsel olarak tanık olmayı ifade etmektedir. Ancak bazı araştırmacılar şiddete tanıklık etmenin sadece doğrudan görmekle sınırlandırılmayacağını tartışmışlardır. Örneğin sesleri duymanın, şiddet sonucu oluşan yaraları ya da evdeki eşyalara verilen zararı görmenin de şiddete tanıklık olarak değerlendirilebileceği belirtilmektedir (Mbilinyi ve ark., 2007; Holt, Buckley & Whelan, 2008). Şiddete tanıklık etmenin çocuklarda ne gibi sorunlara yol açabileceğini değerlendiren araştırmalar genellikle çocuk sorunlarını; içe yönelim sorunları ve dışa yönelim sorunları olmak üzere iki genel kategoride değerlendirmişlerdir.

Dışa yönelik davranış sorunları (Externalizing behavioral problems); *'dürtüsellik, sinirlilik, aşırı hareketlilik, saldırganlık, kardeşlerle ya da yaşlılarla çatışma, hayvanlara eziyet etme ve zorbalık'* gibi çocuğun çevresini ve çevreyle ilişkilerini olumsuz etkileyen sorun davranışlar olarak tanımlanırken; İçe yönelik davranış sorunları (Internalizing behavioral problems) ise; *'bedensel yakınmalar (örn: baş, karın ağrısı), uyku bozukluğu, kaygı, ayrılma korkusu, sosyal çekilme ve depresyon'* gibi çocuğun bedensel ve duygusal olarak yaşadığı sorunlar olarak değerlendirilebilir (Pepler, Catallo & Moore, 2000, s.39).

1.2.1. Şiddete Tanık olma ve Şiddete Uğrama

Şiddet, nerede kimler arasında olursa olsun sadece şiddete uğrayan kişiyi/kişileri değil, şiddete tanık olan herkesi olumsuz etkileyen bir olgudur. Günümüzde şiddetin her türü ile yaşamın hemen her alanında karşılaşmak mümkündür. Ancak şiddet, insanın kendi güvenli yeri olan evinde ve en sevdiği insanlar arasında olduğunda, çok daha rahatsız edici olmakta ve çeşitli psikolojik sonuçlara yol açmaktadır. Özellikle şiddete tanık olan kişi henüz benliğini, değerlerini oluşturmamış ve şiddete dahil olan kimselerin sevgi, ilgi ve bakımına muhtaç olan bir çocuk olduğunda durum daha karmaşık hale gelmektedir. Çocuklar aile içi şiddetten hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilenebilmektedirler. Bu nedenle araştırmalarda zaman zaman çocuk istismarı ve ihmali bakımından aile içi sorunları incelenmiş, kimi zaman da ailedeki sorunlar (şiddet, çatışma, uyumsuzluk) açısından çocukların sorunları değerlendirilmiştir. Ancak araştırmalar şiddete tanık olmanın da şiddete uğramanın da çocukları olumsuz etkilediğini ve bu zeminde çocukların bazı duygusal ve davranışsal sorunlar geliştirdiklerini ortaya koymuştur.

Şiddetin çocukların davranışlarını nasıl etkilediğini incelemek amacıyla 1978-1998 yılları arasındaki konuyla ilgili araştırmaları derleyen Rudo ve arkadaşları (1998) şiddet gören kadınların %75 ile %100'ü çocuklarının da şiddete uğradığını bildirmişlerdir. Araştırma bulgularına göre anneleri şiddete uğrayan çocukların %26-65'i eşler arasındaki şiddeti durdurmaya çalışırken olaya dahil olmakta, bunun sonucunda kendileri de şiddete maruz kalmaktadırlar. Çocuk istismarı ve ihmali araştıran çalışmaların çoğu çocuğun aile içi şiddete tanıklık edip etmediğini sorgulamasına da, bu çocukların hem doğrudan şiddete uğradıkları hem de başkasının

(özellikle annenin) gördüğü şiddete tanıklık ettikleri tahmin edilmektedir. Çocuklarda şiddete tanık olma ile şiddete uğrama birlikte görülmekte, şiddet gören kadınlar da, şiddeti uygulayan erkekler de çocuklarını fiziksel ve/veya psikolojik olarak istismar edebilmektedir. Bulgular başka araştırmalarla da desteklenmektedir (Haj Yahia, Tishby ve Zoysa, 2008; Cummings, Pepler, ve Moore, 1999; Mbilinyi ve ark., 2007).

Holt, Buckley ve Whelan (2008), şiddetin yaşandığı evlerde çocukların şiddete uğrama sıklığının %30 ile %71 arasında olduğunu bildirmişlerdir. Buna göre ailesinde şiddet olan çocukların şiddete uğrama ihtimali, şiddetin olmadığı evlerdeki çocukların şiddete uğrama ihtimalinden 15 kat fazladır. İran örnekleminde ebeveynler arası şiddete tanık olan çocukların %59'u şiddeti uygulayan kişi (fail) tarafından fiziksel şiddete uğramaktadır (Ghasemi, 2009).

Türkiye örnekleminde şiddetin olduğu ailelerin %74'ünde çocuklar buna şahit olduğu, şiddet gören kadınların yarısının da çocuklarına değişik oranlarda şiddet uyguladıkları bulunmuştur. Psikiyatri kliniğine başvuran kadın örnekleminde ise eşinden şiddet gören kadınların yarısı çocuklarının buna tanık olduklarını bildirmişlerdir. Şiddete tanık olan bu çocukların ise yarısı olaya müdahale ederek şiddeti durdurmaya çalışmış, diğer yarısı ise üzüntü, endişe gibi tepkiler göstermişlerdir. Eş şiddetinin sıklığı arttıkça çocukların şiddete tanıklık etme ihtimali de artmakta; şiddete uğrayan kadınlar, çocuklarına anlamlı düzeyde daha fazla şiddet uygulamaktadır (Vahap ve Avşargil, 2006). Gebelik döneminde şiddete uğrayan kadınların %36'sı fiziksel şiddete uğradıklarını, bunların %28'i de eşlerinin çocuklara da şiddet uyguladığını bildirmişlerdir (Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu,

2002). Kadınların %48'i, şiddet nedeni ile tahammül düzeylerinin düştüğünü, bu nedenle de şiddete uğradıktan sonra çocuklarına şiddet uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmada bu eğilimin daha çok alt ve orta SED'den olan katılımcılarda görüldüğü belirlenmiştir (İçli, 1994). Kadına yönelik aile içi şiddet çocuğun da şiddete maruz kalmasına ya da en azından tanıklık etmesine yol açtığından çocuklarda önemli psikolojik sorunlara yol açmaktadır.

1.2.2. Şiddete Tanık Olan Çocukların Psikolojik Sorunları

Yabancı yazın incelendiğinde çocuklarda şiddete tanıklığın ve bu tanıklığın sonuçlarının yaygın olarak incelendiği görülmektedir. Ancak şiddete tanıklık ile maruz kalma arasındaki sıkı ilişki nedeni ile bu iki olgu çoğu araştırmada birlikte ele alınmıştır. Böylece bulgular ilişkisel olmakla kalmamış, farklı değişkenlerin etkileri nedeni ile birbirine karışmıştır.

Araştırmalarda çocukların davranış sorunları değerlendirilirken yakınlarının bildirimlerinden yararlanılmaktadır. Güvenilir bilgiye ulaşmak adına bazı araştırmacılar annelerin bildirimlerinin yanı sıra öğretmenlerden ya da gözlemcilerden bilgi almış ve farklı kaynaklardan edinilen bilgilerin tutarlı olup olmadığını değerlendirmişlerdir. Bazı araştırmalar, öğretmenlerin ebeveynlerden daha fazla sorun davranış bildirdiğini (Kroneman ve ark., 2009); ebeveynlerden ve gözlemcilerden edinilen bilgilerin de örtüşmediğini ortaya koymuştur (Levendosky ve ark., 2003). Konu ile ilgili önemli bulgulardan biri, kadınlarda görülen belirti düzeyinin, kadınların çocuklarında gördükleri belirti düzeyini yordamasıdır. Bu

sonucun kadınların duygu durumları nedeni ile çocuklarına verdikleri olumsuz tepkileri haklı gösterme çabası ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (McCloskey ve ark., 2002).

Öte yandan çocukların davranış problemleri ile ilgili ebeveynlerden alınan bilgilere güvenilebileceğine ilişkin bulgular da mevcuttur. Eremsoy (2007) öğretmenlerden ve annelerden alınan bilgilerin kısmen örtüştüğünü belirtirken; Zhou ve arkadaşları (2008) öğretmenlerden, ebeveynlerden ve çocukların kendilerinden çocuklardaki dışa yönelik davranış sorunlarını derecelendirmeleri istendiğinde, her üç gruptan alınan bildirimlerin anlamlı derecede uyduğunu bulmuşlardır. Çocuğun olumsuz yaşam deneyimlerini, etkili başa çıkma becerisini ve dışa yönelik davranış sorunlarını değerlendirmede anneler ve öğretmenler anlamlı derecede ortaklaşmışlardır. Bir başka araştırmada da gözlemcilerin ve sığınma evinde kalan annelerin, çocukların duygu ve davranış problemleri hakkındaki değerlendirmeleri tutarlı bulunmuştur (Levendosky ve Bermann, 2000).

Türkiye’de yapılan çalışmalarda da kadına yönelik şiddet incelenirken, çocukların bundan nasıl etkilendiğini de sorgulayan az sayıdaki çalışma, şiddete tanık olan çocuklarla ilgili kısıtlı bilgi sağlamaktadır. Buna göre anneler, şiddete şahit olan çocukların korktuklarını, içlerine kapandıklarını, saldırganlaştıklarını ve babalarına yönelik olumlu duygularının azaldığını bildirmişlerdir (TCBAAK, 1995). Şiddete uğrayan kadınlar çocuklarında kabus görme, yatağını ıslatma, içine kapanma, saldırgan davranma ve hırçınlaşarak ağlama gibi davranış sorunlarını, şiddete uğramamış kadınlardan daha çok bildirmişlerdir. İki grubun çocukları arasındaki en belirgin fark ise saldırgan davranışlarda görülmüş, bu davranışlar şiddete uğrayan

kadınların çocuklarında, uğramayan kadınların çocuklarında olduğundan iki kat daha fazla bildirilmiştir (KSGM, 2009).

Telefonla yapılan bir anket çalışmasında kadınların %88'i gördükleri şiddet nedeniyle çocuklarının bakımını yapamadıkları zamanlar olduğunu belirtmişlerdir. Kadınların gördüğü şiddet artınca, çocukların kaza sonucu da olsa şiddete uğrama ihtimali artmaktadır. Böylece annenin istismarıyla yaşamak, çocuğun duygusal ve fiziksel istismarı ve ihmali anlamına gelmektedir. Bu yaşantılar çocuğun duygusal ve zihinsel sağlığını ve gelecekteki ilişkilerini olumsuz etkilemektedir (Holt, Buckley & Whelan, 2008; Mbilinyi ve ark., 2007). Araştırmacılar istismara uğramanın kadınlardaki psikolojik sorunları arttırarak, etkili ebeveynliği azaltması sonucunda dışa yönelik davranış sorunlarının artmasına yol açtığını belirtmektedirler (Levendosky ve ark., 2003). Kadınlarda depresyon ve annelik stresi arttıkça, çocuklara ilişkin olumsuz algı da artmaktadır. Bu kadınlar çocuklarında daha fazla içe yönelik ve dışa yönelik davranış sorunları bildirmektedirler (Renk, Roddenberry, Oliveros ve Sieger, 2007). Eş şiddeti, annenin psikolojik sorunları (maternal distress), yoksulluk, aile stresi, sosyal yalıtılmışlık, ebeveynin çocuğa yönelik fiziksel istismarı ve katı disiplini çocuklardaki uyumsuzluğu arttırmaktadır (Eremsoy, 2007; Little ve Kantor, 2002).

İran'da yapılan bir çalışmaya göre, aile içi şiddete tanık olan çocukların kontrol grubuna göre daha yüksek travma belirti puanı aldıkları ve daha öfkeli oldukları bulunmuştur. Aile içi şiddete tanıklık eden çocuklar yalnızca daha çok öfkelenmemiş, aynı zamanda şiddete tanık olmayanlara nazaran daha fazla bedensel belirti sergilemişlerdir (Ghasemi, 2009).

Çocuklarda şiddete uğrama ve tanıklık etme ile ilgili araştırmaları derleyen Rudo ve arkadaşları (1998) araştırmaların çoğunda şiddete tanık olan çocuklarda daha fazla duygusal problem bildirildiğini bulmuşlardır. Dışa yönelik ve içe yönelik davranış problemlerini değerlendiren çalışmaların yarısı şiddete tanık olanlarda anlamlı derecede daha yüksek problem puanı ortaya koymuşken yarısı da şiddete tanık olma ile olmama arasında fark bulamamıştır. Ancak anlamlı farkın bulunmadığı araştırmalarda şiddete tanıklık edenlerin problem davranış puanlarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir.

Eşler arasındaki şiddete tanıklık etmek, çocuklarda davranış sorunlarına, TSSB, depresyon, kaygı gibi ruhsal sorunlara yol açabilmektedir (Haj Yahia, Tishby ve Zoysa, 2008; Little & Kantor, 2002). Bulgulara göre şiddete tanık olan okulöncesi çağındaki çocuklar, şiddete tanık olmayan yaşlıtlarına nazaran TSSB, sosyal problemler, empati yoksunluğu, düşük öz saygı, suçluluk duygusu gibi sorunları daha fazla yaşamaktadırlar. Araştırmacılara göre bu çocuklar anneleri ile daha çok zaman geçirmeleri nedeniyle şiddete daha sık tanık olmakta ve gelişimsel dönemleri nedeni ile olanları anlamlandırma sorunu yaşamaktadırlar. Bu nedenle daha çok sorun yaşamaktadırlar. Babalarının şiddet içeren davranışlarına ilişkin değerlendirmeleri uygun bir zemine oturtamayan çocuklar anti sosyal ve istismarcı davranışları benimseyebilmektedir. Böylece aile içinde gördükleri saldırgan davranışları ilişkilerinde ve okulda sergilemekte, kendini ifade etme ve açığa vurma becerileri azalmakta ve okulda sosyal ilişki geliştirmekte zorlanmaktadırlar (Holt, Buckley & Whelan, 2008).

Sri Lanka'da yapılan bir araştırmada eş şiddetine tanık olma ile çocukların okul başarısı ve okula devamlılık ilişkili bulunmuştur. Bu çocuklarda en çok görülen sorun hiperaktivite olup örneklemin %54'nde tespit edilmiştir (Jayasinghe, Jayawardena ve Perera, 2009). Araştırmalar şiddetin yanı sıra yoksulluğun da çocukların okul başarısızlığından sorumlu olduğunu göstermektedir. Gereksinimleri karşılanamayan çocuklar başarısız olup başarının sağladığı özgüvenden da yoksun kalabilmektedirler (Holt, Buckley & Whelan, 2008). Filistin'de geniş bir ergen rneklemi ile gerçekleştirilen araştırmada babanın anneye uyguladığı psikolojik ve fiziksel şiddete tanık olmuş çocukların daha çok gerileme (withdrawal), dikkat sorunu ve saldırgan davranış sergiledikleri ortaya koyulmuştur. Ülkenin politik baskı altında olması sebebiyle bu konuda ölçüm alınmış, SED, politik baskı gibi değişkenler kontrol edilerek yapılan analizde; somatik yakınma, anksiyete, depresyon, sosyal problemler, dikkat sorunları, suç davranışları, agresyon ve düşünce sorunları aile içi şiddete maruz kalma (exposure) ile açıklanabilmiştir (Haj-Yahia ve Abdo- Kaloti, 2008).

Anne ve baba arasındaki çatışma sırasında çocuklardan fizyolojik ölçüm alınan deneysel bir çalışmaya göre; anne ile babanın tartıştığı sırada çocukların %70'inde fizyolojik uyarım oluştuğu ortaya konmuştur. Uyarımın gücü ve süresi çocuklara ve tartışmanın içeriğine göre farklılaşmış, meydana gelen uyarım süresi 2-29 dakika arasında değişmiştir. Geçmişte anne ile baba arasındaki çatışmalara tanık olan çocukların, anne ve babaları tartışmıyor görünseler de fizyolojik tepki gösterdikleri belirlenmiştir. Bazı çocukların ise çatışmadan etkilendiklerini gizlemeyi sese de, fizyolojik tepkilerinin sözel bildirimleri ile örtüşmediği gözlenmiştir (Lee, Ng, Cheung & Yung, 2010).

Şiddete tanıklık ile şiddete uğrama sıklıkla birlikte görülmektedir. Fiziksel şiddete uğrama ise içe yönelik ve dışa yönelik davranış sorunlarını, sosyal yeterliliği, psikolojik ve davranışsal uyumu olumsuz etkilemektedir. Öyle ki fiziksel olarak istismar edilen çocuklarda işlevselliğin depresif- umutsuz ve mutsuz olan çocuklarda olduğundan daha fazla bozulduğu bulunmuştur. İstismara uğrayan çocukların öz saygılarının daha düşük olduğu, daha çok dış kontrol odaklı oldukları; dışa yönelik davranış sorunlarını daha çok sergiledikleri belirtilmektedir. Bu çocuklar daha uyumsuz, isteklerinde daha az inatçı, spor etkinliklerinde daha az başarılı, sosyal açıdan daha az yeterli, güven ve ayrılma ile ilgili daha sorunludurlar. Şiddete hem tanık olan hem de uğrayan çocukların çoğu, bunlardan yalnızca birini yaşayanlardan anlamlı derecede daha yüksek sorun davranış puanı almaktadır (Rudo ve ark. 1998).

Farklı kültürlerin karşılaştırıldığı çalışmalarla şiddet görmenin benzer türde psikolojik sorunlarına yol açtığı belirlenmiş, ancak bu sorunların dışavurumu ile ilgili farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Buna göre saldırgan davranışlar her grupta görülse de Amerikalı grupta suç davranışlarının daha fazla olduğu bulunmuştur (McCloskey, Treviso, Scionti ve Pozzo, 2002).

Çocuk ve ergenlerde görülen suç davranışları, yaşa uygun olmayan cinsel deneyimler, düşük okul başarısı ve iş uyumu gibi sorunlar ebeveyn desteği, yönlendiriciliği (supervision) ve denetimi (monitoring) zayıf olduğunda daha çok görülmektedir. Ebeveynlerin öfkeli yaklaşımları da çocukların anti sosyal davranışlarını arttırıcı niteliktedir (Kroneman, Loeber, Hipwell ve Koot, 2009). Öte yandan çocukların istemsiz stres tepkilerine ebeveynlerin verdiği olumlu duygusal tepkiler, çocukların işlevsel başa çıkma yöntemlerini destekleyerek uyumlarını

arttırmaktadır (Valiente, Chalfant & Swanson, 2009). Annelerin düşük eğitimi, olumsuz, eleştirel tarzı ve psikolojik sorunlarının çocuklardaki davranım problemlerini ve hiperaktiviteyi yordadığı belirtilmektedir (Eremsoy, 2007).

Şiddete tanıklığın yanı sıra sığınma evinde kalma, ailenin işlevselliğini bozarak çocukları etkilemekte, bu etki şiddetin olumsuz etkisinin üzerine çıkabilmektedir (Huth-Bocks & Hughes, 2008). Şiddetin var olduğu bir ortamda bulunmak ve çocuk için en önemli iki kişinin birbirine zarar verdiğine tanık olmak başlı başına travmatik bir yaşantıdır. Şiddete tanıklığın yaşattığı olumsuz duygulara ek olarak bulunduğu fiziksel ve sosyal ortamdan ayrılarak hiç tanımadığı bir yerde tanımadığı insanlarla yaşama zorunluluğu çocuk için daha da sarsıcı olmaktadır. Evden ayrılma sonucunda karşılaşılan ekonomik güçlükler ve çeşitli yoksunluklar ek bir stres kaynağı olmaktadır. Böylece sığınma evlerinde kalmak çocuklarda şiddete tanıklığın ötesinde olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (Cummings, Pepler, ve Moore, 1999; Holt, Buckley & Whelan, 2008; Ware ve ark., 2001).

Konu ile ilgili bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, şiddete uğramanın ve annenin uğradığı şiddete tanık olmanın yanı sıra annelerin çocuklara yönelik olumsuz tepkileri, psikolojik sorunları ve stresi; duygusal olarak uzak, çocuk davranışlarını kontrol edemeyen, sert disiplin yöntemleri uygulayan anne babaya sahip olma; yalıtılmışlık, düşük gelir düzeyi, düşük başarı; küçük yaşta olma, şiddete daha çok tanık olma, kendini ifade etme becerisinin düşük olması ve sığınma evinde kalıyor olma gibi etkenler çocukların duygusal ve davranışsal sorunlar geliştirmeleri bakımından riskli durumlar olarak bildirilmiştir ((Holt, Buckley & Whelan, 2008; Huth-Bocks & Hughes, 2008; Kroneman ve ark., 2009; Levendosky ve ark., 2003;

Little ve Kantor (2002)). Renk ve ark., 2007; Valiente, Chalfant & Swanson, 2009; Cummings, Pepler, ve Moore, 1999; Ware ve ark., 2001; Zhou, ve ark, 2008).

Anne ve babaların çatışma içinde olmaları çocukların ruh sağlığının bozulmasında önemli bir role sahip görünmektedir. Aile içi şiddetin çocukların ruh sağlığını nasıl etkilediğini araştıran çalışmalar veri toplamada kullanılan yöntem, araştırmaya dahil edilen örneklem, sorgulanan bilgiler ve sonuç olarak ulaşılan bulgular bakımından bir takım farklılıklar içerse de, bu çocukların duygusal ve davranışsal sorunlar yaşadıkları konusunda birleşmektedir. Ne var ki çocuklardaki bu sorunlara, şiddete tanık olmanın mı yoksa şiddete uğramanın mı yol açtığını saptamak oldukça güç görünmektedir. Şiddete tanık olmanın sonuçları sığınma evlerinde kalan kadınların çocuklarında incelendiğinde, çocuğun yerinden edilmesinin ve sığınma evlerinin koşullarına bağlı birtakım sorunların etkileri de araştırma bulgularına karışmaktadır. Bunu aşmak için kimi araştırmacılar grup karşılaştırmalı desenlere yönelmektedir (Cummings, Pepler, ve Moore, 1999; Holt, Buckley ve Whelan, 2008; KSGM, 2009; Little & Kantor, 2002; Rudo ve ark., 1998). Bu araştırmada da şiddet nedeni ile kadın sığınma evine başvuran, sığınma evine başvurmamış olup şiddet gören ve sığınma evine başvurmayıp şiddet görmeyen kadınların çocukları yaşadıkları içe ve dışa yönelik davranış sorunları bakımından karşılaştırılmıştır.

1.2.3. Şiddete Tanıklığın Geleceğe Etkileri

Şiddetin çocukların davranış repertuarına girerek geleceğe nasıl taşındığını açıklama girişiminde bulunan Holt, Buckley ve Whelan (2008), çocukların babalarına yönelik olumlu duyguları yaşayabilmek için, şiddeti haklı gösterecek birtakım gerekçeler bulmaya çalıştıklarını, bunun sonucunda ise hem annelerine hem de babalarına karşı ikili duygular yaşadıklarını ileri sürmüşlerdir. Araştırmacılara göre, bu durum çocukların kendi duygularını yapılandırma sorunları yaşamalarına ve şiddet ile ilgili yanlış inançlar edinmelerine yol açabilmektedir. Çocuklara duygusal ve bilişsel yapılandırma için gerekli desteği sağlayacak bir yetişkinin olmaması; çocukların babalarının bazı davranışlarını haklı görüp annelerinin bazı davranışlarını hatalı bularak kendilerince bir denge oluşturmalarına yol açmaktadır. Bu süreç, şiddete tanıklık eden ve uğrayan çocukların gelecekte de şiddet mağduru ya da uygulayıcısı olma ihtimalini arttırarak şiddetin kuşaktan kuşağa aktarılmasına hizmet etmektedir. Çocuklar şiddetin bir problem çözme yöntemi olduğunu öğrenerek kendi hayatlarında uygulayabilmekte; kadın ve erkek rollerine ilişkin kalıp yargıları daha fazla sahiplenerek özellikle kadına yönelik şiddeti meşru görebilmekteler. Bu da ileride kızların şiddete uğrama, erkeklerin ise şiddet uygulama ihtimallerini arttırmaktadır. Stephens, McDonald ve Jouriles (2000) de annelerinin istismarına tanıklık etmiş erkek çocukların gelecekte şiddet uygulama, kız çocukların ise depresyon yaşama ihtimallerinin arttığını bularak bu açıklamaları desteklemişlerdir.

Durmuşoğlu ve Doğru (2004) ise çocukluk çağındaki fiziksel ve duygusal istismarın ergenlik döneminde kurulan yakın ilişkilerde benlik saygısının düşmesi ve depresyon puanının yükselmesi ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Bu nedenle kadına

yönelik aile içi şiddete tanık olmanın, hem şiddeti sürdürücü niteliği hem de yol açtığı ilişkisel ve psikolojik sorunlar nedeni ile yaşamın ileriki dönemlerinde de olumsuz sonuçlara yol açtığı ifade edilmektedir.

Şiddete tanıklık etmenin çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar ailede sürekli var olan şiddetin ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerini de olumsuz etkilediği ortaya koyulmuştur. Annenin gördüğü şiddet, ebeveynlik becerilerini zayıflatıp, çocukla kurulan bağı olumsuz etkileme, aşırı stres, kaygı, TSSB ve depresyon yolu ile çocukla olan ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Annenin duygusal sorunları çocuklar üzerindeki kontrol becerisini düşürebilmekte, bu da çocuk ve ergenlerde öfkeli davranışların artışına zemin hazırlamaktadır. Kadınlar şiddete uğradıkları için kendileri de şiddet uygulayabilmekte, çocukların zarar görmesini engellemek adına daha kontrolcü, otoriter ve cezalandırıcı olabilmektedirler. Sonuç olarak şiddet gören annelerin çocukları her iki ebeveyn tarafından daha fazla istismara ve ihmale uğramaktadır (Holt, Buckley & Whelan, 2008; Levendosky ve ark., 2003; Little & Kantor, 2002). Annelerin duygusal açıdan istismar edilmeleri çocukların dışa yönelik davranış problemlerinde artışla birlikte görülmekte, duygusal istismar kontrol edildiğinde, fiziksel istismar gözlenen davranış sorunlarını yordamamaktadır (Levendosky & Bermann, 2000). Şiddetin olduğu ailelerde kadın düşük öz saygı, kendini kötüleme-suçlama, değersizlik gibi duygular yaşayabilmektedir. Depresif ve içe çekilmiş anneler çocuklarına uygun bakımı sağlayamadığından onları duygusal açıdan besleyememektedir. Bu da çocukların içe yönelik davranış sorunları geliştirmesini beraberinde getirmektedir (Little & Kantor, 2002; Whiffen, Kerr & Kallos-Lilly, 2005). Mutsuz evlilik ilişkisi etkili ebeveynliği azaltarak çocuklardaki davranış sorunlarını arttırmaktadır. Buna ek olarak sosyal

destek kadını güçlendirirken, depresyon düzeyini azaltmakta; kadının psikolojik gücünün artması ise ebeveynlik becerilerini olumlu etkilemektedir (Herwig, Wirtz & Bengel, 2004). Etkili ebeveynlik arttıkça dışa yönelik davranış sorunları anlamlı derecede azalmakta, olumsuz ebeveynlik arttıkça dışa yönelik davranış sorunları artmaktadır. Şiddet, özellikle küçük çocuklarda olumsuz iç temsillere yol açma gücü nedeni ile gelecekteki ilişkilere daha olumsuz yansıyabilmektedir (Levendosky ve ark., 2003).

Genel olarak ebeveynleri daha öfkeli davranan çocuklar daha fazla davranış sorunu sergilemektedirler. Evlilikteki uyumsuzluğun yüksek olması çocuğun ebeveyn öfkesine olan duyarlılığını arttırmakta; evlilik uyumsuzluğu fazla ise anne öfkesi ile çocuğun davranış sorunları arasındaki ilişki daha güçlü olmaktadır (Richmond & Stocker, 2008). Buyurgan ebeveynlik olarak adlandırılan açıklayıcı ve sınır koyucu ebeveyn tarzı dışa yönelik davranış sorunlarında azalma ile ilişkili iken, otoriter ebeveynlik olarak tanımlanan baskıcı ve cezalandırıcı tarz davranış sorunlarında artışla birlikte görülmektedir. Buna göre otoriter ebeveynlik çocuğun okulda ve/ya ebeveynleri ile daha çok olumsuz olay yaşamasına yol açarken; etkili başa çıkma becerilerini azaltmakta, böylece dışa yönelik davranış sorunlarında artışı beraberinde getirmektedir. Yani otoriter ebeveyni olan çocuklar, buyurgan ebeveyni olan çocuklara göre daha çok olumsuz deneyim yaşamakta, etkili başa çıkma becerilerini daha az kullanmakta ve daha çok dışa yönelik davranış problemleri sergilemektedirler (Zhou, Wang, & Deng, 2008).

Sonuç olarak sorunların şiddetle çözüldüğüne tanık olmak, problem çözmede benzer yöntemlerin uygulanmasına yol açabilmekte, bu da ilişkilerinde ve çevresinde

olumsuz deneyimler yaşama riskini arttırabilmektedir. Öfke ve dürtüleriyle, makul bir değerlendirme yapmadan davranışta bulunmayı öğrenen çocuklar sorun çözmede etkili yöntemler kullanamayabilir ve duygularını kontrol edemeyebilirler. Bunun sonucunda duygusal ve ilişkisel anlamda daha çok sorun yaşamaya açık hale gelebilirler.

Bu bağlamda annelerin sorunlarını çözme becerilerinin, kendi stres yüklerini azaltacağı ve çocuklarına yönelik davranışlarını etkileyebileceği için önem kazanmaktadır. Kadınların duygusal problemleri soğuk kanlı değerlendirmeler yaparak sorunlarını etkili bir şekilde çözmelerini önleyip, daha çok duygularına odaklanmalarına yol açabilir. Bu durum ise çocuklarına yönelmelerini olumsuz etkileyebilir. Aşağıda şiddet gören kadınların stresle başa çıkma ve problem çözme becerileri ile ilgili araştırma bulguları sunulacaktır.

1.2.4. Çocukların Psikolojik Sağlığını Koruyucu Faktörler

Şiddete tanık olmanın ya da uğramanın olumsuz etkilerine rağmen bazı çocuklar bu olumsuzluklardan korunabilecek güçte olmaktadır. Buna psikolojik sağlamlık (resilience) adı verilmektedir. Çocukları şiddetin olumsuz etkilerinden koruyan en önemli faktörlerin ebeveynle güvenli bağlanma ve yetişkin bakımı olduğu görülmektedir. Çocuğun ulaşabildiği duygusal ve sosyal destek, koruyucu olması bakımında kritiktir. Evde çocukla ilgilenen koruyucu bir yetişkinle, yaşlılar ve kardeşlerle kurulan ilişkiler çocuğu korumakta, desteklemekte, stresle uygun şekilde başa çıkma açısından bilgi sağlamakta ve böylece çocuğun psikolojik

sağlığını korumasına yardımcı olmaktadır. Öz saygının başa çıkmayı ve yaşam deneyimlerini kontrol algısını destekleyerek koruyuculuk görevi gördüğü belirtilmektedir (Holt, Buckley & Whelan, 2008; Little & Kantor, 2002). Orta düzeyde yakınlığın, çocuğu yönlendirme becerilerinde yeterliliğin ve düşük öfkenin çocuğu güçlendirerek dışa yönelik davranış sorunlarından koruduğu ortaya koyulmuştur (Kroneman ve ark., 2009).

Kızlara cinsiyet rolleri bağlamında olumsuz duygularını dışa vurmama ve sosyal davranma yönünde eğitim verilmesinin ve kızların erkeklere nazaran daha uzun süre korunmasının, onları davranış sorunlarından koruyabildiği ifade edilmektedir. Buna göre kızlar, dışa yönelik davranış sorunları geliştirecekleri ortamdaki uzak kalarak ergenlik döneminin olumsuz arkadaş çevresinden korunmaktadır (Kroneman, ve ark., 2009). Anne eğitiminin yüksek olması problem odaklı başa çıkmanın daha çok kullanılması ile ilişkili bulunmuş, problem odaklı başa çıkmanın ise olumlu ebeveyn çocuk etkileşimini ve çocuğun kendini daha iyi düzenleme becerisini yordadığı belirtilmektedir. Bu yöntemi daha çok kullanan anneler, çocuklarıyla daha olumlu ve daha sorumlu bir ilişki tanımlamakta; onların çocukları da öfke temelli başa çıkmayı daha az kullanmakta ve kendilerini daha iyi kontrol edebilmektedirler (Bynum & Brody, 2005).

1.3. Şiddet ve Kadınların Başa Çıkma Yolları

“Başa çıkma, zorlu bir durumu idare etmeye yönelik kullanılan çok çeşitli düşünce ve davranışlar olarak tanımlanabilir.” (Waldrop & Resick, 2004, s.)

Yaşanan problemle başa çıkmanın farklı yolları bulunmaktadır. Bunlar genel olarak problemi ortadan kaldırmaya yönelik ve problemden kaçınmaya yönelik yöntemler olarak değerlendirilebilir. Bir stres durumunda canlı ya sorunu ortadan kaldırır ya da bu sorunu çözecek güce ulaşana kadar stres ortamından çekilir. Buna göre problem çözme becerisi sorunu ortadan kaldırmaya ya da kendini problemin zararlı etkilerinden korumaya yönelik etkili bir girişimdir. Buna karşın sorunu görmezden gelme, reddetme ya da kendini duygusal olarak soyutlama problemden kaçınma yöntemleri olarak değerlendirilebilir (Onbaşıoğlu, 2004).

Bazı araştırmacılar insanların stresli olayların niteliğine göre farklı başa çıkma yöntemleri kullandıklarını belirtse de (Matheson ve ark., 2007; Waldrop ve Resick, 2004), kimi araştırmacılar başa çıkma yöntemlerinin yaşanan stresli olaya göre farklılaşmadığına, kişilerin genel olarak benzer baş etme tarzlarını kullanma eğiliminde olduklarına ilişkin bulgular elde etmişlerdir (Şahin ve Durak, 1995). Şiddet gören kadınlarla, baş etme ve problem çözme yöntemleri üzerine yapılan çalışmalarda bilişsel baş etme stratejilerini kullanma becerisinin şiddet gördüğü ilişkiden ayrılan kadınlar ile bu ilişkilerini sürdürenleri ayırt edebildiği bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre daha fazla fiziksel şiddete uğrama, kaçınan baş etmeyi daha çok kullanmayı beraberinde getirmekte; çocukluğunda şiddet görmeyenler, ağır şiddet görmeleri durumunda aktif baş etme yöntemlerini kullanırken; geçmişinde şiddet öyküsü olanlar, şiddetin ağırlığı arttıkça daha kaçınan ve daha az aktif baş etme yöntemlerini kullanmaktadırlar. Elde edilen önemli bir bulgu da geleneksel cinsiyet rollerine sahip kadınların, bu rolleri daha az benimseyenlere göre, daha çok kaçınan baş etme yöntemlerini kullanmalarındadır (Waldrop & Resick, 2004).

Kadının eğitimi, geliri, meşguliyeti arttıkça sosyal destek artmakta; kaçınan baş etmeyi kullanması daha az destek görmeye yol açmaktadır. Sosyal destek ise kadının aktif baş etme yöntemlerini daha çok kullanmasını beraberinde getirmektedir. Öte yandan kaçınan baş etmenin daha çok depresif belirti, daha çok stres ve daha az sosyal destek arayla ilgili olduğu belirtilmektedir (McKee, Harvey, Danforth, Ulaszek & Friedman, 2004; Waldrop & Resick, 2004). Şiddeti söylememenin ve düşük SED'in daha az sosyal destekle ilişkili olduğu farklı araştırmalarla desteklenmektedir (KGSM, 2009).

Olumsuz duygular kadınların başa çıkma tarzlarına karışarak çözümlerinin niteliğini etkilemektedir. Örneğin kaygılı annelerin stresle başa çıkmada uyumlu baş etme mekanizmalarını daha az kullandıkları ve sonuçta çözümlerinin niteliğinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu kadınlar duygulara daha çok odaklanmış, duyguları daha çok açığa vurmuş ve sorunla başa çıkmada aktif yöntemleri daha az kullanmışlardır (Buckley & Borden, 2006). Travmatik ve fiziksel istismar yaşantısı olanlar kaçınan baş etmeyi daha çok kullanırken, problem odaklı baş etmeyi daha az kullanmaktadırlar (Matheson ve ark., 2007). TSSB'nin de ilişkiyi kesici (disengagement) baş etme ile ilişkili olduğu, kaçınan baş etme ile ise daha düşük de olsa bir ilişki sergilediği gösterilmiştir (Waldrop & Resick, 2004).

Buna göre şiddet kadının psikolojik ve fiziksel sağlığını bozduğu gibi, uygun başa çıkma yöntemlerini bulmasını da engellemektedir. Böylece kadınlar kendilerini bu stresli yaşantılardan kurtarabilecek etkili çözümler üretmek yerine kaçınmaya başvurabilmektedir. Kaçınma ise sorunun dolayısıyla stresin devam etmesine izin

vermekte, böylece olumsuz duygular kadının işlevselliğini bozarak ebeveynliğini de baltalamaktadır.

Ancak literatürde yüksek stresin ve uygun olmayan başa çıkma yöntemlerinin çocukların daha fazla duygusal ve davranışsal sorun geliştirmeleri ile ilişkili olduğuna dair bulgular yer aldığından, aşağıda bu konudaki araştırma bulgularına değinilecektir.

1.3.1. Annelerin Başa Çıkma Yolları Bağlamında Çocukların Psikolojik Sorunları

Eş şiddetine uğrayan kadınların başa çıkma tarzları değerlendirildiğinde şiddet görmenin kaçınan baş etme tarzıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Kaçınan başa çıkma aynı zamanda kaygı, depresyon, TSSB gibi psikolojik sorunlarla da birlikte görülebilmektedir. Bu durum kadınların annelik becerilerini sekteye uğratabilmekte ve çocuklarda davranış sorunlarında artışla ilişkilendirilmektedir. Kontrol grubunun kullanıldığı klinik örnekleme yapılan deneysel bir çalışmada kaygılı annelerin, kaygılı olmayanlara nazaran, stresle başa çıkmada uyumlu mekanizmaları daha az, uyumsuz mekanizmaları daha çok kullandıkları gözlenmiştir. Kaygılı anneler duygulara daha çok odaklanmış, duygularını daha çok açığa vurmuş ve sorunlarla başa çıkmada aktif yöntemleri daha az kullanmışlardır. Verilen görev için harcanan süre aynı olsa da kaygılı anneler olumsuz duygulara yönelmek için daha çok zaman harcamışlar ve uygun başa çıkma için çocuklarına daha az model olabilmişlerdir. (Buckley & Borden, 2006). İki farklı kültürün karşılaştırıldığı bir

çalışmada annenin başa çıkma becerisi çocuğun duygularını düzenleme (self regulation) becerisi ile pozitif ilişkili bulunmuştur. Annenin başa çıkma düzeyi sarmalayıcı (involved) ve destekleyici ebeveyn çocuk ilişkisini yordamakta; bu da çocuğun öfke temelli başa çıkma tarzını azaltırken, kendilik kontrolünü arttırmaktadır. Problem odaklı başa çıkmayı daha çok ve duygu odaklı başa çıkmayı daha az kullanan anneler, çocuklarıyla daha olumlu ve daha sorumlu bir ilişki tanımlamaktalar. Anneler ile çocuklar arasındaki olumlu ilişki ise çocuğun uyumunu arttırarak problem davranışlar geliştirmekten korumaktadır (Bynum & Brody, 2005). Ebeveyn stresinin yüksek olması da çocuklarda daha çok davranış sorunu bildirmeyi beraberinde getirmektedir. Annelerin stresi azaltıldığında çocuklarda olduğu bildirilen davranış sorunlarının da azaldığı ve annelerin çocuklarının davranışları üzerindeki kontrolünde artış olduğu görülmektedir (Broadhead, Chilton & Crichton, 2009).

Sığınma evinde kalan kadınlarla yapılan bir çalışmada ebeveyn stresinin etkisiz ebeveynlik, duygusal ve davranışsal problemler ve çocukların bildirdiği depresif belirtiler ile birlikte görüldüğü bulunmuştur. Anne stresinin etkisiz ebeveynliğe yol açmasa da çocukların davranışlarını olumsuz etkilediği görülmektedir (Huth-Bocks & Hughes, 2008). İstismara uğrama annelerin stres düzeyini arttırırken, yüksek düzeyde ebeveyn stresi, ihmalkar ve işlevsel olmayan ebeveynlik tarzını beraberinde getirmektedir. Sonuç olarak çocuklardaki içe yönelik ve dışa yönelik davranış sorunları artmaktadır. Çocuklardaki davranım bozuklukları da annelerin stres düzeyini arttırdığından şiddetin yaşandığı evlerde, kadınların stres düzeyi hem uğradığı şiddet hem de çocuk sorunları nedeniyle artmaktadır. Kadın kendi stresi nedeni ile etkili bir ebeveyn olamamakta, etkisiz ebeveynlik çocuklarda

davranış sorunlarına yol açmakta ve çocukların davranış sorunları anneye tekrar stres olarak geri dönmektedir. Eşinden ayrılarak tek başına ebeveyn sorumluluğunu üstlenmek ise, stres miktarını daha da arttırmaktadır (Featherstone, 2002; Owen, Thampson & Kaslow, 2006).

Video izletilerek yapılan deneysel bir çalışmada fiziksel ve psikolojik şiddet ilişkisi içinde olan kadınların duygu odaklı (emotional-engagement) ve kaçınan (avoidant) baş etmeyi, problem odaklı (problem- focused) baş etmeye nazaran daha çok kullandıkları bulunmuştur. Problem odaklı başa çıkmayı daha az, duygu odaklı ve kaçınan başa çıkmayı daha fazla kullanma ise daha fazla depresif belirtilerle ilişkili bulunmuştur. Travmatik ve fiziksel istismar yaşantısı olanlar daha çok kaçınan baş etmeyi kullanırken, problem odaklı baş etmeyi daha az kullanmaktadırlar (Matheson ve ark., 2007). Kaçınan başa çıkma sorunu ortadan kaldırmadığından kişinin kendi varlığını korumasına yardım edebilirken, depresif duygulardan kurtaramayarak, işlevselliği bozulmaktadır.

McKee ve arkadaşları (2004) stresle kaçınan yolla baş eden kadınların sınır koymayan (lax) ve aşırı tepkisel tarzda disiplin uyguladıklarını ve daha zorlayıcı davrandıklarını, bunların sonucunda da çocuklarında daha çok olumsuz davranışa yol açtıklarını ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar, uygun baş etme yöntemi kullanan ve sosyal destek arayan annelerin aşırı tepkisel disiplini daha az uyguladıklarını da belirtmektedirler.

Forgatch & DeGarmo (1997) sosyal desteğin özellikle de eşin desteğinin, annenin problem çözme becerisini etkinleştirdiğini ve bunun etkili ebeveynlik davranışı yolu ile çocuklarda ortaya çıkan anti sosyal davranışları azalttığını

bulmuşlardır. Kılıç, Uslu, Erden ve Kerimoğlu (1999) ise TSSB belirtileri olan çocukların ruh sağlığının ailenin işlevleri, iletişim becerileri ve günlük pratik yaşantıyı ayakta tutan problem çözme becerileri ile korunabildiğini ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde şiddet davranışları olan ergenlerin ailelerinde işlevsellik düşük, öfke ise yüksek bulunmuş, bu çocukların ailelerinin problem çözme becerilerinin zayıf olduğu, iletişim, duygularını ifade etme, ailede rol dağılımını düzenleme, sınır koyma ve disiplin sağlama gibi becerilerin ölçümünden düşük puan aldıkları belirlenmiştir (Avcı, 2006).

Buna göre sorunu ortadan kaldırmaya, onunla aktif mücadeleye yönelik başa çıkma yöntemlerinin kadınların psikolojik sağlığını olumlu etkileyerek, çocukları ile daha sağlıklı ilişkiler kurmalarını desteklediği söylenebilir. Diğer yandan sorunla mücadele etmeyip olumsuz etkilerinden kurtulmak için kaçmayı seçmek ve sorunla ilişkili duygulara odaklanmak daha fazla psikolojik sorunla ilişkilendirilmektedir. Fiziksel ve psikolojik şiddet görenlerde kaçınan ve duyguları yansıtmaya dayanan başa çıkma tarzlarının daha çok kullanıldığı belirlenmiştir. Her ne kadar kaçınan başa çıkma ile çocukların duygularını düzenlemesi arasında bir ilişki saptanamamışsa da problem odaklı başa çıkmayı kullanmanın çocukların duygularını daha iyi kontrol etmeleriyle ilişkili olması önemli bir bulgudur. Yüksek stres, kaygı, depresyon, düşük öz saygı gibi sorunlar, kadınların ebeveynlik becerilerini baltalayarak çocuklarda görülen davranış sorunlarında artışla ilişkilendirilmektedir. Bulgular fiziksel olmayan şiddetin de çocuklarda içe yönelik ve dışa yönelik davranış sorunları ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir (Bynum & Brody, 2005; Broadhead, Chilton & Crichton, 2009; Huth-Bocks & Hughes, 2008; Featherstone, 2002; Owen, Thompson & Kaslow, 2006; Matheson ve ark., 2007; McKee ve ark., 2004).

Genel olarak bulgular, şiddetin derecesi arttıkça kadınların kaçınan başa çıkmayı daha fazla kullandıklarını ortaya koymuştur. Kaçınma sorunu ortadan kaldırmadığından, organizma stresin olumsuz etkilerine direnmek için kaynaklarını kullanır. Organizmanın kaynakları tükenmeye başladığında strese bağlı bozukluklar ortaya çıkmaya başlar. Görülen o ki şiddete uğrayan kadınlar problemlerinin olumsuz etkilerinden kaçınmaya çalışırken çeşitli psikolojik sorunlar yaşamaktadırlar. Oysa sorundan kaçınmak stresle başa çıkma temelinde değerlendirildiğinde, organizmanın güç toplayarak sorunla baş edecek güce ulaştığında stresle aktif olarak mücadele edilmesini gerektirir. Buna karşın stresin azaltılmaması, kadınların kendi sorunları ile daha çok ilgilenmek zorunda kalmaları ve stres sonucu tahammül eşiklerinin düşmesine, çocukların daha çok ihmal ve istismar edilmelerine yol açabilmektedir. Böylece şiddet gören kadınlar, hem stres sonucu çocuklarına karşı daha sert, tepkisel ve müdahaleci olabilmekte, hem de kaçınma sonucu uygun problem çözme becerilerini uygulayamayarak çocuklarına uygun bir model sunamamaktadırlar.

Bu bağlamda ilgili yazın ışığında araştırmada, şiddet görüp sığınma evinde kalan, sığınma evi dışında olup şiddet gören ve görmeyen kadınların aktif stresle başa çıkma tarzları ve problem çözme yöntemleri ile şiddet puanları karşılaştırılacak ve yanı sıra bu kadınların çocuklarındaki davranış sorunları arasındaki farklar incelenecektir. Çocukların yaşadıkları güçlükleri ve kadına yönelik şiddeti yordayan değişkenleri belirlemek de diğer amaçlar içindedir.

Bu araştırma, Türkiye’de aile içinde kadına yönelik şiddetin ve sığınma evlerinin çocuklar üzerindeki etkilerini doğrudan inceleyen ilk betimsel araştırma olması bakımından önemlidir. Araştırma çocukların şiddetten nasıl etkilendiği

üzerine odaklansa da, bu sorunun kökeninde yatan kadına yönelik şiddetin temel sorun olduğunun bilinci ile kadının güçlendirilmesi ve korunmasına dikkatin çekilmesi de nihai amaçlar içindedir.

Araştırmanın amaçları ile bağlantılı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1.4. Araştırma Soruları

1. Sığınma evinde kalan, sığınma evi dışında olup şiddet gören ve görmeyen kadınların, problem çözme yöntemleri, stresle başa çıkma tarzları, şiddet puanları ve çocuklarının yaşadıkları güçlükler arasında fark var mıdır?

2. Anne ve çocuklarının sosyo- demografik özellikleri (yaş, eğitim, gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, okul başarısı, disiplin yöntemi, şiddete tanık olma...) ile annelerin problem çözme yöntemleri, stresle başa çıkma tarzları ve maruz kaldıkları şiddet çocukların içe yönelik davranış sorunlarını (Duygusal Belirtiler) yordamakta mıdır?

3. Anne ve çocuklarının sosyo- demografik özellikleri (yaş, eğitim, gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, okul başarısı, disiplin yöntemi, şiddete tanık olma...) ile problem çözme yöntemleri, stresle başa çıkma tarzları ve maruz kaldıkları şiddet çocukların dışa yönelik davranış sorunlarını (Davranım Problemleri) yordamakta mıdır?

4. Anne ve çocuklarının sosyo- demografik özellikleri (yaş, eğitim, gelir düzeyi, çocuğun cinsiyeti, okul başarısı, disiplin yöntemi, şiddete tanık olma...) ile

problem çözme yöntemleri, stresle başa çıkma tarzları ve maruz kaldıkları şiddet, çocukların toplam günlük puanını yordamakta mıdır?

5. Şiddet puanlarını araştırmada ele alınan değişkenlerden hangileri yordamaktadır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Örnekleme

Araştırma örnekleme üç gruptan oluşmuştur. Birinci grup 4-12 yaş arası çocuğu olan ve halen kadın konuk evinde kalmakta olan şiddet 28 görmüş kadından oluşmaktadır. İkinci grup, 4-12 yaş aralığında çocuğu olan ve kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılan, sığınma evi dışında olup şiddet gören 49 kadından oluşmaktadır. Üçüncü grupta ise yine kartopu örnekleme yolu ile ulaşılan şiddet görmeyen 73 kadın mevcuttur. Sığınma evi grubunun verileri beş büyük ilin SHÇEK'e ve belediyelere bağlı konukevlerinden elde edilmiştir (Gizlilik ilkesi nedeniyle şehir adları belirtilmemiştir). Ölçeklerin tümünü anneler doldursa da, veriler hem anne hem de belirtilen yaş aralığındaki çocukları ile ilgilidir. Sığınma evi dışından oluşan grupların katılımcıları Hatay, Ankara, Adana, Sivas ve Malatya illerinden toplanmıştır.

2.2. İşlem

Konukevlerine kalmakta olan ve araştırmanın amacına uygun kadınlara ulaşmak amacıyla öncelikle SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu) Genel Müdürlüğü'nden (bkz. Ek 1) ve Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü'nin Etik Kurulundan izin alınmıştır (bkz. Ek 2). Belediyelere bağlı konukevlerinde kadınlarla görüşme yapılması için her konuk evinin bağlı olduğu belediyeden ayrıca izin alınmıştır.

Konuk evlerine araştırmaya dahil olabilecek özelliklere sahip (4-12 yaş aralığında çocuğu olan ve şiddet nedeni ile sığınma evine başvuran) kadınlar başvurduklarında konukevi çalışanları araştırmacıya haber vermiş, araştırmacı gelip görevlilerin uygun gördükleri yerlerde uygulama yapmıştır. Her bir uygulama ortalama iki saat sürmüştür, ölçekler nadiren katılımcılar tarafından bağımsız olarak doldurulabilmiştir. Sığınma evi grubunda ölçek maddeleri, genellikle araştırmacı tarafından okunmuştur.

Sığınma evi dışı gruplarda ise ölçekler kadınlara zarf içinde verilmiştir. Zarfın içine annenin 4-12 yaş aralığındaki çocuk sayısı kadar çocuk formu ve kadını şiddetten koruyucu nitelikteki kanun maddesi hakkında bilginin ve kadının şiddet görmesi halinde başvurulabileceği merkezlerin iletişim bilgilerinin bulunduğu broşür eklenmiştir (Bkz. Ek 3). Araştırmaya dahil edilecek çocukların, annelerin yanlılığından etkilenmesini önlemek amacıyla belirtilen yaş aralığındaki her bir çocukları için ayrı bir form doldurmaları istenmiştir. Daha sonra araştırmaya dahil edilecek çocuklar araştırmacı tarafından seçkisiz olarak belirlenmiştir (her bir annenin çocuklarının yaşları kağıtlara yazılmış ve kağıtlar katlanıp karıştırılmıştır. Daha sonra aralarından biri seçilerek araştırmaya dahil edilmiştir.). Bu durumda kadınlardan bazıları çocuklarla ilgili tek bir form doldururken, bazıları 2-3 tane çocuk formu doldurmuşlardır. Katılımcılara formları tek başına dolduramamaları halinde araştırmacının yardım edebileceği belirtilmiş ve isteyenlere formlar

araştırmacı tarafından okunmuştur. Katılımcılar araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilerek ölçekleri doldurduktan sonra bu konuyla ilgili olarak kendilerini kötü hissetmeleri halinde araştırmacıya başvurabilecekleri, ayrıca kendilerine verilen diğer iletişim bilgilerini kullanabilecekleri belirtilmiştir (Bkz. Ek 4).

2.3. Veri Toplama Araçları

Aile içi şiddete tanık olmanın ve kadının şiddet görmesinin çocukların duygusal ve davranışsal sorunları ile ilişkisini değerlendirmek amacıyla kullanılan ölçekler ve bu ölçeklere ait bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF):

Araştırmanın amacına uygun olarak analizlere dahil edilebilecek ya da kontrol edilebilecek bilgilerin, kadınların ve çocuklarının çeşitli özelliklerinin (kadının ve eşinin yaşı, eğitim durumu, çalışıp çalışmadığı, ailesinin özellikleri, çocuğun sağlık ve okul bilgileri gibi) kodlandığı araştırmacı tarafından oluşturulan formdur. Formun oluşturulmasında ilgili konularla ilgili ayrıntılı sorular iğermesi ve sorulardan bir kısmının bu araştırmanın amacına uygun olması nedeni ile Altınay ve Arat'ın (2007) araştırma sorularından yararlanılmıştır(Bkz. Ek 5). Kadınlarla ilgili KBF, kendi problem çözme becerileri ve stresle başa çıkma tarzları ve uğradıkları şiddet ile ilgili bilgilerin alındığı ölçeklerin başına eklenmiştir. Çocuğa uygulanan disiplin davranışları ile ilgili sorular çocuklara yönelik KBF'na, Eremsoy'un

çalışmasından olduğu gibi alınarak eklenmiştir (Bkz. 6). Söz konusu kısa form, Eremsoy tarafından ebeveynlerin uyguladığı disiplin yöntemlerini değerlendirmede başarı ile uygulanmış, içerdiği sorular, bu çalışmada değerlendirilmek istenen ebeveyn stillerini ölçmeye uygun bulunmuştur. Böylece oluşturulan KBF, çocukla ilgili olan Güçler ve Güçlükler Anketi adlı ölçeğin başına eklenmiştir (Bkz. Ek 7). Böylece çocuk formları bağımsız hale getirilerek her bir çocuk için ayrı bir KBF doldurulması sağlanmıştır. Kadınlar kendileriyle ilgili yalnızca bir KBF doldururken, çocuklarının her biri için birer form doldurmuşlardır. Bu formda gebelik sürecinden itibaren çocukla ilgili önemli bilgiler sorgulanmıştır. Örneğin; Gebelik sürecinde herhangi bir sorun/hastalık yaşadınız mı?, (Eğer varsa) Çocuğunuz evde yaşanan şiddete tanık oldu mu?, (Eğer varsa) Ailede yaşanan şiddet konusunda çocuğunuz için destek aldınız mı (bir psikologa, pedagoga vs. danıştınız mı) gibi sorulara yer verilmiştir. Çocuğa yönelik şiddeti değerlendirmek için ise ‘bağırarak, dövmek, odadan çıkmama cezası vermek’ gibi disiplin yöntemlerini ne sıklıkla kullandıklarını 1-5 arası likert tipi ölçek üzerinde puanlamaları istenmiştir.

2.3.2. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Belirleme Ölçeği (KYŞ):

Yanikkerem ve Saruhan (2005) tarafından geliştirilen ölçek 87 maddeden oluşmaktadır (Örnek maddeler için bkz. Ek 8) . 1-5 arası likert tipi puanlanmakta ve şiddet düzeyi ölçekten alınan toplam puan üzerinden hesaplanmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksek olması şiddet düzeyinin yüksek olduğunu gösterir. Ölçekten alınan puanlar standardize edilerek 0.00 - 2.00: Çok düşük, 2.01 - 4.00: Düşük, 4.01- 6.00: Orta, 6.01 - 8.00: Yüksek, 8.01 - 10.00: Çok yüksek olarak

sınıflandırılabilir. Ölçek 9 faktörden oluşmaktadır (*Faktör 1: kadının vücut bütünlüğüne zarar verici düzeyde fiziksel şiddet, Faktör 2: kadına hakaret, küçümseme ve duygusal baskı, Faktör 3: kadına yönelik ekonomik şiddet, Faktör 4: kadına yönelik sosyal baskı ve izolasyon, Faktör 5: kadın cinsiyetini küçümseme ve tehdit edici davranışlar, Faktör 6: kadına yönelik cinsel şiddet ve saygı gereksinimi, Faktör 7: kadının kendine yönelik olumsuz duygulanımı, Faktör 8: eşe yönelik kaygılar ve korkular, Faktör 9: kadına evlilikte erkek ayrıcalığını kullanma ve paylaşımsızlık*). Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında iki yarı test (Split Half Reliability) güvenilirliği $r = 0.90 - 0.95$ aralığında (farklı korelasyon hesaplama yöntemleri ile farklı değerler elde edilmiştir.); Cronbach Alpha katsayısı 0.98 bulunmuştur.

Araştırma kapsamında edinilen veriler ile yapılan analizde ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0.99 olarak belirlenmiştir.

2.3.3. Problem Çözme Envanteri (PÇE):

Katılımcıların yaşamlarında karşılaştıkları sorunları çözmeye kullandıkları problem çözme becerilerini algılayışını değerlendirmek için kullanılmıştır (Örnek maddeler için Bkz. Ek 9). Ölçek Heppner ve Petersen (1982) tarafından geliştirilmiştir. Likert-tipi bir ölçek üzerinde, 1 (her zaman böyle davranırım) ile 6 (hiçbir zaman böyle davranmam) arasında puanlanan 35 maddeden oluşmaktadır. Türkçe uyarlaması Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından yapılmıştır. Ölçekten alınabilecek puanlar 32 ile 192 arasında değişmektedir; düşük puanlar kişinin problem çözme becerileri konusunda kendisini daha güvenli algıladığına ve

problemlerine ilişkin daha fazla kişisel kontrolü olduğuna işaret ederken yüksek puan almak kişinin sorunlarını çözmeye kendini yetersiz olarak algıladığını göstermektedir. Ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlılık katsayısı .88, iki yarım güvenirlik katsayısı .81 olarak bulunmuştur. Yapılan faktör analizinde 6 alt boyut bulunmuştur. Bu alt faktörlerin alfa katsayıları; “Aceleci Yaklaşım” için: .78, “Düşünen Yaklaşım” için: .76, “Kaçınan Yaklaşım” için: .74, “Değerlendirici Yaklaşım” için: .69, “Kendine Güvenli Yaklaşım” için: .64, “Planlı Yaklaşım” için: .59 olarak bulunmuştur. Ölçeğin anksiyeteli olanlar ile olmayanları .80 - .90 oranında doğru sınıflandırdığı bulunmuştur (Savaşır ve Şahin, 1997).

Araştırmanın örnekleme ile yapılan analizde ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı .87 olarak belirlenmiştir. Ölçek alt boyutlarının güvenirlik katsayıları “Aceleci Yaklaşım” için: $\alpha = .67$, “Düşünen Yaklaşım” için: $\alpha = .80$, “Kaçınan Yaklaşım” için: $\alpha = .75$, “Değerlendirici Yaklaşım” için: $\alpha = .72$, “Kendine Güvensiz Yaklaşım” için: $\alpha = .78$, “Plansız Yaklaşım” için: $\alpha = .69$ bulunmuştur.

2.3.4. Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBÖ):

Lazarus ve Folkman (1984) tarafından geliştirilen ölçeğin aslı 66 maddeden oluşmaktadır. Türkiye kültürüne uyarlama çalışması Şahin ve Durak (1995) tarafından yapılmış, bu çalışmada ölçek maddeleri 30'a düşürülmüştür (Örnek maddeler için bkz. Ek 10). Faktör analizine göre ölçek maddelerinin beş boyutta kümelenebildiği bulunmuştur. Ölçeğin uyarlama süreci üç ayrı örneklemden elde edilen verilerle yapılmış, her boyut için farklı örneklem gruplarından elde edilen alfa

katsayıları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Verilerin elde edildiği birinci örneklem grubu üniversite öğrencileri, ikinci grup banka çalışanları, üçünü grup ise Ankara’da oturan vatandaşlardan oluşmuştur. Buna göre alt ölçekler ve sırasıyla elde edilen güvenirlik katsayıları şöyledir: “Kendine Güvenli yaklaşım” ($\alpha = .80, .77, .62$), “İyimser yaklaşım” ($\alpha = .68, .66, .49$), “Sosyal Desteğe Başvurma” ($\alpha = .47, .45, -$), “Çaresiz yaklaşım” ($\alpha = .73, .64, .68$) ve “Boyun Eğici yaklaşım” ($\alpha = .70, .72, .47$). Ölçek temel olarak etkili ve etkisiz yöntemler olarak iki boyuta ayrılabilir.

Ölçeğin geçerlik çalışmasında kendine güvenli yaklaşım ve iyimser yaklaşım alt boyutlarının depresyon, anksiyete ve hostilite, yalnızlık duygusu ve yaşam sevincini yitirme ile ters yönde ilişkili olduğu; çaresiz yaklaşım ve boyun eğici yaklaşımın ise bu değişkenlerle doğrusal ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca çaresiz ve boyun eğici yaklaşımın pek çok stres faktörüyle pozitif, iş doyumunu ile negatif ilişkisi de bulgular arasındadır. Kendine güvenli ve iyimser yaklaşımı kullanan bireyler stresleriyle daha iyi baş ederken, çaresiz ve boyun eğici yaklaşımı kullananlar stresleriyle baş etmede yetersiz kalmaktadırlar (Şahin ve Durak, 2006).

Araştırma örneklemini ile yapılan analizde ölçeğin Alfa katsayısı .79 olarak belirlenmiş, alt boyutlarının alfa katsayıları “Kendine Güvenli yaklaşım” $\alpha = .83$, “İyimser yaklaşım” $\alpha = .76$, “Sosyal Desteğe Başvurma” $\alpha = .53$, “Çaresiz yaklaşım” $\alpha = .77$ ve “Boyun Eğici yaklaşım” $\alpha = .71$ olarak bulunmuştur.

2.3.5. Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA):

4-16 yaş aralığındaki çocuklar için anne-baba tarafından doldurulan ve duygusal ve davranışsal sorunları taramada kullanılan bir ölçektir (Örnek maddeler için bkz. Ek 11. Robert Goodman tarafından 1997 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkiye uyarlaması Güvenir ve arkadaşları tarafından (2008) yapılmıştır. Ölçek, 25 maddeden oluşmaktadır. Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik, Davranış Sorunları, Duygusal Sorunlar, Akran Sorunları ve Sosyal Davranışlar olmak üzere beş alt boyutu bulunmaktadır. Her boyut kendi içinde değerlendirilip puanlanabilmekte ve ilk dört alt boyutun toplam puanları "Toplam Güçlük Puanı"nı vermektedir. . Türkçe uyarlaması, ölçeğin tutarlı ve güvenilir (Toplam Güçlük Puanı $\alpha = .84$, Duygusal sorunlar $\alpha = .73$, Davranış sorunları $\alpha = .65$, Dikkat eksikliği / aşırı hareketlilik $\alpha = .80$, Akran sorunları $\alpha = .37$, Sosyal davranış $\alpha = .73$) olduğunu göstermektedir (Güvenir ve ark. 2008).

Türk kültürüne uyarlama çalışmasında ölçeğin ölçme ve ayırt etme gücü Çocuklar için Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Checklist (CBCL) ile karşılaştırılarak yapılmıştır. Buna göre ölçeğin alt boyutları olan 'Duygusal Belirtiler' ve 'Davranış Sorunları'nın, CBCL'nin alt boyutlarından 'İçe yönelim' ve 'Dışa yönelim' problemlerine karşılık geldiği belirlenmiştir. Söz konusu çalışmada 'Duygusal Belirtiler' ile 'İçe yönelim sorunları' arası korelasyon $.72$; 'Davranış Sorunları' ile 'Dışa yönelim sorunları' arası korelasyon $.75$ olarak belirlenmiştir (Güvenir ve ark. 2008).

Araştırma örneklemini ile yapılan analizde ölçeğin Alfa katsayısı $.76$ bulunmuştur. Ölçeğin Alt Boyutlarının da alfa katsayıları; Duygusal Belirtiler için α

= .75, Davranış Sorunları için $\alpha = .65$, Dikkat eksikliği / Aşırı hareketlilik için $\alpha=.72$, Akran Sorunları için $\alpha =.31$, Sosyal davranış için $\alpha =.75$ olarak belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen veriler, SPSS 15 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın analizleri yapılmadan önce veri girişinin doğruluğu ve değişkenlerin dağılımlarının çok değişkenli istatistik analizi sayıltılarına uygunluğu test edilmiştir. Karşılaştırılacak grupların sayılarını analize uygun hale getirmek amacı ile şiddetin olmadığı gruptan 22 katılımcı çıkarılmış, böylece toplam sayı 150'ye düşürülmüştür. Bu işlem sırasında şiddete uğrayan gruplar ile bu grubun eğitim ve gelir düzeyi açısından dengelenmesi hedeflenerek, en yüksek eğitilmiş ve en yüksek gelirli bireyler seçilerek analiz dışında tutulmuştur.

Bulgular verilirken, öncelikle sosyo-demografik değişkenlere ilişkin betimsel istatistiklere yer verilerek örneklem tanıtılacak ve kullanılan ölçeklerin araştırma örnekleme için bulunan alfa değerleri sunulacaktır. Sonraki aşamada araştırma soruları doğrultusunda, çocuklardaki psikolojik sorunları (genel güçlük düzeyi, duygusal belirtiler ve davranışsal sorunlar) ve şiddeti yordayan değişkenleri belirlemek için yapılan hiyerarşik regresyon analizlerine yer verilecektir. Ardından gruplar arasında şiddet görme, stresle başa çıkma tarzları, problem çözme becerileri ve çocuklardaki psikolojik sorunlara ilişkin farkları belirlemek için yapılan ANOVA sonuçlarına yer verilecektir.

3.1. Araştırmada Yer Alan Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistik Bulguları

Araştırmada yer alan şiddet görmüş sığınma evi grubu ile sığınma evi dışında olup şiddet gören ve görmeyen iki gruba ilişkin sosyo-demografik bilgiler Tablo 3.1' de verilmiştir.

Gruplar bir arada değerlendirildiğinde her üç grubun benzer yaş aralıklarında olduğu ancak sığınma evi grubunun nispeten daha genç olduğu görülmektedir. Her üç grupta da 5 yıl ve altı eğitim görenler en yüksek orandadır ve en kalabalık ikinci grubu lise mezunları oluşturmaktadır (okur-yazar katılımcı sayısı aynı olsa da, sığınma evi grubunun küçüklüğü yüzdeyi fazla göstermiştir). Sığınma evi grubunda çalışan kadın oranı daha yüksektir. Çalışan kadınların aylık gelirleri eşlerinininkinden düşüktür ve en yüksek ücreti sığınma evi dışında olup şiddet gören gruptakiler almaktadır. Her üç grupta ortalama kardeş sayısı eşdeğerdir. En yüksek intihar girişimi oranı sığınma evi grubundadır. Bunu sığınma evi dışında olup şiddet gören grup takip etmektedir. Genel olarak şiddet gören gruplar hem kendileri hem de eşleri için daha fazla ruhsal sorun bildirmişlerdir. Şiddete uğrayan grupların ikisinde de eşin alkol kullanımını görülmekte iken, şiddetin olmadığı grupta eşi alkol kullanan yoktur. Kumar oynama da şiddet gören gruplarda özellikle sığınma evi grubunda öne çıkmaktadır.

Her üç grubun eşlerinin yaşları, eğitim düzeyleri ve aylık gelirleri benzer olsa da, sığınma evi grubu diğer gruptakilere oranla daha genç, sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grubun ortalama gelirleri nispeten daha düşüktür. Eşleri alkol kullanan ve kumar oynayanlar, sığınma evi grubunda belirgin düzeyde daha fazladır.

Tablo 3.1. Gruplara dahil olan kadınlara ilişkin sosyo-demografik bilgiler

Değişkenler		Sığınma evi grubu (şiddet gören) N=28	Sığınma evi dışı şiddet gören grup N=49	Sığınma evi dışı şiddet görmeyen grup N=72
Kadınlara ilişkin bilgiler	Yaş ort.	32,6	35,17	35,26
	İlkokul ve altı	%71	%53	%57
	Lise mezunu	%14	%29	%26
	Evlenme Yaşı	19,15	20,84	20,08
	İş deneyimi olan	%68	%35	%37
	Aylık Geliri	533,33	712,22	440,62
	Kardeş Sayısı	5,59	6,10	6,04
	Ruhsal sorunlar	%32	%16	%0
	İntihar girişimi	%39,3	%14,3	%1,4
Kadınların eşlerine ilişkin bilgiler	Yaş ort.	38,72	41,22	41,15
	İlkokul ve altı	%59	%61	%55
	Lise mezunu	%25	%22	%22
	Geliri	1214,12	1003,12	891,39
	Alkol alma	%46,4	%26,5	%0
	Kumar oynama	%21,4	%2	%1,4
Çocuk Sayısı	2 çocuklular	%50	%34,7	%37
	3 çocuklular	%28,6	%30,6	%31,5
Toplam Gelir	(599'dan az)	%48,1	%44,4	%25
	(600-1200)	%25,9	%26,7	%54,2
Evlilik Süresi		12,28	14,35	14,90
Evlenme biçimi	Görücü	%50	%53	%54,8
	Tanışık	%17,9	%38,8	%45,2
	Kaçarak	%28,6	%6,1	%0
Kadının Ailesinde şiddet		%64,3	%46,9	%20,5
Kayınvalidesinde şiddet		%50	%51	%15
İlk yıl içinde şiddet görenler		%75,3	%32,2	%1,4
Şiddeti söyleyenler		%75	%46,9	%4,1
Şiddeti anneye söyleyen		%60,7	%79,6	0
Destek Görmeyenler		%89,3	42,9	%2,7
Kadınlara göre şiddetin nedenleri	Nedensiz	%39,3	%14,1	%1,4
	Alkol	%35,8	%20,2	%1,4
	Kıskançlık	%35,8	%8,2	0
	Ekonomi	%28,7	%26,3	%1,4
	Ailevi nedenler	%18	%23,2	%2,8

Grupların ortalama toplam gelirleri neredeyse aynı olsa da, şiddet gören gruplarda (sığınma evi içinde ve dışında) aylık geliri düşük olanların sayısı, şiddet görmeyen gruptakilere oranla daha fazladır.

Genel olarak şiddete uğrayan grubun daha genç yaşta evlendiği ve en genç yaşta evlenenlerin de sığınma evi grubunda olduğu bulunmuştur. Üç grupta da görücü usulü evlilik en sık görülen birliktelik yoludur. Kaçarak evlenmenin en fazla sığınma evi grubunda olduğu, sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grupta ise hiç olmadığı gözlenmiştir. Tanışıp anlaşarak evlenme en çok sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grupta görülürken, en az sığınma evi grubunda görülmektedir. Her üç grupta çocuk sayısı benzer olsa da sığınma evi grubu daha az çocuğa sahip olma eğilimindedir. Sığınma evi grubunun ortalama evlilik süresi de diğer gruptakilerden daha kısadır.

Kendi ailesinde şiddet görenlerin oranı sığınma evi grubunda en yüksek, sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grupta en düşüktür. Şiddete uğrayan grupların ikisinde de katılımcıların yarısı kayınvalidelerinin de şiddete uğramış olduğunu bildirirken, sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen gruptakilerde bu oran % 15 ile sınırlı kalmıştır. Şiddet genellikle evliliğin ilk yıllarında görülmektedir. Bu olgu özellikle sığınma evi grubunda belirgindir.

Şiddet gören kadınların %44'ü şiddetin bir nedeninin olmadığını bildirmiştir. Şiddete yol açtığını düşündükleri en önemli nedenler sırayla alkol-madde kullanımı, ekonomik sorunlar, aile sorunları ve kıskançlıktır. Ancak şiddetin nedeni olarak sığınma evi grubu kıskançlık/şüpheliğe ekonomik sorunlardan daha büyük pay verirken, sığınma evi dışı şiddet grubu ailevi nedenleri ekonomik sorunların önüne

koymaktadır. Kadınların şiddet gördüklerinde ilk başvuru kaynaklarının anneleri olduğu, bunu ailenin diğer üyelerinin ve komşuların izlediği görülmektedir. Ne yazık ki bu başvuru her zaman destek alma ile sonuçlanmamakta, şiddete uğrayan kadınların büyük kısmı destek görmemektedir.

‘Eşiniz size en son ne zaman şiddet uyguladı?’ sorusuna kadınların verdiği cevaba göre, en son görülen şiddet, sığınma evi grubu için 10 gün ile 1,5 yıl arasında değişirken, sığınma evi dışı şiddet gören grupta 5 gün ile 10 yıl arasında değişmektedir. Sığınma evi grubu katılımcılarının hepsi eşlerinden ayrılıp sığınma evine başvurana kadar şiddet görmüşken, sığınma evi dışında olup şiddet gören gruptakilerin gördükleri son şiddet değişkenlik göstermektedir. Ancak bu soruyu yanıtlayan 28 kadından sadece biri 10 yıl önce, dördü de 5-6 yıl önce gibi uzak bir geçmişten söz etmişlerdir. Bununla birlikte sığınma evi dışında olup şiddet gören grubun sadece 28’i şiddet gördüğünü söylerken, şiddet ölçeğine göre sığınma evi dışında olan grupta 49 kişinin şiddet gördüğü belirlenmiştir.

‘Eşiniz size bugün fiziksel şiddet uygulayacak olsa ne yaparsınız, nasıl tepki verirsiniz?’ sorusuna sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen gruptan yalnızca 32 kişi yanıt vermiş, bunlardan beş kişi polise başvurmayı, 6 kişi de ayrılmayı düşündüğünü söylemiş, diğerleri kırılırim, üzülürüm, alttan alırım, karşılık veririm gibi yanıtlar vermiştir. Sığınma evi dışında olup şiddet gören 49 kişiden sadece 30’u bu soruya cevap vermiştir. Bunlardan beş kişi şikayetçi olacağını, 6 kişi bir şekilde evden-eşinden ayrılacağını söylemiştir.

Buna karşılık sığınma evi grubundan bu soruyu yanıtlayan 22 kadından 13’ü ilk iş olarak polise, savcılığa ya da yardım kuruluşlarına başvurarak kendilerini

savunacaklarını belirtmişler, diğerleri evden ayrılacaklarını söylemişlerdir. Bu gruptan sadece bir kadın soruya ‘korkarım’ şeklinde yanıt vermiştir.

‘Sığınma evine başvurmaya nasıl karar verdiniz?’ sorusuna 16 kadın uygun şekilde (amaca yönelik) yanıt vermiştir. Beş kadın, kendisini polis/jandarmanın yönlendirdiğini, birer kişi de televizyondan duyduğunu, biri de Alo 183’ten yararlandığını, hastane ve kadın derneğinin yönlendirdiğini söylemiş, diğerleri arkadaşlarından, yakınlarından duyduklarını ifade etmişlerdir.

Şiddet gören toplam 77 kadından sadece 15’i destek gördüklerini ifade etmişler, destek verenlerin ise çoğunlukla aile bireyleri ve görevliler (polis, mahkeme, psikolog...) olduğunu belirtmişlerdir.

‘Şiddete maruz kaldığımızda destek görseydiniz sizce neler farklı olurdu?’ sorusuna sığınma evi grubunda 21 kadından 12’si, destek görselerdi eşlerinden ayrılarak kendi ayakları üzerinde durabileceklerini ve daha az şiddet göreceklerini ifade etmişlerdir. Bu kadınları sadece ikisi hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünmüşlerdir. Buna karşın sığınma evi dışında olup şiddet görenlerden sadece 13 kişi bu soruyu yanıtlamış ve beşi, destek görseler de hiçbir şeyin değişmeyeceğini, diğerleri ise daha mantıklı, sağlıklı, güçlü olabileceklerini belirtmişlerdir.

Sığınma evi grubundaki kadınların 16’sı sığınma evinde bir ay ve üzerinde kalmıştır. Grubun geri kalanı 1 hafta ile 22 gün arasında sürelerle kalmıştır. Hem sığınma evi grubunda hem de sığınma evi dışında olan gruplarda araştırmaya dahil edilen çocukların hepsi anneleri ile birlikte yaşamaktadır.

Tablo 3.2. Gruplara dahil olan çocuklara ilişkin sosyo- demografik bilgiler

Değişkenler	Sığınma evi grubu (şiddet gören) N=28 %68	Sığınma evi dışı şiddet gören grup N=49 %29	Sığınma evi dışı şiddet görmeyen grup N=72 %3
Gebelikte şiddet			
Gebelikte hastalık	%28,6	%28,6	%6,8
Yaş Ortalaması	7,61	8,65	8,88
Okul Başarısı	3,72	4,16	4,35
Kliniğe yönlendirilme	%29	%12	%1
Şiddete tanıklık	%96	%57	%7
Şiddete maruz kalma	%68	%22	%4
İhtiyaçları karşılanan	%71	%88	%95
Sosyal faaliyete katılan	%68	%63	%86
Spor faaliyetine katılan	%32	%44	%46
Ayrı odanın olması	%18	%69	%88

Her üç gruptaki kadınların seçkisiz atama ile araştırmaya dahil olan çocukları hakkındaki bilgiler tabloda verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi şiddet gören gruplardaki kadınların çocukları genel olarak daha fazla olumsuzluğa maruz kalmış, sığınma evi grubunun çocukları ise en dezavantajlı grubu oluşturmuştur. Kadın sığınma evlerinde özellikle çocukların gereksinimlerini belirlemek üzere sorulan sorulara verilen yanıtlar bu çocukların dezavantajları hakkında daha da aydınlatıcıdır. Örneğin, **‘Bulduğunuz koşullarda çocuğunuzun nelere ihtiyaç duyduğunu düşünüyorsunuz?’** sorusuna sığınma evindeki kadınlar, çocukların en önemli ihtiyaçları olarak giysi (%28,6) ve boya, kalem, defter, kitap gibi kırtasiye malzemeleri (%35,7) cevabını vermişlerdir. Oyuncak, oyun alanı, kütüphane,

televizyon, bilgisayar (%28,6) çocukların en çok ihtiyaç duydukları diğer şeylerdir. Sığınma evi dışında olup şiddet gören ve görmeyen gruplarda giysi, harçlık kırtasiye malzemeleri gibi gereksinimler nadiren bildirilmiştir. En sık bildirilen ihtiyaçlar oyun ve faaliyet alanları, ders çalışmayı destekleyecek (çalışma masası/odası, kütüphane gibi) ortamlardır.

‘Bulduğunuz koşullarda çocuğunuzla ilgili olarak siz nelere ihtiyaç duyuyorsunuz?’ sorusuyla bağlantılı olarak sığınma evindeki kadınlar, en çok harçlık verebilecekleri paraya, çocukların zaman geçirebilecekleri oyun- uğraşı alanına ve danışabilecekleri bir uzmana ihtiyaç duyduklarını bildirmişlerdir. Sığınma evi dışında olup şiddet gören ve görmeyen kadınlar ise para, ders çalışmaya uygun fiziksel ortam, bilgisayar, baba desteği, eğitimci, rehber gibi çeşitli ihtiyaçlar bildirmişlerdir.

Kadın konukevinde çocuğunuza yönelik hizmet elemanı (çocuk gelişimci, anaokulu öğretmeni, çocuk eğiticisi gibi) var mı? sorusuna sığınma evindeki kadınların %50’si, sığınma evi dışında olup şiddet gören grubun %57’si ve sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grubun %63’ü bu soruya olumlu yanıt vermiştir. Buna göre sığınma evi dışında olan gruplar yardım alabilecekleri hizmet elemanlarının olduğunu daha çok düşünmektedirler.

3.2. Çocuklardaki Psikolojik Sorunları ve Kadına Yönelik Eş Şiddetini Yordayan Değişkenler

Bulguların bu kısmında öncelikle regresyon analizleri öncesi yapılan korelasyon analizlerinin sonuçlarına yer verilecektir. Ardından çocukların genel güçlük düzeyini (GGA toplam), sosyo-demografik değişkenler dahil olmak üzere, hangi değişkenlerin yordadığını belirlemek için yapılan regresyon analizine yer verilecektir. İkinci aşamada çocukların duygusal sorunlarını (Duygusal Belirtiler), üçüncü aşamada çocukların davranış sorunlarını, dördüncü aşamada ise kadınlara yönelik eş şiddetini yordayan değişkenleri belirlemek için uygulanan regresyon analizlerine yer verilecektir.

3.2.1. Korelasyon Analizleri

Bu bölümde çocukların güçlük puanını yorumlayabilecek değişkenlerin belirlenmesi amacıyla öncelikle Güçler ve Güçlükler Anketi'nin toplam ve alt ölçek puanlarının, sosyo-demografik değişkenler ile ilişkilerine yer verilecektir. Ardından Güçler ve Güçlükler Anketi'nin toplam ve alt ölçek puanlarının Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tarzları (Güvenli, İyimser, Çaresiz/kendini suçlayıcı, Boyun eğici ve Sosyal destek arama yaklaşımı) ve Problem Çözme Envanteri (PÇE toplam puanı) ve alt boyutları (Aceleci, Düşünen, Kaçınan, Değerlendirici, Kendine Güvensiz ve Plansız Yaklaşım) ile arasındaki ilişkiler sunulacaktır. İlişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği kullanılarak

hesaplanmıştır. Sosyo- demografik değişkenlerden kategorik olanlar için Nokta Çift Serili Korelasyon (r_{nc}) tekniği kullanılmıştır.

3.2.1.1. Güçler ve Güçlükler Anketinin toplam ve alt ölçek puanlarının sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisi:

Tabloda görülebileceği gibi çocukların toplam güçlük puanı ile kadınlara ilişkin sosyo- demografik değişkenler arasındaki ilişkiler .17 ile .30 arasında değişmektedir. Toplam güçlük puanı ile en yüksek doğrusal ilişkiye sahip değişkenler annenin daha önce sığınma evinde kalmış olması, intihar girişimi ve babanın aile düzenini aksatacak düzeyde içki kullanıyor olmasıdır.

Tablo 3.3. Güçler ve Güçlükler Anketinin toplam ve alt ölçek puanlarının kadınlara ilişkin sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisi

Değişkenler	GGA Toplam	Duygusal Belirtiler	Davranış Problemleri	Hiperaktivite	Akran Sorunları	Sosyal Beceriler
İntihar girişimi (r_{nc})	.22**	.21**	.17*	.19*	.11	.03
Eğitim durumu	-.12	-.17*	-.07	-.00	-.16	-.03
Kardeş sayısı	.08	.03	.17*	.04	.03	-.12
Evlenme kararı (r_{nc})	.16	.13	.15	.15	.05	-.17*
Ruhsal sorunları(r_{nc})	.17*	.20*	.09	.18*	.03	.17*
İçki kullanımı (r_{nc})	.26**	.23**	.25**	.18*	.15	-.10
Kumar oynama (r_{nc})	.16	.24**	.17*	.10	-.04	.02
Eğitimi	-.19*	-.16	-.18*	-.11	-.15	.04
Önce sığınma evinde kalma (r_{nc})	.30**	.33**	.17*	.23**	.20*	.18*
Çocuk sayısı	-.18*	-.13	-.14	-.18*	-.11	.18*
Erkek çocuk sayısı	.14	.07	.17*	.17*	.01	-.12

* $p < .05$ ** $p < .01$ " r_{nc} ": Nokta Çift Serili korelasyon tekniği kullanılmıştır.

Kadınların sosyo-demografik bilgileri ile duygusal belirtiler arasındaki ilişkiler .17 ile .33; davranışsal sorunları arasındaki ilişkiler .17 ile .25 arasında değişmektedir.

Tablo 3.4. Güçler ve Güçlükler Anketinin toplam ve alt ölçek puanlarının çocuklara ilişkin sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisi

Değişkenler	GGA Toplam	Duygusal Belirtiler	Davranış Sorunları	Hiperaktivite	Akran sorunları	Sosyal Beceriler
Çocuk cinsiyeti (r_{nc})	.15	.08	.18*	.18*	.00	-.12
Gebelikte hastalık (r_{nc})	.19*	.25**	.12	.14	.07	.09
Çocuklukta hastalık geçirme (r_{nc})	.24**	.25**	.16	.21*	.12	.08
Çocuğun kliniğe yönlendirilmesi (r_{nc})	.34**	.35**	.22**	.30**	.17*	-.00
Okula gidiyor olma (r_{nc})	-.18*	-.17*	-.13	-.15	.11	.06
Okul başarısı	-.43	-.32**	-.29**	-.40	-.31	.17
Çocuk ihtiyaçlarının karşılanması (r_{nc})	.21*	.21*	.25**	.15	.05	-.25**
Çocuğun duygularını navlaşımı	.14	.13	.14	.17*	-.03	-.13
Çocuğun sosyal faaliyete katılımı	-.25**	-.28**	-.14	-.17*	-.18*	.14
Çocuğun uğraşlarının olması	.17*	.18*	.21*	.15	-.03	-.22
Çocuğu övme	.19*	.23**	.18*	.11	.09	-.17*
Çocuğa bağırarak açıklamak	.43**	.32**	.49**	.35**	.18*	.19*
Yanlışın nedenini açıklamak	-.30**	-.29**	-.23**	-.17*	-.26**	.26

* $p < .05$ ** $p < .01$ " r_{nc} ": Nokta Çift Serili korelasyon tekniği kullanılmıştır

Tablodan izlenebileceği gibi çocukların sosyo-demografik özellikleri ile genel güçlük düzeyi arasındaki ilişkiler .17 ile .43 arasında değişmektedir. Çocuğun okul başarısı, çocuğa açıklama yapmak ve çocuğun sosyal faaliyetlere katılımı toplam

güçlük puanı ile negatif yönde; çocuğa bağırarak, çocuğun geçmişte hastalık geçirmiş olması ve gereksinimlerinin karşılanması toplam güçlük puanı ile pozitif yönde anlamlı ilişkileri gösteren en önemli değişkenlerdir.

3.2.1.2. Güçler ve Güçlükler Anketi'nin diğer ölçeklerin toplam ve alt ölçek puanları arasındaki ilişkiler:

Bu tabloda Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA) toplam puanı ve alt ölçek puanlarının, kadınların stresle başa çıkma tarzları ve problem çözme becerileri ile ilişkileri gösterilmiştir.

Buna göre çocukların problem miktarı ile kadına yönelik aile içi şiddet, Kendini Suçlayıcı Başa Çıkma Tarzı, Problem Çözme Envanteri toplam puanı, problem çözümede Aceleci ve Güvensiz Yaklaşım arasında pozitif yönde; Stresle Başa Çıkma Güvenli Yaklaşım, Sosyal Destek Arama Yaklaşımı ve İyimser Yaklaşım ile negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Çocuklardaki duygusal belirtiler de kadına yönelik şiddet, stresle başa çıkmada kendini suçlayıcı tarz, genel problem çözme becerileri ve problem çözümede aceleci yaklaşım ile pozitif yönde; stresle başa çıkmada güvenli ve sosyal destek arayıcı yaklaşım ile negatif yönde anlamlı ilişkilere sahiptir.

Tablo 3.5. Güçler ve Güçlükler Anketi'nin toplam ve alt ölçek puanları ile kadına yönelik şiddet, stresle başa çıkma tarzları, problem çözme becerileri ve yaklaşımları arasındaki ilişkiler

YENİ GGA TOPLAM	GGA Toplam	Duygusal Belirtiler	Davranış Sorunları	Hiperaktivite	Akran Sorunları	Sosyal Beceriler
KYŞ Toplam	.39**	.42**	.33**	.26**	.22**	-.11
Güvenli Yaklaşım	-.28**	-.20*	-.21**	-.32**	-.11	.41**
İyimser Yaklaşım	-.20*	-.15	-.16*	-.25**	-.02	.19*
Yaklaşım Çaresiz/kendini	.36**	.38**	.29**	.25**	.20*	-.10
Boyun eğici Yaklaşım	.14	.10	.13	.11	.12	-.18*
Sosyal destek Arama	-.22**	-.17*	-.15	.20**	-.15	.18*
PÇE Toplam	.24**	.20*		.30**		-.22**
Aceleci Yaklaşım	.22**	.21*	.15	.17*	.15	-.18*
Kaçınan Yaklaşım	.15	.10	.11	.17*	.06	-.22**
Değerlendiren Yaklaşım	.10	.03	.08	.19*	.01	-.17*
Güvensiz Yaklaşım	.18*	.15	.10	.28**	-.05	-.15
Plansız Yaklaşım	.12	.08	.05	.23**	-.07	-.13

*p<.05   ** p<.01

Çocukların davranış sorunları ise kadına yönelik şiddet ve stresle kendini suçlayıcı tarzda başa çıkma arasında pozitif; kendine güvenli ve iyimser tarzda başa çıkma arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Hiperaktivite alt ölçek puanının da diğer ölçek ve alt ölçek puanları ile anlamlı ilişkilere sahip olduğu görülmektedir.

3.2.1.3. Kadına yönelik aile içi şiddet (KYŞ toplam) ile ilişkili değişkenler:

Tablo 3.6'da görüldüğü gibi kadına yönelik eş şiddeti eşini alkol kullanımı ve kadının intihar girişimi ile yüksek ilişkilere sahiptir. Kadına yönelik şiddet ile ilgili değişkenler .19 ile .53 arasında değişmektedir.

Tablo 3.6. Kadına yönelik aile içi şiddet (KYŞ toplam) ile ilişkili değişkenler

	İçki	İntihar girişimi	Çaresiz/ Kendini suçlayıcı	Ruhsal sorunlar	Kumar	Sosyal destek arama	Gebelikte hastalık	Evlenme Kararı	Fiziksel sorunlar
KYŞ Toplam	.53**	.44**	.38**	.28**	.26**	-.26	.25**	.20*	.19*

*p<.05   ** p<.01

3.3.2. Regresyon Analizleri

Çocuklardaki psikolojik sorunları yordayan değişkenler incelenirken, elde edilen toplam güçlük puanı, duygusal belirti puanı ve davranış sorunları puanı ile ilişkili değişkenler dikkate alınmış, ilişki düzeyinin gücüne göre sıralanarak regresyona sokulmuştur. Bu doğrultuda birinci aşamada demografik değişkenler (okul başarısı, çocuğa bağırma, şiddet düzeyi, yanlışın nedenini açıklama, daha önce sığınma evinde kalmış olma, sosyal faaliyete katılma, çocuklukta hastalık geçirme, ihtiyaçlarının karşılanması...), ikinci aşamada KYŞ toplam puanı, üçüncü aşamada stresle başa çıkma tarzları alt boyutları ve dördüncü aşamada problem çözme envanteri toplam ve alt ölçek puanları ayrı bloklar halinde regresyon

denklemine alınmıştır. Toplam güçlük puanı, Duygusal Belirti puanı ve Davranış Sorunları puanını yordayan değişkenlere ilişkin regresyon analizi sonuçları aşağıdaki üç tabloda verilmiştir.

Tablo 3.7. Çocuklardaki Toplam Güçlük Puanının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	R	R ²	Uyarlanmış R ²	Beta	t	F
Çocuğa bağırmak	,44	,19	,19	,39	5,57	30,25***
Okul başarısı	,57	,33	,32	-,31	-4,47	29,97***
Çocuğu övmek	,62	,39	,37	,24	3,52	26,05***
Annenin ruhsal sorunları	,65	,42	,40	-,14	1,96	21,90***
Çaresiz/kendini suçlayıcı yaklaşım	,67	,44	,42	,17	2,36	19,29***

***p< .001

Tablo 3.7’de görüldüğü gibi çocukların toplam güçlük puanını yordayan en güçlü değişkenler regresyon analizine birinci blokta alınan sosyo-demografik değişkenlerdir. Buna göre bir disiplin yöntemi olarak çocuğa bağırlması çocuklardaki güçlük puanına ilişkin varyansın %19’unu açıklamaktadır. Çocuğun okul başarısı düştükçe yaşadığı güçlükler artmakta ve okul başarısı çocuğun toplam güçlük puanının %12’sini yordayarak, toplamda varyansın %33’ünü açıklamaktadır. Çocuğu olumlu davranışlarından dolayı övmek %6’lık ve annenin ruhsal sorunları %3’lük katkı ile sosyo-demografik değişkenler toplam varyansın %42’sini açıklamaktadır. Üçüncü blokta regresyona giren stresle çaresiz/kendini suçlayıcı

tarzda başa çıkma ise çocukların genel psikolojik sorunlarındaki artışın %2'sini açıklayarak kendisinden önceki altı değişkenle birlikte toplam günlük puanında açıklanan varyans %45'e ulaştırmıştır.

Tablo 3.8. Çocuklardaki Duygusal Belirtilerin Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	R	R ²	Uyarlanmış R ²	Beta	t	F
Daha önce sığınma evinde kalmış olmak	,35	,12	,12	,18	2,38	17,80***
Çocuğu övmek	,44	,19	,18	,19	2,60	14,95***
Çocuğa bağırarak	,52	,27	,26	,23	3,15	15,68***
Çocuğun sosyal faaliyetlere katılımı	,56	,31	,29	-,16	-2,15	14,21***
Gebelikte hastalık	,59	,35	,32	,20	2,73	13,16***
Okul başarısı	,61	,37	,34	-,16	-2,05	12,20***
Çocuğa açıklama yapmak	,63	,39	,36	-,11	-1,55	11,29***
Çaresiz/kendini suçlavıcı yaklaşım	,65	,42	,38	,17	2,25	10,84***

***p < .001

Tablo 3.8'de görüldüğü gibi kadının daha önce sığınma evinde kalmış olması, çocukların duygusal sorunlarını yordayan en güçlü değişkendir ve tek başına duygusal belirtilere ilişkin varyansın %12'sini açıklamaktadır. Çocuğu övmek, %7 katkı ile birlikte toplam varyansın % 19'unu, çocuğa bağırarak % 8 katkı ile toplam varyansın %27'sini açıklamaktadır. Açıklanan toplam varyans, çocuğun sosyal faaliyetlere katılımı %4'lük katkısı ile %31'e, annenin söz konusu çocuğa gebeliğinde geçirdiği hastalıklar %4'lük katkı ile % 35'e, okul başarısı ve çocuğa

açıklama yapma %2'şerlik katkı ile %39'a ulaşmıştır. Üçüncü aşamada regresyon denkleminde giren stresle başa çıkmada 'Çaresiz/kendini suçlayıcı yaklaşım'ı kullanma %3'lük katkı ile kendinden önceki 7 sosyo- demografik değişkenle birlikte toplam varyansın %42'sini açıklamaktadır.

Tablo 3.9. Çocuklardaki Davranış Sorunlarına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	R	R ²	Uyarlanmış R ²	Beta	t	F
Çocuğa bağırma	,50	,25	,24	,50	6,45	40,36***
Okul başarısı	,54	,29	,28	-,13	-1,71	23,87
Çocuğu övmek	,56	,31	,30	,15	1,99	18,10***
Çaresiz/kendini suçlayıcı yaklaşım	,59	,34	,32	,18	2,33	15,07***

***p< .001

Tablo 3.9'da yer alan verilere göre çocuklardaki davranış sorunlarını yordayan en güçlü değişken bir disiplin yöntemi olarak çocuğa bağırılmasıdır ve tek başına davranış sorunlarına ilişkin varyansın %25'ini açıklamaktadır. Ardından çocukları davranış sorunları geliştirmekten koruyan 'okul başarısı' gelmekte ve önceki değişkenle birlikte varyansın %29'unu açıklamaktadır. Çocuğu övmek ve çaresiz/kendini suçlayıcı başa çıkma tarzı birlikte %5'lik katkı ile önceki değişkenlere eklenerek toplamda varyansın %34'ünü açıklamaktadır.

Tablo 3.10. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Yordayan Değişkenleri Belirlemede Kullanılan Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	beta	t	F
Eşin içki kullanımı	,53	,28	,28	,41	6,50	57,31***
Kadının intihar girişimi	,63	,40	,39	,25	3,79	47,80***
Gebelikte Hastalık	,66	,43	,42	,14	2,33	35,93***
Çaresiz/kendini suçlayıcı Yaklaşım	,68	,46	,45	,32	3,70	30,46***
Sosyal desteğe başvurma	,70	,49	,47	-,17	-2,86	26,63***
Boyun eğici yaklaşım	,71	,51	,49	-,19	-2,32	23,79***

Tablo 4.3.4.'ten izlenebileceği gibi eşin alkol kullanımı kadına yönelik eş şiddetinin %28'inden sorumlu görünmektedir. Kadının intihar girişimi şiddeti yordayan ikinci değişken olup %12'lik yordama gücüne sahiptir ve kendinden önceki değişkenle birlikte varyansın %40'ını açıklamaktadır. Gebelikte hastalık da kendinden önceki iki değişkenle birlikte toplam varyansın %43'ünü açıklamaktadır. Şiddeti yordamada analize ikinci aşamada alınan stresle başa çıkma tarzlarından üçü %8'lik yordama gücü ile önceki sosyo- demografik değişkenlerle birlikte toplam varyansın %51'ini açıklamaktadır.

3.3. Şiddet gören sığınma evi grubu ile sığınma evi dışında olup şiddet gören ve görmeyen gruplardaki kadınların çocuklarının güçlük puanı, kendi stresle başa çıkma tarzları ve problem çözme becerilerine ilişkin Anova sonuçları

Çocuklarda görülen toplam güçlük puanı, içe yönelik ve dışa yönelik davranış problemlerinin araştırma gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek

amacıyla tek yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Araştırma grupları ayrıca, problem çözme becerileri ve stresle başa çıkma tarzları bakımından da karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları tablolarda gösterilmektedir.

Analizde şiddete ilişkin üç grubun Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği'nden (KYS) alınan toplam puanlar açısından anlamlı derecede farklılaştığı (F (sd:2)= 289,57; p< .001), bulunmuştur. Buna göre en yüksek şiddet puanı sığınma evi grubundan (Ort= 353,29, ss:48,18) elde edilmiş ve sığınma evi dışında olup şiddet gören (Ort= 254,57, ss:64,41; p<.001) ve görmeyen gruplardan (Ort= 128,78, ss:20,71; p<.001) anlamlı düzeyde farklılaşmıştır (p<. 001). Benzer şekilde sığınma evi dışında olup şiddet gören grup da, şiddet görmeyen gruptan anlamlı düzeyde (p<.001) ayrılmıştır.

Tablo 3.11. Şiddet değişkenine ilişkin gruplarda yer alan kadınların çocuklarında algıladıkları güçlük puanları açısından karşılaştırılması

Değişimin kaynağı	Sığınma evi grubu (şiddet gören) N=28		Sığınma evi dışı şiddet gören grup N=49		Sığınma evi dışı şiddet görmeyen grup N=72		F
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	
GGA	16,36a	8,22	13,53b	6,30	9,64c	5,45	13,12**
Toplam							*
Duygusal belirtiler	4,25a	2,63	3,14b	2,26	1,93c	1,80	13,15**
Davranış Sorunları	3,03a	2,50	2,49b	1,86	1,44c	1,44	9,67***
Hiperaktivite	5,64a	2,97	4,77	2,67	3,83b	2,42	5,31**
Akran Sorunları	3,43a	1,83	3,12	1,90	2,44b	1,59	4,18*

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Not: Farklı harflerin yer aldığı ortalamalar arasında anlamlı farklılıklar vardır.

Buna göre Güçler ve Güçlükler Anketi ($F (sd:2)=13,12,; p< .001$), Duygusal Belirtiler ($F (sd:2)=13,15; p<.001$); Davranış Sorunları ($F (sd:2)= 9,67; p<.001$); Hiperaktivite ($F (sd:2)=5,31; p<.01$); ve Akran Sorunları ($F(sd:2)=4,18; p<.05$) alt ölçeklerinde grubun temel etkisi anlamlı çıkmıştır.

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tukey testine göre sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grubun Güçler ve Güçlükler Anketi toplam puanı ($Ort=9,64, ss=5,45$), sığınma evi grubunun ($Ort=16,36, ss:8,22; p<.001$) ve sığınma evi dışında olup şiddet gören grubun ($Ort=13,53, ss=6,30; p<.01$) toplam puanından anlamlı derecede daha düşüktür. Benzer şekilde sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grubun duygusal belirti puanı ($Ort=1,93, ss=1,80$), sığınma evi grubunun ($Ort=4,25, ss=2,63; p< .001$) ve sığınma evi dışında olup şiddet gören grubun ($Ort=3,14, ss=2,26; p<.01$) duygusal belirti puanından anlamlı derecede daha düşüktür.

Davranış sorunlarından alınan toplam puan da sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grupta ($Ort=1,44, ss=1,44$), sığınma evi grubunda ($Ort=3,03, ss=2,50; p<.001$) ve sığınma evi dışı şiddet gören grupta ($Ort=2,49, ss=1,86; p<.01$) olduğundan anlamlı derecede daha düşüktür.

Sığınma evi grubunun hiperaktivite puanı ($Ort=5,64, ss=2,97$), sığınma evi dışı şiddet görmeyen grubun hiperaktivite puanından ($Ort=3,83, ss=2,42; p<.01$) anlamlı derecede daha yüksek olmasına rağmen, grubun aldığı puanın sığınma evi dışında olup şiddet gören gruptan anlamlı bir farkı olmadığı bulunmuştur.

Üç grubun Akran sorunlarından aldıkları puanlar değerlendirildiğinde alınan puan açısından sığınma evi grubu ile sığınma evi dışında olup şiddet gören grubun farklılaşmadığı bulunmuştur. Buna karşın sığınma evi grubu (Ort=3,43, ss=1,83), sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen gruptan (Ort=2,44, ss=1,59, p<.05) anlamlı derecede daha yüksek puan almıştır. Üç grup, sosyal beceri puanları açısından anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Buna karşın sığınma evi grubunun ve sığınma evi dışında olup şiddet gören grubun çocuklarının, toplam günlük puanı ve ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puanlar açısından anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur.

Tablo 3.12. Şiddet değişkenine ilişkin gruplarda yer alan kadınların Stresle Başa Çıkma Tarzları açısından karşılaştırılması

Değişimin kaynağı	Sığınmaevi grubu (şiddet gören) N=28		Sığınmaevi dışı şiddet gören grup N=49		Sığınmaevi dışı şiddet görmeyen grup N=72		F
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	
Güvenli yaklaşım	16,21	4,67	14,71a	4,81	17,48b	2,88	7,21**
Çaresiz/kendini suçlayıcı vak.	12,89a	5,30	12,90b	4,43	9,66c	5,08	11,96***
Boyun eğici yaklaşım	6,00a	4,15	8,45b	3,94	5,96c	4,13	6,11**
Sosyal destek arayan vak.	6,21a	2,90	6,53b	2,26	7,67c	2,53	4,78**

**p<.01, ***p<.001

Not: Farklı harflerin yer aldığı ortalamalar arasında anlamlı farklılıklar vardır.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların Stresle Başa Çıkma Tarzları alt ölçeklerinden Güvenli Yaklaşım (F(sd:2)= 7,21; p<.01), Çaresiz/Kendini Suçlayıcı Yaklaşım (F(sd:2)= 11,96; p<.001), Boyun Eğici Yaklaşım (F(sd:2)= 6,11; p<.01) ve

Sosyal Destek Arayan Yaklaşım'da ($F(sd:2)= 4,78; p<.01$) grup temel etkisi anlamlı çıkmıştır.

Hangi gruplar arasında fark olduğunu belirlemek için yapılan Tukey testine göre stresle başa çıkmada Güvenli Yaklaşımı, sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grup ($Ort=17,48$ $ss=2,88$), sığınma evi dışında olup şiddet gören gruptan ($Ort= 14,71$, $ss=4,81$; $p<.01$) anlamlı derecede daha fazla kullanmaktadır. Benzer şekilde Çaresiz Kendini Suçlayıcı Yaklaşımı, sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grup ($ort= 9,66$, $ss= 5,08$), sığınma evi dışında olup şiddet gören gruptan ($Ort= 12,90$, $ss=4,43$; $p<.001$) ve sığınma evi grubundan ($Ort=12,89$; $ss=5,30$; $p<.01$) anlamlı derecede daha az kullanmaktadır.

Boyun Eğici Yaklaşım en çok sığınma evi dışında olup şiddet gören grupta kullanılmıştır. Grubun bu yaklaşımı kullanma düzeyi ($Ort=8,45$, $ss=3,94$), sığınma evi grubundan ($Ort=6,00$, $ss=4,15$; $p<.05$) ve sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen gruptan ($Ort=5,96$, $ss=4,13$; $p<.01$) anlamlı derecede daha yüksektir.

Gruplar arasında stresle başa çıkmada Sosyal Desteğe Başvurma'yı en çok kullanan grup ise sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen gruptur ($Ort=7,67$, $ss=2,53$) ve bu grubun puanları sığınma evi grubundan ($Ort=6,21$, $ss=2,90$; $p<.05$) ve sığınma evi dışında olup şiddet gören gruptan ($Ort=5,53$, $ss=2,26$; $p<.05$) anlamlı derecede daha yüksektir.

Buna karşın Güvenli Yaklaşım, Çaresiz Yaklaşım ve Sosyal Desteğe Başvurmanın kullanılması bakımından sığınma evi grubu ile sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grup arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır; İyimser

yaklaşımın kullanımı bakımından ise her üç grubun puanları arasında fark gözlenmemiştir.

Tablo 3.13. Şiddet değişkenine ilişkin gruplarda yer alan kadınların Problem Çözme Becerileri açısından karşılaştırılması

Değişimin kaynağı	Sığınma evi grubu (şiddet gören) N=28		Sığınma evi dışı şiddet gören grup N=49		Sığınma evi dışı şiddet görmeyen grup N=72		F
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS	
PÇE	82,86	23,68	95,71a	22,86	80,64b	23,01	6,56**
Toplam							
Düşünen yaklaşım	11,03	6,09	13,37a	6,31	10,41b	4,48	4,44**
Kendine güvensiz	14,96a	7,10	19,88b	6,10	15,00c	6,41	9,49***
Plansız yaklaşım	8,89	4,78	10,88a	4,25	8,55b	4,02	4,64**

**p<.01, ***p<.001

Not: Farklı harflerin yer aldığı ortalamalar arasında anlamlı farklılıklar vardır.

Analizde problem çözme becerileri toplam puanı (F(sd:2)= 6,56; p<.01), Düşünen Yaklaşım (F(sd:2)= 4,44; p<.01), Kendine Güvensiz Yaklaşım (F(sd:2)= 9,49; p<.001) ve Plansız Yaklaşım'ın (F(sd:2)= 4,64; p<.05) temel etkileri anlamlı çıkmıştır. Problem Çözme Envanteri'nden alınan yüksek puanlar, kişilerin kendi problem çözme becerilerini yetersiz olarak algıladıklarını göstermektedir. Bu doğrultuda en düşük problem çözme becerilerinin sığınma evi dışında olup şiddet gören grupta (Ort=95,71, ss=22,86) olduğu ve bu puanların sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grubun puanlarından (Ort=80,64, ss=23,01; p<.01) anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.

Sığınma evi dışında olup şiddet görenler, Düşünen Yaklaşım'dan (Ort=13,37, ss=6,31) sığınma evi dışında olup şiddet görmeyenlerden (Ort=10,41, ss=4,48; $p<.05$) anlamlı derecede daha yüksek puan alırken, sığınma evi grubundan farklılaşmamıştır. Benzer şekilde sığınma evi dışında olup şiddet görenlerin Kendine Güvensiz Yaklaşım'dan aldıkları puanlar (Ort=19,88, ss=6,10) sığınma evindekilerden (Ort=14,96, ss=7,10; $p<.01$) ve sığınma evi dışında olup şiddet görmeyenlerden (Ort=15,00, ss=6,41; .001) anlamlı derecede daha yüksektir. Sığınma evi dışında olup şiddet gören grubun Plansız Yaklaşım'dan aldıkları puanların da (Ort=10,88, ss=4,25; .01), sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen gruptakilerden anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir.

Aceleci, Değerlendirici ve Kaçınan yaklaşımların kullanılması bakımından ise her üç grup arasında fark bulunmamıştır.

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada kadına yönelik aile içi Şiddetin varlığından çocukların nasıl etkilendiği araştırılmış, annelerin problem çözme becerileri ve stresle başa çıkma tarzlarının çocukların yaşadıkları psikolojik sorunlarla ilgili olup olmadığı incelenmiştir. Aile içinde Şiddete tanıklığın yanı sıra sığınma evinde yaşamanın, çocukların yaşadıkları güçlüğü arttırıp arattırmadığı ve annelerin problem çözme becerileri ve stresle başa çıkma tarzlarının Şiddete uğrama, sığınma evinde kalma gibi yaşantılarla nasıl bir ilişkisi olduğu yönündeki sorulara yanıt aranmıştır. Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan analizlerden elde edilen bulgular literatür çerçevesinde tartışılacaktır.

Tartışma bölümü iki alt bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmadan elde edilen sosyo-demografik bulgular mevcut literatür çerçevesinde değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise araştırmanın hipotezlerine ilişkin elde edilen bulgular sırasıyla alt başlıklar altında değerlendirilmiştir.

4.1. Araştırmadan Elde Edilen Sosyo-domografik Bulguların Değerlendirilmesi

4.1.1. Kadınlara İlişkin Bilgiler

Araştırmanın katılımcıları dikkate alındığında, özellikle sığınma evi grubunun daha genç ve eğitim düzeyinin daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bulgu ilgili literatürü desteklemektedir (Abramsky ve ark. 2011; Babu & Kar, 2009; İçli, 1994; KSGM, 2009; Vahip ve Avşargil, 2006; WHO, 2005). Şiddete uğrayan kadınların büyük bir kısmı şiddetin evliliğin ilk yıllarında ortaya çıktığını, yıllarca sürdüğünü ve yakın zaman kadar da devam ettiğini belirtmişlerdir. Nitekim şiddet ile ilgili araştırmalar, bunun süreğen bir döngü halinde yaşandığını ortaya koymaktadır (KSGM, 2009; Oral ve ark. 1997).

Sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grup eğitim ve gelir açısından diğer gruplarla benzer hale getirildiği için tartışma dışında tutulmuştur. Ancak yine de şiddet gören grupların önemli bir kısmının geliri asgari ücretin altındadır. Konu ile ilgili araştırmalar, şiddetin orta ve üst gelir seviyesinde de görülmesine rağmen düşük gelirlilerde daha sık görüldüğünü ortaya koymaktadır (Altınay ve Arat, 2007; Babu & Kar, 2009; Yaman Efe ve Ayaz, 2010).

Şiddete uğrayan kadınlar daha çok psikolojik sorun bildirmekte ve daha sık intihar girişiminde bulunmaktadırlar. Benzer şekilde diğer araştırma bulguları da psikiyatrik hastaların önemli bir kısmında eş ve aile şiddetinin görüldüğüne işaret etmektedir (Işıloğlu, 2006; Vahip ve Avşargil, 2006). Damka ve T. Kışlak (2011) şiddet nedeni ile sığınma evlerinde kalan kadınların anksiyeteye daha duyarlı hale

geldiklerini, depresyon, olumsuz benlik ve öfke gibi sorunlar yaşadıklarını ortaya koymuşlardır. McCloskey ve arkadaşları (2002) da şiddete uğramış kadınların daha yüksek psikolojik belirti puanı aldıklarını bulmuşlardır.

Şiddet gören gruplarda, eşi alkol alan ve kumar oynayanların oranı, şiddet görmeyenlerin eşlerinden belirgin şekilde daha yüksektir. Bu durum sığınma evi grubunda daha belirgindir. Eşin alkol kullanımının şiddete uğrama bakımından risk oluşturduğu pek çok araştırma bulgusu ile örtüşmektedir (Işıloğlu, 2006; İçli, 1994; McCloskey, Treviso, Scionti ve Pozzo, 2002; Tehee & Esqueda, 2008; Vahip ve Avşargil, 2006).

Evlenme biçimi dikkate alındığında özellikle tanışıp anlaşarak ve kaçarak evlenmenin gruplar arasındaki dağılımı dikkat çekicidir. Şiddet gören grupların her ikisinde de kaçarak evlenme oranı yüksek iken, şiddet görmeyen grupta bu tür evlenme biçimine hiç rastlanmamıştır. Buna karşın tanışıp anlaşarak (yani kendi seçimi sonucu ve ailenin onayı ile) evlenenlerin oranı şiddet görmeyen grupta en yüksek düzeydedir. Görücü usulü ile evlenme biçiminin toplumumuzda yaygın olduğu ve her üç grupta da en yaygın birliktelik biçimini oluşturduğu görülmektedir (Abramsky ve ark. 2011; Altınay ve Arat, 2007; Babu & Kar, 2009; Işıloğlu, 2006).

Şiddetin geleceğe taşındığı yönündeki iddiayı destekleyebilecek bulgulardan biri de kendi ailesinde şiddete uğrayan ya da tanık olanların, ilerde şiddet mağduru ya da faili olma ihtimalinin yüksek olmasıdır (Altınay ve Arat, 2007; Işıloğlu, 2006; Holt, Buckley & Whelan, 2008; Vahip ve Avşargil, 2006). Bu bulgu örneklem bulguları ile desteklenmektedir. Genel olarak şiddete uğrayan kadınlar, kendi ailelerinde de şiddet görmüş ya da şiddete tanıklık etmiştir. Bu kadınların eşlerinin de

ebeveynler arasındaki şiddete daha sık tanık oldukları söylenebilir. Çünkü şiddet gören kadınların önemli bir kısmı kayınvalidelerinin de kendi eşlerinden şiddet gördüklerini bildirmişlerdir. Şiddete uğramanın ve tanık olmanın gelecekte şiddet görme ya da uygulama riskini arttırdığı farklı araştırmalarla desteklenmiştir (Altınay ve Arat, 2007). Psikiyatrik hastalardan elde edilen bilgiler, bu hastaların önemli bir kısmının hem çocukluklarında hem evliliklerinde şiddet gördüklerini ortaya koymuştur (Işıloğlu, 2006; Vahip ve Avşargil, 2006). Çocuklar şiddeti bir problem çözme yöntemi olarak benimsemekte, kadın erkek rollerine ilişkin kalıp yargıları gördükçe daha çok sahiplenerek şiddetin gelecekteki varlığını garantilemektedirler. Böylece kızlar şiddet görmeyi, erkekler de şiddet uygulamayı cinsiyet rolleri bağlamında kendi yaşantılarına yansıtmaktadırlar (Holt, Buckley & Whelan, 2008).

Literatür bilgileri şiddetin genellikle ifade edilmediği, evin içinde yaşanıp bittiği yönündedir. Araştırma bulguları içinde, şiddeti söyleyenlerin oranı nispeten yüksek olsa da kısmen literatür bilgileri de desteklenmektedir. Sığınma evi grubunda yer alan bireyler ancak şiddeti söyleyerek kuruma geldikleri için, kurum öncesi ile ilgili de bilgi vermediğinden, bu konuda değerlendirme dışında tutulmaktadır. Sığınma evi dışında olup şiddet gören kadınların şiddeti bir başkası ile paylaşma oranı ise önceki çalışmalarda elde edilen oranlara yakındır (Altınay ve Arat, 2007; İçli, 1994). Kadınlarda eğitim düzeyi düştükçe şiddeti onaylayıcı düşüncelerin arttığı da dikkate alındığında (Kocacık ve Çağlayandereli, 2009), bu araştırma örnekleminde şiddetin neden ifade edilmediği daha açık hale gelmektedir.

Yine de şiddet görenlerin büyük bir kısmı, bunu en azından ve ilk elden annelerine söylediklerini bildirmişlerdir. Ailelerinin bilgisi olmasına rağmen şiddetin

devam etmesi literatür bulguları ile uyuşmaktadır. Nitekim uygulama sırasında araştırmacıdan yardım alan katılımcılar, şiddeti ailelerine söylediklerinde, ailelerinin onlara sabırlı olmayı, tahammül etmeyi ve kaderine razı olmayı öğütlediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum şiddete uğraması durumunda destek görmediklerini söyleyenlerin oranındaki yükselişi açıklar niteliktedir ve literatür bilgileri ile uyuşmaktadır (İçli, 1994).

Kadınların önemli bir kısmı şiddetin nedensiz olarak uygulandığını, bunun yanı sıra alkol kullanımı, kıskançlık, ekonomik sorunlar ve aile ilişkileri ile ilgili sorunların da şiddete yol açtığını düşünmektedirler. Şiddet gören sığınma evi dışındaki grubun şiddeti bir nedene bağlama eğiliminin, sığınma evindekilere nazaran yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum onların ilişkilerini sürdürme nedenlerini açıklayabilir. Nitekim araştırmalar, kadınların şiddetin bir gün biteceği umudu ile ilişkilerini sürdürme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Altınay ve Arat, 2007; Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu, 2002; Damka ve T. Kışlak 2011; İçli, 1994; KSGM, 2009; TCBAAK, 1995).

Şiddete uğramaları halinde nasıl davranacakları sorulduğunda sığınma evi dışında olup şiddet gören kadınların yaklaşık %37'si eşlerinden ayrılmayı ya da eşlerini şikayet etmeyi düşündüklerini söylemişlerdir. Ancak şiddet gördükleri ilişkileri sürdürdüğü halde bu kadınların, 'şikayet ederim, ayrılırım' gibi yanıtlar vermeleri, şiddeti tanımlamakla ilgili sıkıntıları olduğunu ya da istedikleri gibi davranmaya güçleri olmadığını düşündürmektedir. Nitekim kadınların bazıları 'gücüm yetse, elimden gelse' gibi ifadeler kullanarak çaresizliklerini ortaya koymuşlardır. Bu oran sığınma evindeki kadınlarda daha yüksektir. Bu bulgu

sığınma evinde kalmanın, kadınların kendi haklarını öğrenmelerine ve şiddeti önleme becerilerini geliştirmelerine katkı sağladığı şeklinde değerlendirilebilir. Şiddet gördüğü halde eşinden ayrılmayı ya da onu şikayet etmeyi düşünen kadınların oranındaki düşüklük literatür bilgileri ile paraleldir (İçli, 1994). Altınay ve Arat (2007) ve Moe (2009) kadınların çocukların düzenini korumak kaygısıyla şiddete katlanmayı seçtiklerini, ancak çocukların zarar görme riski belirdiğinde ayrılmayı düşündüklerini ortaya koymuştur. Tehee & Esqueda (2008) Hintli ve Avrupalı kadınlarla yaptıkları araştırmada Hintlilerin şiddet nedeni ile utanç yaşayacaklarını ve ancak ağır fiziksel şiddet görmeleri halinde polise başvuracaklarını ifade ettiklerini, buna karşın Avrupalıların utanç duygusu ile ilgilenmeyip, ilk şiddet girişiminde şikayette bulacaklarını belirttiklerini ortaya koymuşlardır. Buna göre daha geleneksel olan kültürlerde şiddetin utanç verici ve saklanması gereken bir olgu olduğu, ancak fiziksel olarak ağır düzeyde zarar vermesi halinde şiddeti durdurmaya yönelik yardıma alınması gerektiği düşünülmektedir.

Kadınların sığınma evinden haberdar olması en çok polis yoluyla olmaktadır. Şiddet gören kadınlar polise başvurmakta, polis de kadınları sığınma evlerine yönlendirmektedir. Kadınlar kendi hakları ve sığınma evleri ile ilgili bilgi ve desteği nadiren arkadaş/komşularından ya da kitle iletişim araçlarından almaktadırlar. Bu durum Polis/Jandarma gibi kolluk kuvvetlerinin konu ile ilgili ne kadar dikkatli eğitilmesi gerektiğini ve kitle iletişim araçlarında bu konuya yer verilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Ülkemizde kolluk kuvvetlerine düşen bu sorumluluğun farkına varılmış ve onlara yönelik eğitim çalışmalarına başlanmış olsa da konunun önemi doğrultusunda çalışmalara hız verilmesi gereği gündeme gelmektedir.

Kadınlar destek görselerdi fiziksel, psikolojik ve ekonomik açıdan çok daha az zarara uğramış olacaklarını ifade etmişlerdir. Özellikle çocuklarını bırakabilecekleri bir yer olsa çalışıp gereksinimlerini karşılayabileceklerini, kendi ayakları üzerinde durabileceklerini ifade etmişlerdir. Destek görmeleri durumunda şiddet ilişkisine daha önce son verebileceklerini, kendilerini ve çocuklarını koruyacak güce sahip olabileceklerini belirtmişlerdir. Sığınma evi dışında olup şiddet görenlerin önemli bir kısmı, destek görseler de hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünmektedirler. Bu kadınlar korunabileceklerine dahi inanmamakta, belki de bu nedenle sorunun çözümü için daha az çaba harcamakta, öğrenilmiş çaresizlik yaşamaktadırlar. Benzer şekilde Moe (2009) yaptığı niteliksel çalışmada kadınların çocukların iyiliği için ayrılmak istemediklerini, ayrılmak istediklerinde ise başta ekonomik güçlükler olmak üzere çocuk bakımı, barınma, tehdit edilme gibi pek çok sorunla karşılaştıklarını aktarmıştır. Kadınlar bir şekilde ayakta durmayı başarsa da eşlerinden kurtulamadıklarını, eşlerinin şiddeti yıllarca sürdürdüğünü ifade etmişlerdir. Moe'nin bulguları, bu çalışmada kadınların 'destek görseydim de bir şey değişmezdi' ifadesinde yer alan umutsuzluğun, çaresizliğin nedeni gibi görünmektedir.

4.1.2. Çocuklara İlişkin Bilgiler

Araştırmaya dahil olan çocukların özelliklerine bakıldığında, olumsuzlukların gebelik sürecinde başladığı görülmektedir. Şiddete uğrayan kadınlar gebelik sürecinde de şiddete uğramakta ve şiddet görmeyenlere nazaran gebelikte daha çok hastalık yaşamaktadırlar. Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu (2002) kadınların üçte birinin

gebelik döneminde şiddete uğradıklarını, eşini gebe iken istismar edenlerin, çocuklarını da istismar ettiklerini bulmuşlardır. Türkiye’de yapılan kapsamlı bir araştırmada kadınların %40’ının gebelik sürecinde şiddet gördüğü bulunmuştur. Kadınların %5’i şiddetin ilk olarak gebelik sürecinde ortaya çıktığını ifade etmişlerdir (TCBAAK, 1995).

Genelde şiddete uğrayan kadınların çocukları, daha özeldir sığınma evlerinde kalan çocuklar problem davranışları nedeni ile kliniğe daha çok yönlendirilmektedir. Araştırmanın bu bulgusu daha önce elde edilen bilgilerle paraleldir (Cummings, Pepler, ve Moore, 1999). Şiddete tanık olan ve maruz kalan çocuklar kaygı, depresyon, uyku bozukluğu gibi psikolojik sorunları da daha sık yaşamakta, bu nedenle kliniğe başvurumaktadırlar (Haj Yahia & Zoysa, 2008).

Şiddet gören kadınları çocukları şiddete çok fazla tanık olmuşlar ve şiddet görmeyen kadınların çocuklarına nazaran daha fazla şiddet görmüşlerdir. Dolayısıyla kadına yönelik şiddet, çocuklara yönelik şiddet bakımından risk faktörü gibi görünmektedir. Bu bilgi literatür tarafından güçlü bir şekilde desteklenmektedir (Haj Yahia, Tishby ve Zoysa, 2008; Cummings, Pepler, ve Moore, 1999; Mbilinyi ve ark., 2007; Vahap ve Avşargil, 2006). Mbilinyi ve arkadaşları (2007) çalışmalarında çocukların kazara ya da niyetli olarak şiddet gördüklerini, annelerinin kendi sorunlarından dolayı çocukları ihmal ettiklerini ortaya koymuşlardır. Holt, Buckley & Whelan (2008) şiddetin yaşandığı ailelerde çocukların da, kazara ya da niyetli olarak, ciddi düzeyde şiddete uğradıklarını ve evde yaşanan sorunlar nedeni ile ihmal edildiğini ortaya koymuşlardır. Şiddet ortamında bulunan bu çocuklar daha çok duygusal ve davranışsal sorun yaşamaktadırlar. Nitekim bu çalışmada da şiddete

uğrayan kadınların çocukları genel olarak sorunları nedeni ile kliniğe daha çok yönlendirilmişlerdir.

Şiddete uğrayan kadınların çocuklarının okul başarısı daha düşük olmakta, bu çocuklar çeşitli faaliyetlere katılma ve temel gereksinimlerin (giysi, çalışma ortamı-oda- kitap, defter...) karşılanması bakımından şiddet yaşamayan kadınların çocuklarına nazaran daha çok risk altındadır. Bu dezavantajlar çocukların okul başarısını dolaylı olarak etkileyebileceği için olumsuzluk döngüsünü besleyebilecek özelliğindedir. Holt, Buckley ve Whelan (2008) yoksulluğun, çocukların uyum sorunlarındaki artışla ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Okul başarısının çocukları olumsuzluklardan koruyan bir yanı olduğunu ancak yoksulluğun, çocuğun gereksinimlerini karşılamada yol açtığı güçlükler nedeni ile okul başarısını olumsuz etkilediğini ve sonuç olarak da okul başarısının çocuğun ruh sağlığını koruyucu gücünü azalttığını ifade etmişlerdir. Şiddete tanık olmanın çocukların okul başarısında düşüklüğe ve okul devamsızlığına yol açtığı, (Jayasinghe, Jayawardena ve Perera, 2009) ebeveynin bildirdiği davranış sorunlarındaki artışın akademik başarıda düşüş ile birlikte görüldüğü literatür bulguları arasındadır (Valiente, Chalfant & Swanson, 2009).

Holt, Buckley ve Whelan (2008) evdeki şiddet ve kaotik ortam nedeni ile çocukların ihmal edildiklerini belirtmişlerdir. Bu araştırmada da her üç grubun ortalama toplam gelirlerinin benzer –hatta şiddet görmeyen grubun daha düşük geliri- olmasına rağmen şiddete uğrayan kadınlar çocuklarıyla ilgili daha temel gereksinimler bildirmişlerdir. Bu durum söz konusu çocukların ihmal edildiği bulgusu ile paraleldir.

Sığınma evlerindeki kadınlar çocukları ile ilgili yardım alabilecekleri bir uzmana ulaşma konusunda, sığınma evi dışındaki gruplardan daha çok sıkıntı yaşamaktadırlar. Genel olarak şiddet görenler, görmeyenlere göre danışabilecekleri bir uzmana ulaşmada daha kısıtlı imkanlara sahip görünmektedir. Sığınma evinde kalan kadınlar kurumlarında yararlandıkları uzmanlardan söz ettiklerinden, sığınma evlerinde kadınların çocukları ile ilgili konuları danışacakları uzman sayısının yetersiz olduğu söylenebilir. Bu bilgi sığınma evlerinde personel yetersizliği olduğu bilgisini desteklemektedir (KGSM, 2010; Sallan Gül ve ark., 2009; Subaşı ve Akın, 2004).

Sığınma evi grubundaki kadınlar hem Sosyal Hizmetlere bağlı hem de belediyelere bağlı olan sığınma evlerinde kalmakta olduklarından bu bilgi dikkatle incelenmelidir. Belediyelere bağlı olarak çalışan sığınma evlerinin uzman sayısı daha fazla, fiziksel ortamları daha uygundur. Bu kurumlarda kadınlar genellikle iki kişilik odalarda kalmakta, televizyon, oyun odası, etkinlik odaları bulunmaktadır. Genellikle çocuk gelişimci, psikolog, sosyal çalışmacı, doktor gibi uzmanların sayısı yeterli düzeydedir. Ancak Sosyal Hizmetlere bağlı olarak çalışan kurumlar genellikle çok kalabalık, başvuru sayısına göre görevli sayısı daha kısıtlı ve fiziksel imkanları bakımından yetersizdir. Bu kurumlarda kalan kadınların bazıları 6-7 kişilik odalarda kaldıklarını söylerken, az bir kısmı da olsa 12-14 kişilik odalarda kaldıklarını belirtmişlerdir. Çocuklarla ilgili rehberlik edebilecek ya da ilgilenecek bir uzman olmadığı gibi, çocukların zaman geçirebilecekleri ayrı bir ortam da bulunmamaktadır. Bu kurumlarda görevliler ancak çocukların okula yerleştirilmesi, zorunlu ihtiyaçların giderilmesi gibi sorunlarla ilgilenebilmekte, rehberlik ve danışmanlık görevleri ile ilgilenecek zaman bulamamaktadırlar. Bu doğrultuda

özellikle yeterli personelin olduğu sığınma evlerinde kadınların daha güçlü oldukları, kendilerine daha çok güvendikleri, meslek edinme ve iş bulma konusunda daha çok yeterlilik hissettikleri gözlenmiştir. Bu da söz konusu kurumlardaki uzman sayısının artırılmasının anne ve çocuğun ruh sağlığı açısından ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir.

4.2. Regresyon Analizlerinden Elde Edilen Sonuçların Değerlendirilmesi

Bu bölümde ilgili literatür doğrultusunda oluşturulan araştırma hipotezlerine ilişkin araştırma bulguları değerlendirilecektir.

4.2.1. Çocuklardaki Toplam Güçlüğü Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma bulguları, çocukların genel güçlük düzeyini yordayan en önemli değişkenlerin çocukla kurulan ilişkiler, çocuğun bulunduğu ortam ve anneye ilişkin bir takım özellikler olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin bir yanlış yaptığında çocuğa bağırması, olumlu bir davranışta bulunduğu zaman onu övmesi, çocuğun okul başarısı, annenin ruhsal sorunları ve stresle başa çıkmada kendini suçlayıcı olması bir arada çocukların güçlüklerinin yaklaşık yarısında sorumlu bulunmuştur.

Bağırma psikolojik şiddetin bir biçimidir (Çolak, 3-7, 2009; World Health Report, 2001, Sığınmaevleri Klavuzu, 2008) ve şiddetin çocuklarda önemli psikolojik sorunlara yol açtığı pek çok araştırma ile desteklenmiştir. Kadına yönelik

şiddet ile çocuğa yöneltilen şiddet arasındaki ilişki dikkate alındığında, çocuğa bağırarak, aile içinde kadına yönelik şiddetin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Literatür bulguları şiddeti uygulayan erkeklerin yanı sıra şiddet mağduru kadınların da çocuklarını fiziksel ve/veya psikolojik olarak istismar edebildiklerini ortaya koymaktadır. Böylece şiddetin yaşandığı evlerde çocuklar daha çok şiddete maruz kalabilmektedirler (Haj Yahia, Tishby ve Zoysa, 2008; Cummings, Pepler, ve Moore, 1999; Mbilinyi ve ark., 2007; Rudo ve ark., 1998). Bunun yanı sıra şiddete uğrayan kadınlar çocuklarına karşı daha sert bir tutum içinde olabilmektedirler. Bu kadınlar kendilerini ve çocuklarını şiddetten korumak için çocuklarına daha katı bir disiplin uygulayabilmekte, daha sınırlayıcı ve cezalandırıcı davranabilmektedirler. (Kroneman, Loeber, Hipwell ve Koot, 2009; Little & Kantor, 2002; Richmond & Stocker, 2008). Şiddete uğrayan kadınlar kendi sorunlarından dolayı çocukları ile yeterli ve etkili bir şekilde ilgilenememekte, çocuklarını ihmal edebilmektedirler. Evdeki şiddet ortamının yanı sıra, farklı nedenlerle de olsa annelerin ve babaların kontrolcü, cezalandırıcı, sinirli olması, çocuğun maruz kaldığı duygusal baskıyı arttırarak uyumsuz davranışların gelişmesine yol açmaktadır (Holt, Buckley & Whelan, 2008; Levendosky ve ark., 2003; Mbilinyi ve ark., 2007). Evdeki şiddet annelerin daha kaygılı olmalarına yol açmakta, yaşadıkları duygular, problemlerine etkili çözümler üretmelerini zorlaştırmaktadır. Babaların kontrolcü, cezalandırıcı ve sinirli yapısı da bütün bu olumsuzluklara eklenerek çocukların davranışlarını kontrol etmede etkisiz ve yetersiz olunmasına neden olarak çocukların daha çok problem geliştirmelerine yol açmaktadır (Buckley & Borden, 2006; Kroneman, Loeber, Hipwell ve Koot, 2009; Levendosky ve ark., 2003). Eşler arasındaki çatışma ve uyumsuzluk, çocukların ebeveynin öfkesinden daha olumsuz etkilenmelerini,

dolayısıyla daha çok uyum sorunu yaşamalarını beraberinde getirmektedir (Richmond & Stocker, 2008). Yapılan deneysel bir çalışmada, çocukların anne- baba arasındaki çatışmayı izlerken yarım saate varan fiziksel uyarımlar yaşadıkları ve sözel olarak ifade etmeseler de anne baba arasındaki çatışmadan olumsuz etkilendikleri bulunmuştur (Lee ve ark., 2010). Duygusal açıdan depresif ve içe çekilmiş anneler, çocuklarını duygusal açıdan besleyemediklerinden çocuklarında içe yönelim sorunları gelişmektedir (Featherstone, 2002; Whiffen, Kerr & Kallos-Lilly, 2005). Buna karşılık kadının psikolojik gücünün artması ebeveynlik becerilerini olumlu etkileyerek çocukları etkilemektedir (Herwig, Wirtz & Bengel, 2004). Sonuç olarak aile içi şiddete tanık olmanın yanı sıra kendisi de şiddete uğrayan çocuklar psikolojik sorunlar geliştirmek bakımından daha fazla risk taşımaktadır (Cummings, Pepler, ve Moore, 1999; Rudo ve ark. 1998), araştırma bulgularımız da çocukların söz konusu nedenlerle güçlüklerinin arttığına işaret etmektedir.

Araştırma bulguları okul başarısının çocukların güçlük puanını ters yönde yordadığını ortaya koymuştur. Yani okul başarısı çocukları problem davranışlar geliştirmekten korumaktadır. Bu bilgi literatür bilgileri ile örtüşmektedir. Holt, Buckley ve Whelan (2008) inceledikleri çok sayıda araştırmadan hareketle okul başarısının çocukların öz saygısını artırma yolu ile çocuğun ruh sağlığını koruduğunu ortaya koymuşlardır. Ancak çocuklara ilişkin demografik bilgilerde görüldüğü gibi okul başarısı, şiddete uğrayan kadınların çocuklarında, şiddete uğramayanların çocuklarında olduğundan düşüktür. Özellikle sığınma evi grubundaki düşüş manidar görünmektedir. Nitekim araştırmalar okul başarısının okula devamlılıkla ilişkili olduğunu da göstermektedir (Jayasinghe, Jayawardena ve Perera, 2009). Sığınma evlerinde anneleri ile kalan çocukların okul hayatı sekteye

uğramakta, bir okula yerleştirilip oraya uyum sağlayana kadar uzun zaman geçebilmektedir. Sığınma evlerindeki sirkülasyon, kadınların koşullara ilişkin memnuniyetsizliği, eve dönüşler ve güvenlik sorunları gibi bazı nedenlerle gerçekleşen taşınmalar sonucunda, çocuğun okul hayatı tekrar tekrar sekteye uğrayabilmektedir.

Ek olarak sığınma evinde kalmakta olan kadınlar o sırada sahip oldukları kendi gelirlerini değil, evlerine giren aylık geliri bildirmişlerdir. Oysa araştırmanın uygulama aşamasında, bu kadınların büyük kısmının çocuklarına harçlık veremeyecek, onların gereksinimlerini karşılayamayacak durumda oldukları gözlenmiştir. Araştırmalar şiddetin yanı sıra bu tür yoksunlukların çalışmaları destekleyici malzeme yetersizliği ve çocukların öz güvenini zedeleyiciliği nedeni ile okul başarısını olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur (Holt, Buckley & Whelan, 2008).

Araştırmalar ebeveynin yönlendirme becerilerinin çocuğun ruh sağlığının korunmasında önemli olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle araştırmada kadınların kullandıkları yönlendirici tepkiler de araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çocuğu olumlu davranışları için övmek çocuklardaki problem davranışları arttırmaktadır. Oysa literatür bilgileri doğrultusunda çocuğun olumlu davranışlarına yönelik övgünün çocuğun olumsuz davranışlarını azaltması beklenmektedir. Övgünün bir ödül olduğu düşünüldüğünde, çocukların ödüllendirildikleri davranışları tekrar etmeleri beklenir. Araştırmalar ebeveynlik becerileri ile evlilik doyumu arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ve evlilik çatışmasının uygun ebeveynliği baltalaması nedeni ile çocuklarda içe yönelim sorunlarına yol açtığını ortaya

koymaktadır (Herwig, Wirtz & Bengel, 2004). Bu nedenle övgü ile ilgili bulgu literatür bilgileri ile çelişmektedir. Ancak, olumsuzlukların farkında olan çocuklar için övgü ters yönde işleyerek inandırıcı olmayıp ve çocuğun kendini daha yetersiz hissetmesine neden oluyor olabilir. Araştırmalar çocuğa yönelik eleştirel ve olumsuz tutum içinde olmanın problem davranışlarda artışa yol açtığını, buna karşılık sıcak, yönlendirici ve destekleyici ebeveyn davranışlarının çocuğun ruh sağlığını koruyucu özellikte olduğunu göstermiştir. Çocuğun ruh sağlığını koruyucu etki gösteren yönlendirme becerileri, tutarlı disiplin uygulamalarını da içermektedir (Bynum & Brody, 2005; Cummings, Pepler, ve Moore, 1999; Kroneman, Loeber, Hipwell ve Koot, 2009). Şiddete uğrayan kadınların kaygılı, öfkeli ve depresif duygu durumu düşünüldüğünde, övgüyü tutarlı şekilde kullanmalarının daha güç olduğu da dikkate alınmalıdır (Holt, Buckley & Whelan, 2008).

Literatür bulguları ile çelişen bu araştırma bulgusu, kadınların övgüyü uygun durumlarda ve etkili bir şekilde kullanmadığını düşündürmektedir. Ayrıca bulguların kadınların bildirimleri doğrultusunda elde edildiği düşünülürse, kadınların kendi olumsuz davranışlarını haklı çıkarmak ve suçlanmanın olumsuz etkisinden kurtulmak için çocuğu desteklediklerini, uygun disiplin yöntemlerini kullandıklarını gösterme kaygısı içinde olabilecekleri de düşünülmektedir. Nitekim McCloskey ve arkadaşları (2002) kadınların çocuklarına verdikleri cezaları haklı göstermek için belirti düzeyini yüksek bildirdikleri yönünde bir değerlendirme yapmışlardır. Levendosky ve arkadaşları da (2003), şiddet gören kadınların kendilerini ebeveynlik açısından etkili gördüğünü, buna karşın gözlemci kayıtlarının kadınların ifadeleriyle uyuşmadığını ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde kadınlar çocukları için gerekli ve uygun yöntemleri kullandıkları halde çocuklardaki olumsuzlukların devam ettiğini

göstermek istemiş olabilirler. Sonuçla ilgili bir başka açıklama da kadınların problem davranışları olan çocuklarına yönelik destekleyici tutumu daha sık kullandıkları ya da övgüyü uygun şekilde veremedikleri şeklindedir. Sonuç olarak ilgili konuda yeni ayrıntılı değerlendirmelere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada annenin ruhsal sorunları, çocukların genel güçlük düzeyini pozitif yönde yordamaktadır. Bu bulgu, literatür bilgileri ile tutarlıdır (Eremsoy, 2007; Little ve Kantor; 2002). Pek çok araştırma şiddetin kadının ruh sağlığını olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur Buna göre şiddete uğrayan kadınların psikolojik sorunları sinirlilik, mutsuzluk, isteksizlik, güçsüzlük, baş ağrısı, iştahsızlık, uyku sorunları, dikkat sorunları, düşük öz saygı, travmaya bağlı suçluluk, anksiyete, depresyon, olumsuz benlik ve hostilite, TSSB olmak üzere geniş bir yelpazeden oluşmaktadır. Araştırmalar süregelen şiddetin, geçmiş şiddetten daha çok zarar verdiğini, buna karşın şiddetin bitmesinin psikolojik sorunları hafiflettiğini ortaya koymuştur (Damka ve T.Kışlak, 2011; KGSM, 2009; Matheson ve ark., 2007; McCloskey ve ark. 2002; Oral ve ark., 1997; Waldrop & Resick, 2004; Vachher ve Sharma, 2010). Doğaldır ki psikolojik açıdan çökkün, kendi sorunları ile meşgul bir annenin çocuğunu sıcak ve etkili bir şekilde yönlendirmesi, çocuğun iç dünyasını görerek çelişkilerinden kurtarmak için anlamlandırma sürecine müdahale etmesi, sakin ve kararlı bir tutum içinde olması zorlaşmaktadır. Nitekim araştırmalar şiddete uğrayan kadınların çocukları ile yeterince ilgilenemediklerini, duygusal yükleri nedeni ile onları ihmal ettiklerini, problemlerine etkili çözümler bulamadıklarını ve sonuç olarak da çocuklarını yönlendirmede yetersiz olduklarını ortaya koymuştur (Buckley & Borden, 2006; Holt, Buckley & Whelan, 2008; Kroneman, Loeber, Hipwell ve Koot, 2009; Levendosky ve ark., 2003; Mbilinyi ve ark., 2007). Buna

karşın annenin sağlık sorunlarının olmaması çocukların ruh sağlığını koruyucu özelliğindedir (Rudo ve ark., 1998).

Kadınların stresle çaresiz/kendini suçlayıcı tarzda başa çıkmaya çalışması da çocuklardaki genel güçlüğü yordayan değişkenlerden biri olarak ortaya konmuştur. Şiddet gören kadınların yaşadıkları olaylardan ya da çocuklarının maruz kaldıkları sorunlardan dolayı kendilerini sorumlu tutmaları, suçluluk ve utanç duymaları literatür bilgileri ile uyumludur (Altınay ve Arat, 2007; Damka ve T. Kışlak, 2011; Little & Kantor, 2002; Moe, 2009; Tehee & Esqueda, 2008). Kendini suçlayıcı tarz, stresle başa çıkmada etkisiz yöntemlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu tarz daha çok stres ve psikolojik sorun ile ilişkili bulunmuştur (Şahin ve Durak, 2006). Annelerin olumlu duygusal tepkileri çocukların işlevsel başa çıkma tarzlarını kullanmalarını desteklerken, olumsuz duygusal tepkileri çocukların işlevsel olmayan başa çıkma yöntemlerini kullanmalarına yol açarak davranış sorunları geliştirmelerine aracı olmaktadır. Waldrop ve Resick (2004) başa çıkmayı, aktif ve pasif olmak üzere ikiye ayırmakta ve şiddet görmenin başa çıkmada pasif yöntemlerin daha çok kullanılması ile ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Stresten kurtulmak için pasif yöntemleri kullanmak stres faktörünü ortadan kaldırmadığından, etkilerinin devam etmesine yol açmaktadır (Onbaşıoğlu, 2004). Bu bağlamda çaresiz/kendini suçlayıcı başa çıkma da pasif bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Stresle etkili bir şekilde başa çıkamamak kadınların daha çok psikolojik problem yaşamalarını beraberinde getirmektedir. Psikolojik sorunlar ise kadınların annelik becerilerini sekteye uğratması nedeni ile çocuklardaki davranış sorunlarında artışla ilişkilendirilmektedir (Buckley & Borden, 2006; Huth-Bocks & Hughes, 2008; Rudo ve ark., 1998). Ebeveyn stresi çocuklarda görülen davranış sorunlarıyla birlikte

görülmekte; stresin azalması çocuklarda daha az davranış sorunu bildirilmesini ve annelerin çocuklarının davranışları üzerindeki kontrolünde artışı beraberinde getirmektedir (Broadhead, Chilton & Crichton, 2009). Benzer şekilde kaygılı annelerin olumsuz duygulara odaklanarak daha çok zaman kaybettikleri ve etkili çözümler geliştirmede kaygılı olmayanlara nazaran daha çok sıkıntı yaşadıkları literatür bulguları arasındadır (Buckley & Borden, 2006). Sonuçta literatür bulguları şiddet görmenin kaçınan tarzda başa çıkmayı daha çok kullanmakla ilişkili olduğunu ortaya koyarken, bu çalışmada duygulara odaklanan çaresiz/kendini suçlayıcı tarz önem kazanmıştır. Ancak her iki başa çıkma tarzı da pasif yöntemler olduğundan benzer etkilere sahip gibi görünmektedir. Bu durum kadınların stresten kurtulmalarını sağlamadığından, stresin devam etmesine, dolayısıyla da çocukların problemlerinde artışa yol açmakta olabilir.

Ancak Renk ve arkadaşlarının (2007) bu konudaki bulguları dikkate değerdir. Araştırmacılar depresif ve stresli annelerin çocuklarıyla ilgili daha çok sorun bildirdiklerini, ancak bunun annelerin olumsuz algısı ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Başa çıkma konusundaki önemli bir nokta da, şiddete uğrayan kadınların şiddet düzeyi yüksek olduğunda duygu odaklı, şiddet düzeyi hafif olduğunda ise problem odaklı başa çıkma tarzlarını daha çok kullandıkları ve bu eğilimin kadınların olumlu duygu bildirimini ile ilişkili olduğudur (Matheson ve ark., 2007). Yani kadınlar, maruz kaldıkları soruna göre iyi hissetmelerine yardımcı olacak başa çıkma tarzını seçmektedirler. Bu da insanın kendi varlığını korumaya yönelik itkisi ile tutarlı bir bilgidir. Bu bağlamda kadınların stresle başa çıkma yöntemleri ile çocuklarda görülen psikolojik sorunlar arasındaki ilişkinin dikkatle incelenmesi gerekmektedir.

4.2.2. Çocuklardaki Duygusal Belirtileri Yordamaya İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Çocukların duygusal belirtilerini yordayan değişkenler incelendiğinde, bunların genel güçlük puanını yordayan değişkenlerle önemli ölçüde ortaklık ettiği görülmektedir. Nitekim araştırmalar da duygusal problemler ile davranış problemlerinin ve genel psikolojik sorunların genellikle birlikte görüldüğünü ortaya koymaktadır Çocuklar, aile içi şiddete içe çekilerek ya da saldırganlaşarak, ya da her iki şekilde tepki verebilmektedirler (Ghasemi, 2009; Holt, Buckley ve Whelan, 2008; KSGM, 2009; Levendosky ve ark., 2003; Rudo ve ark., 1998; TCBAAK, 1995).

Genel güçlük düzeyini yordayan değişkenlerden farklı olarak sığınma evinde kalmak, çocuğun sosyal faaliyetlere katılımı, çocuğun gebeliği sürecinde geçirilen hastalık ve çocuğa açıklama yapmak duygusal belirtileri yordayan değişkenler olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulgularına göre daha önce sığınma evinde kalmış olmak çocuklardaki duygusal belirtileri yordayan en güçlü değişkendir. Daha önce sığınma evinde kalmış olmak, kadının daha önce de korunmaya başvuracak düzeyde ağır şiddet gördüğünü göstermesi bakımından önemlidir (Cummings, Pepler, ve Moore, 1999). Aynı zamanda şiddetin biteceği ile ya da kadının eşinden ayrı, kendi ayakları üzerinde durabileceği umudu ile sığınma evinden ayrıldığını, ancak umduğunu bulamayarak tekrar sığınmaya ihtiyaç duyduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Kadının sığınma evinden ayrılma ve oraya tekrar dönme sürecinde nelerin yaşandığı

farklılaşmaktadır. Ancak içeriği ne olursa olsun bu sürecin kadın ve çocuk açısından oldukça zorlayıcı olduğu söylenebilir.

Sığınma evine tekrar başvurmak iki farklı süreçle de olabilir. Eşlerinden ayrılan kadınlar eşleri tarafından takip ve tehdit edilebilmekte, çocukları ile birlikte kalabilecekleri, çocuklarını bırakıp işe gidebilecekleri bir yer ve kendi becerilerine uygun bir iş bulmakta zorlanmaktadır. Ekonomik sorunların yanı sıra duygusal sorunların yükü tahammül eşiğini aşarak kadında bir sığınma gereksinimi yaratmaktadır (Little & Kantor, 2002; Mbilinyi ve ark., 2007; Moe, 2009). Öte yandan ayrıldıktan sonra eşle yapılan görüşmeler kadınlar ve çocuklar için daha tehlikeli olmaktadır. Eşinden ayrılarak sığınma evine başvuran kadınlar, sığınma evinden çıktıktan sonra eşinin şiddetine daha ağır düzeyde maruz kalabilmektedir (Holt, Buckley & Whelan, 2008). Sonuçta her iki süreç de hem kadın hem de çocuklar açısından oldukça travmatiktir. Bu kadınlar duygusal açıdan daha zor durumda olabilir, annenin sorunları çocukları korumalarını engelleyebilir ve çocuğun hayatındaki karmaşa, düzensizlik ve ihmal, onun duygusal olarak daha çok örselenmesine yol açabilir (Buckley & Borden, 2006; Holt, Buckley & Whelan, 2008; Kroneman, Loeber, Hipwell ve Koot, 2009; Levendosky ve ark., 2003; Mbilinyi ve ark., 2007).

Çocuğun okul başarısının duygusal belirtileri yordama gücünün genel güçlük düzeyini yordama gücünden çok daha küçük olması araştırmanın dikkate değer bir diğer bulgusudur. İçe yönelim sorunları bedensel yakınmalar ve kaygı, korku, üzüntü gibi olumsuz duyguları içerirken, genel güçlük puanı aşırı hareketlilik, sosyal ilişkilerde sorunlar ve uyumsuz davranışlar gibi problemleri de içermektedir

(Güvenir ve ark., 2008). Kurallara uymama ve saldırganlık çocukların okula devamlılığını, sınıf içindeki uyumlarını ve arkadaşları ile ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Okula devamsızlık yapma ise okul başarısında düşmeye yol açmaktadır (Jayasinghe, Jayawardena ve Perera; 2009). Böylece okul başarısı, davranış sorunlarını ve dikkat eksikliği ve hiperaktiviteyi de içeren genel güçlük düzeyini yordamada daha etkili bir değişken olmaktadır.

Genel güçlük düzeyini yordayan değişkenlerden farklı olarak duygusal belirtileri yordayan değişkenlerden biri çocuğun sosyal faaliyetlere katılımıdır. Sosyal faaliyetler, çocukların kendilerini ifade etmelerini, öz güven kazanmalarını, böylece de olumsuz duygularından kurtulmalarını sağlayabilecek koruyucu bir faktördür. Bu sonuç literatür doğrultusunda beklendik bir bulgudur (Holt, Buckley & Whelan, 2008; Sığınmaevleri klavuzu, 2008; Stephens, McDonald & Jouriles, 2000). Aile içi şiddete tanık olan çocukların sosyal yeterliliği düşük olabilmektedir. Bu sonuçlar sığınma evlerinde kalan çocuklar için daha geçerli gibi görünmektedir (Rudo ve ark. 1998). Çocukların bağlanabilecekleri, kendilerini ifade edebilecekleri bir yakınlarının ya da ortamlarının olması onları problem davranışlar geliştirmekten korumaktadır. Bu ilişkiler çocuğu korumakta, desteklemekte, stresle uygun şekilde başa çıkma açısından bilgi sağlamakta ve öz saygısını besleyerek başa çıkmayı ve yaşam deneyimlerini kontrol etmeyi sağlayarak koruyuculuk görevini üstlenmektedir (Holt, Buckley & Whelan, 2008; Little & Kantor, 2002). Aile içi şiddete tanık olan ve sığınma evlerine anneleri ile birlikte giden çocukların sağaltımı için yapılan çalışmalarda çocukların sosyal etkinliklere katılması, oyunlara, grup çalışmalarına katılması, sözel ifadelerin teşvik edilmesi önerilmektedir. Bu tür etkinliklerin

çocuklara uyumu, kuralları, problem çözmeyi öğrettiği belirtilmektedir (Poole, Beran, & Thurston, 2008; Stephens, McDonald & Jouriles, 2000).

Çocuklardaki duygusal belirtileri yordayan diğer bir değişken annenin gebelik sürecinde geçirdiği hastalıktır. Bu sonuç, gebelik sürecinde kadının uğradığı şiddet ile geçirdiği hastalıklar arasındaki ilişki bakımından önemlidir. Bu araştırmada kadınlara ilişkin demografik bilgilerde görüldüğü gibi şiddete uğrayan kadınlar, gebelik sürecinde daha çok sağlık sorunu yaşamışlardır. Araştırmalar gebelik sürecinde uğranılan şiddetin, bu sürecin kadının şiddete uğraması bakımından risk faktörü olarak değerlendirilebilecek kadar yaygın olduğunu göstermektedir (Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu, 2002; Öztürk ve Sevil, 2005; Subaşı ve Akın, 2004; TCBAAK, 1995). Kadının gebelik sürecinde uğradığı şiddet, onu hem fiziksel hem de psikolojik açıdan tahrip ediyor görünmektedir. Çalık ve Aktaş (2011) aile içi şiddetin gebelik sürecinde depresyon yaşanması bakımından risk faktörü olduğunu ortaya koymuştur. Yukarıda belirtildiği gibi şiddete uğrayan kadınlar pek çok psikolojik sorunu yaşama, hatta intihar etme riski altındadır. Gebelik sürecindeki depresyon ve şiddet sonucunda yaşanan yaralanmalar, fetüsün, daha sonra da bebeğin gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bunun yanı sıra, anneler duygusal içe çekilmelerini çocuklarına da yansıtarak, benzer duygular yaşamalarına neden olmaktadır. Böylece annelerin depresif ve içe çekilmiş olmalarının çocukların duygusal sorunlarından sorumlu olduğu düşünülmektedir (Little & Kantor, 2002; Whiffen, Kerr & Kallos-Lilly, 2005).

Çocuklardaki duygusal belirtileri yordayan önemli bir diğer değişkenin, çocuğa açıklama yapmak olduğu bulunmuştur. Araştırmada annelere, çocukları bir

hata yaptığında, nasıl davrandıkları sorulmuştur. Yani çocuklarına yönelik hangi disiplin yöntemini kullandıkları sorgulanmıştır. Bu bağlamda çocuğa açıklama yapmak, hem bir disiplin yöntemi hem de çocukla kurulan iletişimin biçimini yansıtmaktadır. Araştırma sonucuna göre çocuğa yönelik açıklayıcı olmak, onu duygusal sorunları geliştirmekten korumaktadır. Bu bulgu literatür bilgileri çerçevesinde desteklenmektedir. Aile içi şiddete tanık olmak çocuklarda zihin karışıklığına yol açmaktadır. Çocuk bir yandan babasını sevebilmek için onun haklı olduğu bazı yönler bulmaya çalışmakta, bir yandan annesinin mağduriyetine tanık olmaktadır. Bu durumda çocuğa uygun şekilde yapılan açıklamalar, zihin karışıklığını gidermesine yardımcı olmakta, olayları anlamlandırma sürecine yardımcı olmaktadır. Zihin bulanıklığının giderilmesi ve anlamlandırma sürecinin uygun şekilde yapılması çocukların rahatlamalarına ve kendi duygu ve davranışlarını daha iyi kontrol etmelerine imkan vermektedir. Ek olarak çocukların sorunlarını sözel olarak ifade edebilmeleri, onlardan daha az etkilenmelerine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle çocuklarıyla konuşarak, onlara olanlarla ilgili açıklamalar yapmak ve sorunlarını ifade etmelerine izin vermek çocukların sorunlarını uygun şekilde yansıtmalarına yardımcı olmaktadır (Holt, Buckley & Whelan, 2008). Aile içi şiddete tanık olan çocuklarla bu konunun konuşulması, duygularını ifade etmelerine izin verilmesi ve problem çözme yollarının öğretilmesi çocuklar için sağaltıcı etkilere sahipken, olayların üstünün örtülmesi ve bu konularda konuşulmaması, suçluluk, utanç gibi olumsuz duygulara yol açmaktadır (Grusznski, Brink, ve Edleson, 1988; Stephens, McDonald, Jouriles, 200). Bir disiplin yöntemi olarak değerlendirildiğinde, çocuğa açıklama yapmanın etkili, yönlendirici ebeveyn tarzı ile ilişkili olduğu söylenebilir. Literatür, ebeveynlerin çocuğu yönlendirme

becerilerinin, çocuklardaki psikolojik sorunlarla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Kroneman ve ark., 2009). Çocuğu kabul eden, rahatlatmaya hazır, kurallarla ilgili nedensel açıklamalar yapan ve çocuğun tercihlerini dikkate alan ebeveyn tarzı davranış sorunlarında azalmayı yordamaktadır (Zhou, ve ark, 2008). Sonuç olarak disiplin amacı ile ya da duygusal destek amacıyla olsun, çocukların anlamlandırma sürecine katkı sağlayarak, onu çelişkilerden, suçlanmalardan ve kafa karışıklığından kurtaran ebeveyn yaklaşımı çocukların rahatlamalarını sağlayarak, problem geliştirmelerini engellemektedir.

Çaresiz/ kendini suçlayıcı yaklaşımın anneler tarafından kullanılması, bu duyguların çocuklara da yansımına ve çocukların duygusal sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Yukarıda duygulara odaklı başa çıkmanın sonuçları hakkındaki literatür bulguları değerlendirildiğinden, bu bölümde tekrar ele alınmayacaktır.

4.2.3. Çocuklardaki Davranış Sorunlarını Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Yukarıda da belirtildiği gibi dışa yönelim sorunları, genellikle içe yönelim sorunları ile birlikte görülmekte ve ikisi birlikte çocukların genel güçlük düzeyini yükseltmektedir. Ancak regresyon analizlerinin sonuçlarından da görülebileceği gibi farklı sorun alanlarını öncelikli olarak yordayan değişkenler farklıdır. Bu analiz sonucunda dışa yönelim problemlerini yordayan en güçlü değişken; bir yanlış yaptığında ebeveyninin çocuğa bağırmasıdır. Bağırma, sindirme, tehdit etme, korkutma gibi psikolojik şiddet türlerini içeren bir davranıştır (Çolak, 2009; World

Health Report, 2001, Sığınmaevleri Klavuzu, 2008). Çocuğa yönelik saldırı, çocuğun aile içi şiddetten dolayı örnek aldığı davranışların yerleşip kalıcı hale gelmesine yol açmaktadır. Ailesinin sorunları şiddetle çözüldüğüne tanık olan çocuklar, şiddeti kendi ilişkilerinde de kullanma eğiliminde olmakta, bu yöntemleri kullanması nedeniyle okulda ve sosyal ilişkilerinde daha çok sorun yaşamaktadır. Ebeveynleri tarafından daha fazla sözel şiddete maruz kalma, çocuklardaki davranış sorunlarında artışa yol açmaktadır (Holt, Buckley & Whelan, 2008; Zhou, Wang, & Deng, 2008). Şiddete tanık olan çocuklar daha öfkeli ve saldırgan olmaktadır (Ghasemi, 2009; Haight, Shim, Linn & Swinford, 2007). Ebeveynlerin olumsuz tutumu ve cezalandırıcılığı, öfkeli davranışlar ve çocukla kurulan çatışmalı ilişkiler çocukların dışa yönelim sorunlarında artışa yol açmaktadır (Kroneman, Loeber, Hipwell ve Koot, 2009). Ebeveyn cezalandırıcılığının yanı sıra SED'in düşük olması, annenin psikolojik sorunları ve çocuğun erkek olmasının çocuklardaki davranış sorunları ve hiperaktivitenin artmasına neden olmaktadır (Eremsoy, 2007). Diğer yandan ebeveynlerin uyumsuzluğu çocuğa yönelik öfkeli davranışlarla birleştiğinde çocuklarda dışa yönelim sorunları görülmektedir (Richmond & Stocker, 2008; Zhou, Wang, & Deng, 2008).

Çocuğu olumlu davranışları için övmek, çocuğun okul başarısı, çocuğun annesinin stresle başa çıkmada çaresiz/kendini suçlayıcı tarzı kullanmaları ile ilişkin bulgular içe yönelim sorunları ve genel güçlük düzeyi bulguları ile benzer şekilde değerlendirilebilir.

4.2.4. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Yordanmasına İlişkin Sonuçların Yorumlanması

Araştırmada kadına yönelik eş şiddetini yordayan değişkenlerin neler olduğu araştırılmıştır. Buna göre kadının eşinin aile düzenini bozacak düzeyde içki kullanması (alkol alması), kadının intihar girişimi ve gebelik sorunları ile kadının stresle başa çıkmada çaresiz/kendini suçlayıcı, sosyal destek arayan ve boyun eğici tarzı kullanması kadına yönelik eş şiddetini yordayan değişkenlerdir.

Eşin aile düzenini aksatacak düzeyde alkol kullanmasının eş şiddetini yordaması, literatürde yaygın olarak desteklenen bir bulgudur. Pek çok araştırma eşin alkol kullanımı ile kadına yönelik şiddet arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur (Abramsky ve ark. 2011; Altınay ve Arat, 2007; Damka ve T. Kışlak, 2011; Holt, Buckley & Whelan, 2008; Işıloğlu, 2006; İçli, 1994; Kocacık ve Çağlayandereli, 2009; KSGM, 2009; McCloskey ve ark., 2002; TCBAAK, 1995; Tehee & Esqueda, 2008; Vahip ve Avşargil, 2006; WHO, 2005).

Kadının intihar girişimi ise kadına yönelik eş şiddetini yordayan ikinci değişken olarak belirlenmiştir. Demografik bulgulardan da izlenebileceği gibi şiddete uğrayan, özellikle de sığınma evine başvurmuş olan kadınlarda intihar girişiminde bulunanlar belirgin şekilde daha yüksektir. Ne yazık ki bu bulgu da ilgili literatür çerçevesinde desteklenmektedir. Kadına yöneltilen şiddet sonucu ölümleri olmasının yanı sıra kendi elleriyle hayatlarına son vermeleri, bu bağlamda gerçekleşen can kaybını daha da arttırmaktadır. Şiddete uğrayan kadınlar, kendilerine ağır gelen psikolojik sorunlar bildirmekte ve intihar düşüncelerinden söz etmektedirler. Şiddet gören kadınların intihar düşüncelerinin, şiddet görmeyenlerden 4 kat fazla olduğu

bilinmektedir (KGSM, 2009; Vachher ve Sharma, 2010). Şiddet gören kadınlar, şiddet görmeyenlere oranla daha fazla intihar düşüncesi rapor etmiş, daha çok intihar girişiminde bulunmuşlardır (WHO, 2005).

Kadına yönelik eş şiddetini yordayan üçüncü değişken gebelikte geçirilen hatalıklardır. Gebelikte yaşanan sağlık sorunlarının kadının şiddet görmesiyle ilişkili olduğu demografik bilgilerde de görülmektedir. Şiddet gebelik dönemi gibi hassas bir süreçte kadını yıpratarak hem duygusal hem de fiziksel sorunlara yol açmaktadır. Bu dönemde kadınlar hem fiziksel hem de psikolojik olarak olumsuzluklara karşı daha duyarlı olmaktadır. Geçmişte üstlendikleri birtakım sorumlulukları yerine getirememekte ve eşleri ile ilişkilerinde bir takım değişiklikler yaşamaktadırlar. Bütün bu değişimlerin ailede yol açtığı eksiklikler kocayı rahatsız etmektedir. Gebelik sürecindeki kadının güçsüz ve duyarlı hali eşlerinin güç kullanarak, kadınları kontrol etme ve onlara yaptırımında bulunma motivasyonunu beslemektedir. Böylece gebelik eş şiddeti açısından önemli bir risk faktörü olarak ortaya çıkmaktadır (Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu, 2002; Öztürk ve Sevil, 2005; Subaşı ve Akın, 2004; TCBAK, 1995). Kadını gebelik sürecinde uğradığı şiddet, onu hem fiziksel hem de psikolojik açıdan tahrip ettiğinden, bu tahribatın yansımaları bebeğe kadar ulaşmaktadır. Gebelik sürecinde kadının uğradığı şiddet, düşük ağırlıklı ve erken doğuma yol açmaktadır (Shah ve Shah, 2010). Böylece bebeğin gebelik sürecinde ve doğumu sonrasında yaşanan psikolojik ve fiziksel sorunlar, fetüsün/bebeğin de gelişimini ve psikolojik durumunu etkileyerek, şiddete bağlı olumsuzlukları geleceğe taşımaktadır (Çalık ve Aktaş, 2011; Öztürk ve Sevil, 2005). Bunun yanı sıra, annelerin duygusal içe çekilmeleri, çocuklara da yansiyarak, çocuklarda benzer duyguların oluşmasına neden olmaktadır. Böylece annelerin depresif ve içe

çekilmiş olmaları çocukların duygusal sorunlarını da etkilemektedir (Little & Kantor, 2002; Whiffen, Kerr & Kallos-Lilly, 2005).

Kadına yönelik eş şiddetini yordayan diğer değişkenler stresle başa çıkma tarzlarıdır. Buna göre stresle başa çıkmada çaresiz/kendini suçlayıcı yaklaşım ve boyun eğici yaklaşımın kullanılması, kadının şiddet görmesini yordamaktadır. Bu iki yaklaşımın şiddetin devam etmesine izin veren geleneksel tarzla ilişkili olduğu görülmektedir. Kadına yönelik şiddetle ilgili araştırmalar, kadının şiddeti kabul etmesinin şiddetin varlığı ve devamlılığı açısından risk faktörü olduğunu ortaya koymaktadır (Babu & Kar, 2009; B. Gökaya, 2009; İçli, 1994; Kocacık ve Çağlayandereli, 2009; KSGM, 2009; TCBAAK, 1995). Şiddet gören kadınların büyük bir kısmı şiddetin evlendikleri yıldan bu yana devam ettiğini ifade etmişlerdir. Bu bilgi Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu'nun (2002) bulguları ile tutarlıdır. Araştırmacılar evliliklerinin ilk günlerinden itibaren şiddete uğrayan kadınların bundan kurtulmak için çeşitli girişimlerde bulduklarını, ancak kurtuluş yolu bulamayınca boyun eğerek durumu kabul ettiklerini ortaya koymuşlardır. Bu kadınlar önce kurtulmaya çalışırken, daha sonra çaresizliği öğrenmekte, dahası maruz kaldıkları şiddetten kendilerini sorumlu tutmaya başlamaktadırlar. Sonuç olarak şiddetin sorumluları kendileri olduğuna göre, kendilerini ve çevrelerini kontrol ederek şiddetten kurtulma yoluna başvurumaktadırlar. Araştırmacıların bu döngüsel açıklaması, şiddetle ilgili başka araştırmalarla da desteklenmektedir. Örneğin kadının şiddetten dolayı kendini suçlayıp utanç duyduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur. Kadınlar bu duygularından dolayı şiddeti saklayarak yaşamaya çalışmaktadırlar. Bu durum ise failin davranışını pekiştirerek, şiddetin artarak devam etmesine imkan vermektedir (Altınay ve Arat, 2007; KSGM, 2009;

Sakallı-Uğurlu ve Ulu, 2003; TCBAAK, 1995; WHO, 2005). Şiddetin çocuklara yansımalarını inceleyen araştırmalar şiddet gören annelerin, eşleri bahane bulmasın diye çocuklarına karşı daha kontrolcü ve cezalandırıcı bir disiplin kullandıklarını ortaya koymaktadır (Holt, Buckley & Whelan, 2008; Kroneman, Loeber, Hipwell ve Koot, 2009; Little & Kantor, 2002; Richmond & Stocker, 2008; Mbilinyi ve ark., 2007).

Dahası şiddete uğrayan kadınlar yardıma başvurduklarında, ki yardıma başvuru ilk merci aile (anne) olmaktadır, bu duruma katlanmaları, sabretmeleri gerektiğini duymaktadırlar (İçli, 1994). Nitekim dini inançlar, geleneksel cinsiyet rolleri ve ataerkil düşünüş hem kadının kendisine hem de çevresinde bulunan kadın ve erkeklere, kadının eşine itaat etmesi gerektiğini söylediğinden, kadınlar kolaylıkla baş eğmekte ve başına gelenlere katlanmaktadırlar (Sakallı-Uğurlu ve Ulu, 2003). Sonuç olarak kadınlar eşlerinin ve çevrelerindeki kişilerin suçlamalarını üstüne almakta, gördükleri şiddetin sorumlusunun kendileri olduğuna inanmakta ve kendilerini gittikçe daha da sınırlamaktadırlar. Çünkü geleneksel inancıya göre kadın en iyi ihtimalle zayıf ve korunmaya muhtaç, en kötü ihtimalle eksik ve suçludur. Ancak her iki durumda da kendisine koyulan sınırlara ve etiketlere uymakla yükümlüdür. Kurallara uymadığında ise şiddet görmesi müstahaktır. Dolayısıyla şiddet gören kadınlar olanlardan kendilerini sorumlu tutmakta ve başlarına gelenlere 'sabretmeyi' seçerek kendilerini korumaya almaktadırlar. Nitekim duygu odaklı başa çıkma, fiziksel ve psikolojik şiddetin varlığında, kadınların daha çok olumlu duygu ifadeleri ile ilişkili bulunmuştur (Matheson ve ark., 2007).

Buna karşın şiddeti kabul etmeyip kurtulmak yönünde girişimde bulunmak, kadının şiddete maruz kalmasını engelleyici olmaktadır. Araştırmada stresle başa çıkmada sosyal desteğe başvurmanın şiddeti negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Bu bulgu literatür bulguları ile desteklenmektedir. Öncelikle yukarıda belirtilen şiddeti kabul eden geleneksel inanişaya sahip olmamanın koruyucu olduğu söylenebilir. Bu tür inançlara sahip olmayan ya da bu inançları kendi içinde aşarak yardım arayan bireylerin şiddetten daha çok korunabileceği düşünülebilir. Literatür bilgilerine göre olumsuz duygulardan kurtulup olumlu duyguları arttırmak için psikolojik saldırganlık düzeyi yüksek olduğunda duygu odaklı ve kaçınan tarzda baş etme; düşük olduğunda ise problem odaklı baş etme daha çok kullanılmaktadır. Fiziksel istismara uğrayan kadınlarda daha çok kaçınan tarzda baş etme ile daha az öfke sergileme birbiriyle ilişkili bulunmuştur. (Matheson ve ark., 2007). Ancak Ayrancı ve arkadaşlarının da belirttiği gibi kadınlar ilk şiddetten sonra yardım istemekte, ancak destek alamayınca kendi içlerine çekilmektedirler. Oysa sosyal destek almak kadınları şiddete karşı korumaktadır

Kadının eğitimi, geliri, meşguliyeti arttıkça şiddet görmesi halinde aldığı sosyal destek artmaktadır. Kadınların kaçınan baş etmeyi kullanmaları daha az sosyal destek almalarını beraberinde getirmektedir. Destek almak ise kadınların aktif baş etme yöntemlerini daha çok kullanmaları ile ilişkilidir. (Waldrop & Resick, 2004). Bu bulgu, sosyal desteğe başvurmadan vazgeçen kadınların artık duygu odaklı başa çıkmayı kullandıkları şeklinde de yorumlanabilir. Çünkü yukarıda da belirtildiği gibi destek arayıp bulamayan kadınlar çaresizlik içinde kalarak başına gelenlere boyun eğmektedir. Daha ağır şiddet görmek, kadınların kaçınan baş etme yöntemlerini daha çok kullanmalarını ve çevreden daha az destek görmelerini

beraberinde getirmektedir. Bu bulgu, onların neden kaçınan baş etme tarzını daha çok kullandıklarını açıklar niteliktedir. Buna göre şiddet gören kadınlar, aktif baş etmeyi kullandıklarında reddedildiklerinden, pasif yöntemlere yönelerek kendilerini korumaya odaklanmaktadır. Nitekim çocukluğunda şiddet gören kadınlar, şiddetin ağırlığı arttıkça daha kaçınan ve daha az aktif baş etme yöntemleri kullanırken, şiddet öyküsü olmayan kadınlar aktif baş etme yöntemlerini kullanmaktadırlar. Bunlara ek olarak geleneksel cinsiyet rollerine sahip kadınlar, geleneksel rolleri daha az benimseyenlere göre daha çok kaçınan baş etme yöntemlerini kullanmaktadırlar (Waldrop & Resick, 2004). Öte yandan kaçınan baş etme, daha çok depresif belirti, daha çok stres ve daha az sosyal destek aramaya ilişkili bulunmuştur (Levendosky ve ark., 2003; McKee ve ark., 2004; Waldrop & Resick, 2004). Depresif belirtiler ve yoğun stres durumu kadının hareket kabiliyetini kısıtlayarak yardım aramasını engellemektedir. Sonuçta Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu'nun (2002) öne sürdüğü gibi şiddete uğrayan kadınlar önce destek aramakta, destek göremeyince çaresizce 'kadere' boyun eğerek, kendilerini sınırlama ve çevreyi kontrol etme yolu ile şiddeti engellemeye çalışmaktadırlar. Çocukluğunda şiddet görenler, bu çaresizliği daha önce de yaşadıklarından doğrudan pasif yöntemlere başvurumaktadırlar. Buna karşın daha az şiddet görenler ve şiddet görmeyenler aktif başa çıkma yöntemlerini ve problem çözme becerilerini daha etkin şekilde kullanarak şiddet yaşantısından ya da stresli olaylardan daha kolay sıyrılabilirler.

Depresif ve kaygılı anneler kaçınan baş etmeyi daha fazla, uygun baş etme ve destek arama yollarını ise daha az kullanmaktadırlar. Sonuç olarak uygun olmayan baş etme yolları, uygun olmayan disiplin davranışları ve daha çok stres

yaşama ile ilişkilidir. Bu da yetersiz ebeveynliğe yol açmaktadır. Etkili ebeveynliğin verilen eğitimlerle arttığı da bilinmektedir (McKee ve ark., 2004).

4.3. Şiddet Değişkenine İlişkin Grupların Farklı Yönlerden Karşılaştırılması

Bu bölümde şiddete ilişkin grupların karşılaştırılmasına dair bulgular dört aşamada değerlendirilecektir. Öncelikle şiddet değişkenine ilişkin grupların uğradıkları şiddet düzeyi değerlendirilecek; ardından bu kadınların çocukları, genel güçlük düzeyi, duygusal belirtileri ve davranış sorunları bakımından karşılaştırılacaktır. Üçüncü aşamada üç grupta yer alan kadınların stresle başa çıkma tarzlarına ilişkin bulgular değerlendirilecek ve son olarak grupların problem çözme becerilerine ilişkin sonuçlar ele alınacaktır.

4.3.1. Şiddet Değişkenine İlişkin Grupların Şiddet Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Bulgular, sığınma evi grubunun, sığınma evi dışında olup şiddet gören grubun ve sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grubun uğradıkları şiddet bakımından ayrıştıklarını göstermiştir. Buna göre sığınma evi grubu, sığınma evi dışında olup şiddet gören gruptan daha fazla şiddet görmüştür. Sığınma evlerine başvuranların, ağır düzeyde şiddet görenler olduğu bilinmektedir (Cummings, Pepler, ve Moore, 1999; Waldrop & Resick, 2004). Buna göre şiddetin aşırı düzeyde olması, çocukları da hedef almasına yol açtığından kadınların eşlerinden ayrılma sürecini

hızlandırmaktadır (Little & Kantor, 2002; Mbilinyi ve ark., 2007; Moe, 2009). Bu bağlamda gruplarla ilgili olarak elde edilen bulgular, literatür ile tutarlıdır.

4.3.2. Şiddet Değişkenine İlişkin Gruplarda Yer Alan Kadınların Çocuklarında Algıladıkları Psikolojik Sorunların Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Yorumu

Mevcut araştırmanın bulgularına göre genel olarak şiddet gören kadınlar, çocuklarıyla ilgili, şiddet görmeyen kadınlardan anlamlı düzeyde daha çok sorun bildirmişlerdir. Hem sığınma evinde olan hem de sığınma evi dışında olup şiddet gören kadınların çocuklarının toplam güçlük puanı, duygusal belirti ve davranışsal sorun puanı, sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen grubun puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Şiddet gören kadınların çocuklarında dışa yönelim ve içe yönelim sorunlarının daha fazla görüldüğü, ilgili literatürde geniş yer bulmaktadır. Holt, Buckley ve Whelan (2008) konu ile ilgili pek çok araştırmayı inceledikleri çalışmalarında, aile içi şiddete tanık olmanın çocuğu da istismar ettiğini ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar, şiddete tanık olmanın şiddeti fiziksel olarak görmekle sınırlı olmadığını, aynı zamanda şiddet sırasında sesleri duymanın, evdeki hasarı görmenin ve annenin fiziksel ve duygusal örselenmelerine tanık olmanın da bir çeşit tanıklık olduğunu ve çocuğu olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

Little ve Kantor (2002), eşler arasındaki şiddete tanıklık etmenin çocuklarda TSSB, davranış sorunları, depresyon, kaygı gibi ruhsal sorunlara yol açtığını göstermişlerdir. Çocukların eşler arasındaki çatışmadan nasıl etkilendiğini deneysel

olarak araştıran Lee ve arkadaşları (2010) çocukların anne ve babalarının tartışmalarını izlerken fiziksel olarak uyarıldıklarını ve eşler arasında geçmişte şiddetin olması halinde bu uyarımın daha güçlü ve uzun olduğunu ortaya koymuşlardır. Bir başka araştırmada şiddet gören kadınların, yaşadıkları psikolojik sorunlarından dolayı ebeveynlik becerilerini kaybederek olumsuz bir tarz kullandıklarını, bunun da çocuklarda dışa yönelik davranış sorunlarına yol açtığını bulmuşlardır. Araştırmada dışa yönelim ve içe yönelim sorunlarının genellikle birlikte görüldüğü ifade edilmiştir (Levendosky ve ark., 2003). KSGM'nin (2009) yaptığı araştırmada şiddete uğradığını söyleyen kadınlar, çocuklarında anlamlı derecede daha çok davranış sorunu bildirmişlerdir. Bu davranış sorunlarında iki grup arasındaki en belirgin fark saldırgan davranışlarda görülmüştür.

Rudo ve arkadaşları (1998) şiddete tanıklığın çocuklar üzerindeki etkilerini araştıran çalışmaları incelemişlerdir. Buna göre araştırmaların yarısı şiddete tanıklık eden çocuklarda daha fazla duygusal ve davranışsal sorun saptarken, yarısında fark bulunmamıştır.

Şiddete tanık olmak çocukları hem duygusal olarak örselemekte hem de daha çok davranış sorunlarına yol açmaktadır. Bu çocuklarda gerileme, dikkat sorunları, depresyon, kaygı, TSSB ve uyku problemleri gibi pek çok sorunun yanı sıra saldırganlık, uyumsuzluk gibi davranış sorunları görülmektedir (Haight, Shim, Linn & Swinford, 2007; Haj-Yahia ve Abdo- Kaloti, 2008; Haj Yahia, Tishby ve Zoysa, 2008; Jayasinghe, Jayawardena ve Perera, 2009; Little & Kantor, 2002).

Aile içi şiddetin olması, bu araştırmada da görüldüğü gibi, çocukların şiddete tanık olmalarının yanı sıra şiddet görmeleri bakımından risk faktörüdür. Bu

bağlamda kadının şiddete uğradığı ailelerde çocukların da şiddete uğrama ihtimali artmaktadır. Şiddet kadını daha sinirli, kontrolcü, cezalandırıcı hale getirmekte, şiddetin faili de genellikle çocukları da şiddete dahil etmektedir. Bu durum çocukların şiddete hem tanık olmalarına hem de maruz kalmalarına yol açmaktadır. Her iki soruna da maruz kalan çocuklar ise daha ağır düzeyde psikolojik ve davranışsal sorun yaşamaktadırlar. Bu çocuklar ihmale uğramış ve kliniğe başvurmuş çocuklarla benzer güçlükler sergilemişlerdir (Rudo ve ark. 1998). Ebeveynlerin eleştirel ve cezalandırıcı tarzının çocuklarda davranış sorunları ve hiperaktiviteye yol açtığı farklı araştırmalarla desteklenmiştir (Eremsoy, 2007).

Araştırma bulgularına göre sığınma evi grubundaki çocukların aldıkları puanlar, ölçeğin Türk kültürüne uyarlama çalışmasında klinik örneklemden elde edilen ortalama puanlara oldukça yakındır (Güvenir ve ark. 2008). Cummings, Pepler, ve Moore (1999), aileleri ile evsizler yurdunda ve sığınma evlerinde kalan çocuklarda, tek ebeveynle ve çift ebeveynle yaşayan toplum grubu çocuklarından daha fazla problem davranış olduğunu bulmuşlardır. Araştırmacılar sığınma evlerinde kalan çocukların yaklaşık yarısında duygusal ve davranışsal sorunlar belirlendiğini, bu çocuklardan %40'nın klinik vaka olduğunu ortaya koymuşlardır. Söz konusu araştırmadaki önemli sonuçlarından biri de sığınma evlerinde kalan çocuklarla evsizler yurdunda kalanlar için benzer düzeyde sorun bildirilmiş olmasıdır. Bu bulgu, evden ayrılmanın çocukların huzurunu kaçıracak, çeşitli sorunlar yaşamalarına yol açtığını göstermesi bakımından önemlidir.

Diğer yandan dikkat eksikliği ve hiperaktivite bakımından sığınma evi grubu ile sığınma evi dışında olup şiddet gören grup (şiddet gören gruplar) arasında anlamlı

farklar bulunmazken, sığınma evi grubu ile şiddet görmeyen grup arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Hiperaktivite şiddete tanık olan çocuklarda sıkça görülen bir problemdir (Jayasinghe, Jayawardena ve Perera, 2009). Nitekim çocuklardaki problemleri değerlendirmede yaygın olarak kullanılan CBCL (Child Behavior Checklist) dışa yönelim sorunlarına dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunu (DEHB) da dahil etmektedir (Achenbach, 1991). Bu nedenle DEHB'nun görülme sıklığı üzerinde ayrıca durulmadığı, bu problemlerin dışa yönelim sorunları bağlamında değerlendirildiği düşünülmektedir. Pepler, Catallo ve Moore (2000) dışa yönelim sorunlarının aşırı hareketlilik, dürtüsellik gibi sorunları da içerdiğini belirtmektedirler. Bu bağlamda dışa yönelim sorunlarının görülme sıklığı, dikkat eksikliği ve hiperaktivitenin görülme sıklığı olarak değerlendirilebilir. Ancak sığınma evi grubu ile sığınma evi dışında olup şiddet gören grup arasında dikkat eksikliği ve hiperaktivite bakımından fark bulunmamıştır. Buna göre DEHB aile içindeki çatışma ve şiddetten ciddi derecede olumsuz etkilenirken, sığınma evine taşınmak çocuklar için daha da sarsıcı olmaktadır. Çünkü sığınma evine başvurmak hem kadının daha çok şiddet gördüğü, hem de çocuğunun düzeninin bozulduğu ve ilişkilerinin koptuğu anlamına gelmektedir (Huth-Bocks & Hughes, 2008; Waldrop & Resick, 2004). Bu sonuç literatür bilgileri ile desteklenmiştir. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite problemi olan çocukların annelerinin ebeveynlik becerileri daha bozuk olmakta, çocuklarının sorunları ile ilgili etkili çözümler bulmakta zorlanmaktadır. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite problemleri olan çocuklar ise ödüllendirici, olumlu duygular belirten ve fiziksel yakınlık kuran ebeveyn tarzından olumlu yönde etkilenmektedirler (Rudo ve ark.,1998; Kroneman, Loeber, Hipwell ve Koot, 2009). Ancak pek çok araştırmada belirtildiği gibi, şiddet gören kadınlar çocuklarıyla

yakınlık kurmakta, onları destekleyip, yönlendirmede ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar (Featherstone, 2002; Herwing, Wirtz & Bengel, 2004; Owen, Thampson & Kaslow, 2006).

Araştırma bulgularından biri de, şiddete uğrayan sığınma evi grubunun, sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen gruptan daha fazla akran sorununa sahip olmaları, buna karşın sosyal beceriler bakımından her üç grup arasında anlamlı bir farkın bulunmamasıdır. Bu sonuç da şiddete tanık olmanın yanı sıra sığınma evine taşınmanın ya da daha ağır şiddete tanık olmanın sosyal alanlarda daha çok probleme yol açtığı şeklinde değerlendirilebilir. Her ne kadar literatürde şiddete tanık olan/maruz kalan çocukların ifade ve sosyal becerilerinin daha zayıf olduğu belirtilse de, bu konudaki bulgular çelişkilidir (Holt, Buckley & Whelan, 2008; Rudo ve ark. 1998). Ancak 'akran sorunları' alt ölçeğinin, özgün araştırmada, Türk kültürüne uyarlama çalışmasında ve bu araştırmada elde edilen alfa değerleri kabul edilebilir düzeyin altındadır. Bu nedenle akran sorunları ile ilgili bulgular değerlendirilirken söz konusu alt boyutun güvenilirlik düzeyi dikkate alınmalıdır.

4.3.3. Şiddet Değişkenine İlişkin Graplarda Yer Alan Kadınların Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Yorumu

Araştırma bulgularına göre genel olarak şiddet görmeyen grup, stresle başa çıkmada etkili yöntemleri, şiddet gören iki gruptan (sığınma evi grubu ve sığınma evi dışında olup şiddet gören grup) anlamlı düzeyde daha çok kullanırken, etkisiz

yöntemleri daha az kullanmaktadırlar. Şiddete uğrayan kadınların sorunlarıyla başa çıkma tarzlarını değerlendiren Waldrop ve Resick (2004), baş etme yöntemlerinin farklı şekillerde gruplandırıldığını, ancak temelde iki şekilde gruplandırılabilceğini belirtmektedirler. Bunlar etken ve kaçınan yöntemler ile bilişsel ve davranışsal yöntemlerdir. Bu durumda örneğin soruna yönelik çözüm aramak etkin (approach, active, engagement) bir baş etme yöntemi iken; duygu ve düşüncelerini kendine saklamak kaçınan (avoidance, avoidant, disengagement) bir baş etme yöntemidir. Öte yandan bir süreliğine sorunlu ortamdaki uzaklaşmak davranışsal bir baş etme iken; kendi düşüncelerini değiştirerek sorunun olumsuz etkilerinden kurtulmak bilişsel baş etmeye örnek oluşturur.

Şahin ve Durak (1995) da kendine güvenli ve iyimser yaklaşımları problem çözücü, boyun eğici ve çaresiz yaklaşımı duygulara yönelik yöntemler olarak sınıflandırmışlardır. Sosyal destek arayan yaklaşım ise Waldrop ve Resick'in (2004) sözünü ettiği, sığınma evine başvurmak gibi, aktif yöntemler içine girmekte; Carver ve arkadaşlarına (1989) göre ise problem odaklı başa çıkma olarak sınıflandırılmaktadır.

Araştırmalar, sosyal destek arttıkça kendine problem çözmeye yönelik tarzların yani güvenli ve iyimser tarzın, sosyal destek azaldıkça da çaresiz ve boyun eğici tarzın kullanımında artış görüldüğünü bulmuşlardır. Araştırmacılar sorunsuz ve rahat bireylerin stresle başa çıkmada güvenli ve iyimser tarzları, stresleri ile başa çıkamayan grupların ise çaresiz ve boyun eğici yaklaşımı daha çok kullandıklarını bulmuşlardır (Şahin ve Durak 1995; Waldrop & Resick, 2004). Matheson ve arkadaşları (2007) da benzer şekilde şiddet gören kadınların duygu odaklı başa çıkma

tarzlarını problem çözmeye yönelik başa çıkma tarzlarından daha çok kullandıklarını ortaya koymuşlardır. Şiddet durumunda duygulara odaklanmak, kadınların kendilerini daha iyi hissetmelerini beraberinde getirmiştir. Buna göre şiddet nedeni ile sığınma evine başvuran kadınların bu yaklaşımları sığınma evi dışında olup şiddete uğrayan kadınlar kadar kullanmamaları sözü geçen bulgularla uyumludur. Çünkü sığınma evine başvurmak, sosyal desteğe başvurmayı ve ulaşılan destek ile ilgili artışı beraberinde getirdiğinden, bu kadınların güvenli tarzı daha çok, çaresiz ve boyun eğici tarzı daha az kullanmalarını beraberinde getirmektedir. Bu sonuç, sığınma evlerine başvurmanın kadınlara destek sağlayarak onları güçlendirdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bulgu ile ilgili getirilebilecek bir başka yorum da, sığınma evlerine başvuran kadınların, bu kurumlarda kendi haklarını, nasıl ve nereden yardım alabileceklerini öğrendikleri için, artık kendilerini daha az çaresiz hissettikleri, yanlışlara boyun eğmedikleri ve problemlerini çözmede daha etkin olabildikleri şeklinde yapılabilir. Nitekim bu kadınlar, sığınma evlerinde gördükleri destek sayesinde duygusal olarak güçlenebilmekte, güven ve öz saygıları artmaktadır. Duygularındaki bu olumlu değişim de stresle başa çıkma tarzlarını etkileyerek problem çözme becerilerini geliştiriyor olabilir. Depresyon, anksiyete, yalnızlık ve hostilite gibi olumsuz duyguların, duygu odaklı (boyun eğici ve çaresiz) yaklaşımları daha çok kullanmakla ilişkili olduğu da bulunmuştur (Buckley & Borden, 2006; Matheson ve ark., 2007; McKee ve ark., 2004; Şahin ve Durak, 1995). Şiddete uğrayan kadınların yaşadıkları duygusal sorunlar dikkate alındığında, bu yaklaşımları daha çok kullanmaları beklendik bir sonuç olmaktadır.

Ek olarak Carver ve arkadaşları (1989) içinde buldukları durumun değişebileceğine inanan kişilerin stresle başa çıkmada aktif yöntemleri kullandığını,

buna karşın buldukları koşulların değiştirilemeyeceğine inananların pasif yöntemleri kullandıklarını ortaya koymuşlardır. Bu bulgu, Ayranç, Günay ve Ünlüoğlu'nun (2002) işaret ettikleri kadın tepkilerini destekler niteliktedir. Başlarına gelen sorunlarla baş edecek güçleri olmadığına inananlar çaresizce boyun eğmektedirler. Bu durumda sığınma evine başvurmayan şiddet görmüş kadınların, içinde buldukları şiddet ortamından kurtulamayacaklarına inandıkları, buna karşın sığınma evine başvurmuş olan kadınların daha umutlu oldukları düşünülebilir. Buna paralel olarak Şahin ve Durak, iyimserliğin aktif – problem çözücü yöntemlerin kullanımında artışla birlikte görüldüğünü bulmuşlardır.

4.3.4. Şiddet Değişkenine İlişkin Graplarda Yer Alan Kadınların Problem Çözme Becerileri ve Yaklaşımlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Yorumu

Araştırma bulguları problem çözme becerilerinin de stresle başa çıkma tarzlarına benzer şekilde, şiddet görmeyen grupta daha yüksek olduğunu göstermektedir. Problem çözme olaylara belli bir sistem içerisinde yaklaşmayı gerektiren bilişsel bir eylemdir. Stresle başa çıkma tarzları kişilerin genel olarak sorunlara nasıl yaklaştığını değerlendirirken, problem çözme envanteri, problem çözme becerilerini değerlendirmektedir.

Buna göre sığınma evi dışında olup şiddet gören grubun en düşük problem çözme becerilerine sahip olduğu ve bu becerilerinin diğer grupların problem çözme becerilerinden anlamlı derecede daha düşük olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra

sığınma evi dışında olup şiddet gören grup, düşünen, kendine güvensiz ve plansız yaklaşımları da diğerlerinden daha fazla kullandığını belirtmiştir. Buna göre daha çaresiz ve sosyal açıdan desteği zayıf olan kadınların problem çözme becerilerinin de olumsuz etkilendiği düşünülebilir. Nitekim sığınma evi dışında olup şiddet gören kadınlar sosyal desteğe de daha az başvurumaktadırlar. Araştırmalar kontrol edilemez olarak algılanan durumlarda, kontrol edilebilir olarak algılanan durumlara nazaran planlama yönteminin daha az kullanıldığını göstermektedir (Carver ve ark., 1989). Stresle başa çıkma tarzlarında olduğu gibi depresif ve kaygılı bireyler sorunları aşılacak engeller olarak değil, bir tehdit olarak algılamışlar ve teorik olarak yeterli düzeyde problem çözme becerileri bildirseler de, sorunlarının çözümü sırasında etkili yöntemleri daha az kullanmışlardır. Bu kişiler aynı zamanda dikkatsiz/dürtüsel ve kaçınan yöntemi daha çok kullanmışlardır (Anderson, Goddard ve Powel, 2009). Benzer şekilde Özgüven, Soykan, Haran ve Gençöz (2003) intihar girişiminde bulunan kişilerin problem çözme becerilerinin, kriz durumunda olan ve normal bireylerden daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Bu kişilerin algıladıkları sosyal desteğin de düşük olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda şiddete uğrayan kadınların daha az destek aldıkları, problemlerini çözemeyerek daha çok psikolojik sorun yaşadıkları ve sonuç olarak daha çok intihar girişiminde buldukları düşünülmektedir.

Benzer şekilde stresin problem çözme becerilerine zarar vererek olumlu duyguları azalttığı belirlenmiştir. Buna göre problem çözme becerileri stres ile genel iyilik hali arasında aracı bir role sahiptir. Öte yandan problemleri aşılması gereken engeller olarak yaklaşmak ve problem çözme basamaklarını uygulamak daha olumlu hissetme ile ilgili iken, problemi bir tehdit olarak algılamak, kaçınan ve

dürtüsel/dikkatsiz davranmak olumlu duygularla negatif ilişkilidir (Chang, D’Zurilla ve Sana, 2009). Kadınların sosyal destek görmeleri problem çözme becerilerini geliştirmektedir (Forgatch & DeGarmo, 1997; Okanlı, Tortumluoğlu, Kırpınar, 2003). Şiddet gören ve yeterince destek almayan sığınma evi dışındaki kadınlar dikkate alındığında, bu kadınların problem çözme becerilerinin de çaresizlik, yetersizlik, yalnızlık gibi pek çok olumsuz duygu ile hareket ettiği düşünülürse, problem çözme becerilerinin düşük olması şaşırtıcı olmaz.

Bununla birlikte ebeveynlerin problem çözme becerileri çocuklardaki çeşitli psikolojik sorunlarla doğrusal ilişkiye sahip görünmekte ve çocukların ruh sağlığını koruyucu bir ebeveyn becerisi olarak değerlendirilmektedir. (Avcı, 2006; Kılıç, Uslu, Erden ve Kerimoğlu, 1999). Çocuklar ebeveynlerini örnek alarak, problem çözmede benzer yöntemler uygulayabilmektedir (Zhou, Wang, & Deng, 2008).

Stresle başa çıkma tarzlarının ve problem çözme becerilerinin değerlendirilmesinde farklı yöntemlerin kullanılması, elde edilen sonuçları ve sözü edilen kavramların içeriğini kısmen değiştirirse de, genel olarak şiddetin kadınların ruh sağlığına zarar verdiği, stresle başa çıkma tarzlarını ve problem çözme becerilerini olumsuz etkilediği söylenebilir. Bu kadınlar gerek çaresizlikten, gerekse duygusal yüklerinden dolayı sorunlarını etkili bir şekilde çözememektedirler. Problem çözmede ve stresle başa çıkmada etkisiz yöntemlerin kullanılması ise ruh sağlığını tekrar bozarak kısır döngünün ve şiddetin devam etmesine yol açmaktadır. Öte yandan kadının destek görmesi, sorunlarına yaklaşımını ve onlardan sıyrılma becerisini arttırmakta, bu bağlamda sığınma evleri dahil kadına yönelik her tür destekleyici hizmetlerin, koruyucu önlemlerin önemi artmaktadır.

Kadınlar destek gördüklerinde problemlerinden daha kolay sıyrılmakta, kendilerini daha iyi hissetmekte ve çocuklarına karşı daha ilgili ve destekleyici olabilmektedir. Kuşkusuz kendi sorunlarına eğilemeyen, korkulu, kaygılı ve yetersizlik duyguları içinde olan bir kişinin, bir başkasına yönelmesi ki bu çocuğu bile olsa, oldukça güç olmaktadır. Şiddet ortamında kendisi de şiddet görmüş, annesinin şiddetine tanıklık etmiş ve ihmal edilmiş çocuklar gerek duygusal içe çekilmeleri, gerekse gözlediği ve yaşadığı olumsuz davranışları yansıtması bakımından şiddetin etkilerini geleceğe taşımaktadır. Kişilerarası problem çözme bakımından etkisiz olan anneler, olumsuz duygularını ve uygun olmayan problem çözme yöntemlerini ebeveynlik tarzlarına yansıtarak çocuklarına aktarabildiklerinden, annelerin problemlerini çözmek çocukların uyumu açısından önemli görünmektedir (Forgatch & DeGarmo, 1997). Bu doğrultuda şiddet davranışları, yol açtıkları olumsuz duygularla birlikte kuşaklar arasında taşınarak, döngüyü sürdürmektedir.

Buna karşın etkili ebeveynlik becerileri öğretildiğinde annelerin, yaşadıkları stres düzeyi düşmese de, daha uygun disiplin yöntemleri kullanarak çocuklarını daha iyi yönlendirebilmeleri; şiddet gören kadınlarla, çocukları için yapılması gereken çalışmalara ışık tutmaktadır. (McKee ve ark., 2004). Sorunlar karşısında kendini etkisiz ve çaresiz olarak algılayan kadınlar, çocuklarıyla ilgili de kendilerini yetersiz hissediyor, bu nedenle de problem davranışları çözmek yönünde bir girişimde bulunmuyor olabilirler. Kadınlara çocuklarının davranışlarını nasıl düzenleyebilecekleri öğretildiğinde, yaşadıkları stres azalmasa da çocuklarına daha yararlı olabilmektedirler. Bunun yanı sıra dikkat eksikliği ve hiperaktivite problemi olan çocukların annelerinin, sorunu olmayan annelere nazaran daha stresli oldukları

da bilindiğinden (Broadhead, Chilton & Crichton, 2009), bu eğitimlerin kadınların stres düzeyini de azaltabileceği düşünülmektedir. Kadınların çocukları daha uygun şekilde yönlendirmeleri ise çocukların problem davranışlarında azalmaya yol açtığından (Valiente, Chalfant & Swanson, 2009), annelere öğretilen beceriler hem anneler hem de çocuklar için yararlı olacaktır.

Araştırmada bir yandan sığıma evlerine başvuran kadınların çocuklarında daha fazla problem algıladıkları bulunurken, bir yandan da sığınma evinin kadınları güçlendirdiği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda sığınma evlerinin kadınların ve çocukların ruh sağlığı açısından önemi bir kere daha gündeme gelmiştir. Şiddet ortamı ve şiddetin annelerde yol açtığı tahribat, çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunların artmasına yol açarak ülke ekonomisine de zarar vermektedir. Duygusal ve davranışsal sorunlar bir yandan eğitime ayrılan bütçenin boşa harcanmasına, tedavi amaçlı ilaç, psikoterapi gibi ek harcamaların çıkmasına, diğer yandan bu sorunlar nedeni ile çocuk ve ergen suçluluğu ve madde bağımlılığı gibi sosyal hastalıklar için daha fazla bütçe ayrılmasına yol açmaktadır. Çünkü bu karmaşa ortamında çocuklar etkili bir şekilde yönlendirilememekte, kendi sorunları ile baş başa bırakılmakta, dahası ebeveynlerinden gördükleri olumsuz davranışları model almaktadırlar. Bu bağlamda kadına yönelik eş şiddeti psikolojik, sosyal, ekonomik ve toplumsal pek çok sorunu içinde barındıran, görünürde mikro, ancak sonuçları bakımından makro düzeyde bir sorundur.

Bu bağlamda kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik çalışmalara ağırlık verilmesinin önemi bir kere daha ortaya koyulmuştur. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda siyasi liderlerden eğitim ve sağlık kurumlarına, kolluk

kuvvetlerinden, hukuk sorumlularına, sivil toplum kuruluşlarından, edebiyat ve sanat insanlarına pek çok kişi, grup ve kuruma sorumluluk düşmektedir. Ancak bu konudaki gereklilikler oldukça ayrıntılı ve uzmanlık gerektiren konular olduğundan, onlara burada yer verilmeyecektir. MAR'nda (2006) bu konuda yapılması gerekenlere ve kimlere görev düştüğüne kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir.

Öte yandan sığınma evlerindeki durum ve bu kurumlarda kadınlara ve çocuklara yönelik hizmetlerin planlanması konusunda önemli düzeyde araştırma bulgusuna ihtiyaç durulmaktadır. Sığınma evleri, bu kurumlarda çalışan uzman sayısı ve diğer görevlilerdeki yetersizlik yurt dışında olduğu gibi (Poole, Beran, & Thurston, 2008), ülkemizde de farkında olunan bir konudur (MAR, 2006; Damka ve T. Kışlak, 2011). Ancak kurum, uzman, personel sayısı ve materyaller yeterli olduğunda, ya da şu sırada uzman ve materyal sayısının yeterli olduğu kurumlarda, bu kurumlarda kalan kadın ve çocuklara yönelik ne gibi hizmetlerin sağlanmasının yararlı olacağı konusunda yeterli bilgi birikimi bulunmamaktadır. Bu araştırmada, sözü edilen alandaki eksikliği gidermeye yönelik çalışmalara ışık tutacak bir takım bilgiler elde edilmiştir. Buna göre çocukların ruh sağlığı üzerinde çocukların okul başarısının, sosyal faaliyetlere katılımının ve annenin ebeveynlik tarzı ve ruh sağlığının etkisi, yapılacak müdahaleler konusunda fikir vermektedir.

Kadınlar duygusal durumları ya da gördükleri muamele sonucu çocuklara daha çok bağırabilmekte ve onlara karşı olumsuz disiplin yöntemlerini daha çok kullanabilmektedirler. Bu olumsuz tutumun temel olarak kadınların hangi yaşantıları ile ilgili olduğu, hala yanıtlanması gereken bir soru olarak kalsa da, kadınlara

çocuklarının sorun davranışlarını nasıl yönetecekleri konusunda verilen eğitimlerin kadın ve çocuk üzerindeki olumlu etkilerine ilişkin literatür bilgisi umut vericidir.

Çocuklara karşı açıklayıcı olmak, onların anlamlandırma sürecine müdahale ettiğinden, hem yaşadıkları olayları doğru şekilde yorumlamalarına hem de kendilerinin neyi neden yapmaları ya da yapmamaları gerektiğini bilmelerine imkan verdiğinden, çocukların kendi duygu ve düşünceleri üzerindeki kontrolünü artırıyor olabileceği düşünülse de, bu bilgi de daha iyi açıklanması gereken bir konu olarak geleceğe taşınmaktadır.

Özellikle şiddet gören kadınların problem çözme yöntemleri ve stresle başa çıkma tarzlarının, somut sorunlar üzerinden değerlendirilmeye ve bu becerilerin yaşadıkları duygusal sorunlar ve intihar girişimleri ile ilişkisi konusunda daha açık ve kesin bilgiye ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır. Buna karşın sosyal desteğin kadınları güçlendirerek sorunları ve stresleri ile daha iyi baş edebilmelerini sağladığı düşünüldüğünde, bu kurumlarda sağlanan duygusal, ekonomik desteğin yanı sıra, destekleyici bilgilendirmelerin önemi de ortaya çıkmaktadır. Bu eğitimler kadınların kendilerini suçlamalarını, çaresiz olmadıklarını bilmelerini sağladığında, kadınların kendilerine daha çok güvenerek, daha etkin ve güçlü olabilecekleri düşünülmektedir.

Çocukların okul başarısı ve sosyal etkinliklere katılımı da çocukların ruh sağlığını koruyan değişkenler olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda sığınma evlerine anneleri ile birlikte giden çocukların bir an önce okula devamlılıklarının sağlanması, okula uyum sağlamalarını desteklemek amacı ile öğretmen ve rehberlerle işbirliği yapılması, gerekli hallerde destekleyici eğitim imkanı sağlanması önem kazanan konulardır. Bunların yanı sıra, çocukların kırtasiye, giysi, harçlık gibi

gereksinimlerinin karşılanması da dikkate değer önemde olduğu görülmektedir. Özellikle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna (SHÇEK) bağlı sığınma evlerinde, anneleri ile birlikte sığınma evine gelen çocukların yatılı bölge okullarına yerleştirildiğine tanık olunmuştur. Çocukların okullara devamlılığının sağlanması oldukça önemlidir, ancak bu çocuklarının annelerinden uzak olmasının anneleri olumsuz etkilediği görülmüş ve aynı etkilerin çocuklarda da olduğu düşünülmüştür. Yatılı okullar sığınma evlerinden uzak olduğundan, anneleri onları görmeye gidemediği, bunun ise ulaşım ile ilgili sorunlarla ilişkili olduğu gözlenmiştir. Çocukların bu okullara yerleştirilmesinin ise, özellikle sığınma evlerindeki yetersiz koşullardan kaynaklandığı anlaşılmıştır. Zaten duygusal olarak zorlanan bu çocukların anneleri ile ilişkilerinin korunmasının önemi açıktır. Bu nedenle uzak ve/ya yatılı okullara verilen çocukların anneleri ile iletişim kurmalarının kolaylaştırılmasının ve yukarıda da belirtildiği gibi, öğretmen ve rehberler ile yakın temas halinde bulunması için gerekli koşulların sağlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Daha önce de söz edildiği gibi, sığınma evlerinde uzun süre kalmanın kadınların daha yeterli duruma gelmelerini sağladığı gözlenmiştir. Öncelikle bu konunun araştırılarak doğruluğunun sınanması, bu süre içerisinde iyileştirici olanın ne olduğunun belirlenmesi, ardından da bu amaca ulaşmayı sağlayacak değişimlere gidilmesi önem kazanmaktadır. Ayrıca bu durumun, çocuklar için de geçerli olup olmadığı da, incelenmesi gereken bir konudur. Yurt dışında yapılan araştırmalar sığınma evlerine başvuran kadın ve çocuklarda sorunların tespiti ve tedavisi, gerekli destek sistemlerinin harekete geçirilmesi için gereken süre boyunca kurumda kalınmamasının, bu sistemlerden yeterince yararlanılamamasına yol açtığını ortaya

koymuştur. Çocuklara yönelik tedavi programlarını ise engelleyen birden fazla sorun olduğu ifade edilmektedir. Uygun zamanın belirlenmesi, ulaşımın sağlanması ve annelerin çocukları ile çalışmalara katılmaları gerektiğinde, kadınların diğer çocuklarının bakımı ile ilgilenebilecek personelin bulunması gibi teknik sorunlara ek olarak, annelerin çocuklarına ilişkin algı ve farkındalıklarının yol açtığı sorunların, hazırlanan tedavi programlarının uygulanmasını zorlaştırdığı ifade edilmektedir (Poole, Beran, & Thurston, 2008; Stephens, McDonald ve Jouriles, 2000). Bu bağlamda sığınma evlerinde kalmakta olan kadınlar ve çocukları ile ilgili yapılacak araştırmalarda bu değişkenlerin incelenmesine önem verilmesi gerekmektedir.

Araştırma bulguları, sinirlilik, saldırganlık, suç davranışları, alkol ve madde bağımlılığı gibi, özellikle ergenlik döneminde öne çıkabilecek sorunlar hakkında da bazı ipuçları vermesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda saldırganlığın izlenmesi, model alınan başa çıkma yöntemlerinin çocuklara nasıl yansıdığına dikkatle incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Sığınma evleri dışında olup şiddet gören kadınlar ve çocuklarının da bu bağlamda desteklenmeleri için, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), SHÇEK, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Sivil Toplum Kuruluşları, Kadın Dernekleri ve yerel yönetimler gibi pek çok kurum ve kuruluşun yukarıda belirtilen destek hizmetlerinin sağlamak üzere sorumluluk almaları gerekmektedir. Şiddet gören kadınların ve çocuklarının yukarıda sözü edilen destek çalışmalarından yararlanabilmelerini sağlama gücüne sahip bütün özel ve tüzel kişi ve kuruluşların, sığınma evlerine başvurmamış olan ancak şiddet ortamında yaşayan kadın ve çocukları tespit etmeye ve desteklemeye çalışması gerekmektedir.

Sonuç olarak araştırma, şiddet gören kadınlar, bu kadınların çocukları ve sığınmak için başvurdukları kurumlar hakkında pek çok soruyu gündeme getirmiş; bu alanda yapılacak çok sayıda ve farklı içeriklerde araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymuştur.

4.4. Araştırma Sonuçları

Bu araştırmada ilgili yazından edinilen bilgiler doğrultusunda çocukların şiddete tanıklığı ve maruziyeti değerlendirilerek, bundan nasıl etkilendikleri incelenmiştir. Araştırma aynı zamanda kadına yönelik eş şiddetine yol açan değişkenler, şiddet gören kadınların çocukları ile ilişkilerini etkileyen özellikler ve bu özelliklerin şiddetten nasıl etkilendiği konusunda ipuçları sağlamıştır. Araştırmanın bir diğer katkısı da kadınların ve çocukların sığınma evlerinden nasıl etkilendikleri ve bu kurumların etkililiğini arttırmak için nelere ihtiyaç duyulduğu konusunda bir takım bilgiler sağlamasıdır.

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde anneleri şiddete uğrayan çocukların büyük kısmının şiddete tanık olduğunu, önemli bir kısmının şiddete maruz kaldığını ve sonuç olarak, şiddete tanık olmayanlara nazaran daha çok duygusal ve davranışsal sorun yaşadıklarını ortaya koymuştur. Şiddet nedeni ile sığınma evlerine başvuran kadınların çocukları ise en fazla duygusal ve davranışsal sorunu yaşayan grup olarak belirlenmiştir.

Eş şiddetinin varlığına işaret edecek en önemli sorunların, eşin alkol bağımlısı olması, kadının intihar girişiminde bulunması ve kendini suçlayıcı, çaresiz tarzı

benimseyip, yalnız olması olduğu ortaya konmuş ve şiddet sorgulanırken bu değişkenlere dikkat edilmesi gerektiği belirlenmiştir.

Araştırmada genel olarak sığınma evlerine başvurmamış olup şiddet gören kadınların stresle başa çıkmada duygu odaklı başa çıkma tarzlarını, şiddet görmeyen kadınların ise problem odaklı başa çıkma tarzlarını daha çok kullandıkları bulunmuştur. Sonuç olarak, sığınma evinde kalmayıp şiddet gören kadınların problem çözme becerileri daha düşük olmakta, bu kadınlar problem çözmede etkisiz yöntemleri daha çok kullanmaktadırlar.

Araştırmanın önemli bulgularından biri de, şiddet görmesi nedeni ile sığınma evlerine başvuran kadınların stresle başa çıkma ve problem çözme becerileri bakımından, sığınma evlerine başvurmayan şiddet görmüş kadınlardan daha iyi durumda olması; şiddet görmeyen kadınlardan da farklılaşmamasıdır. Bu bilgi, sığınma evlerinin sağladığı destek sonucu kadının güçlendiği ve daha etkin olabildiği şeklinde yorumlanmıştır. Buna göre sığınma evlerine başvurmamış olup şiddet gören kadınların, kendi durumlarının değiştirilemeyeceğine inanarak, çaresizce yaşadıkları olumsuzluklara boyun eğdikleri, buna karşın sığınma evlerine başvuran kadınların bu sorunların kader olmadığına ve değişebileceğine daha çok inandıkları, bilinçlendikleri düşünülmektedir.

Sığınma evleri kadınlara ekonomik, psikolojik ve lojistik destek sağlayarak duygusal açıdan daha iyi hissetmelerini ve sorunlara güvenli bir şekilde yaklaşmalarını sağlarken, destek alamayarak sorunları ile baş başa kalan kadınlar duygusal açıdan daha çok yıpranmakta, depresif ve kaygılı duygu durumları sorunlara yaklaşımını ve çözüme yönelik uygulamalarını olumsuz etkilemektedir.

Sığınma evlerinde kalan annelerin problem çözme becerileri ve stresle başa çıkma tarzları, sığınma evleri dışında olup şiddet gören kadınlarınkinden daha iyi olduğu halde, çocuklarında daha fazla sorun bildirmeleri, annelerin başa çıkma tarzı ve becerisi ile çocuklarda görülen sorunlar arasındaki ilişkiye dair farklı bir bilgidir. Ancak bu bulgu, söz konusu iki değişken arasında ilişki olmadığını değil, bu ilişkinin etkilerini aşarak, çocukları olumsuz etkileyecek başka sorunların varlığını göstermektedir. Bunun yanı sıra annelerin sığınma evlerinde bilinçlenmeleri, şiddetin olumsuz etkenlerinin daha çok farkına varma, böylece de çocuklarındaki olumsuz etkileri daha iyi izleme imkanı bulmaları ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle çocukların aile içi şiddetten nasıl etkilendiğini incelemeyi hedefleyen gelecek çalışmalarda, bu çocuklar üzerine doğrudan değerlendirmelerin yapılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Genel olarak, anneleri ile birlikte sığınma evlerinde kalan çocukların fiziksel ortamlarının iyileştirilmesi, okullara uyumlarının sağlanmasına özen gösterilmesi, kişisel ve okul ihtiyaçlarının karşılanması gibi konuların da önemi çalışmayla ortaya çıkmıştır.

Şiddet ortamında yaşayan çocukların duygusal ve davranışsal sorunlar geliştirme bakımından taşıdıkları risk, çocukların psikolojik sorunlarının değerlendirilmesinde aile içi şiddetin sorgulanmasının önemini gündeme getirmektedir. Aynı zamanda çocuklardaki sorunlara yapılan müdahalelerde de aile dinamiklerine yönelmenin, tedavinin çocuk, aile, okul ve sosyal çevreyi içine alacak şekilde planlanmasının önemini ortaya koymaktadır.

4.5. Sınırlılıklar

Araştırmada bulguları etkileyebilecek birtakım sınırlılıkların olduğu görülmüştür. Öncelikle araştırmaya dahil edilen yaş aralığında çocuğu olup, sığınma evlerine başvuran kadınların sayısının daha az olması, sığınma evlerinde bulunan kadınlarla görüşmeleri sınırlayan güvenlik önlemleri ve kadınların kendi psikolojik sorunları, araştırmanın amacına uyan gönüllü katılımcı sayısını olumsuz etkileyerek, bu grupta istenilen sayıda kadına ulaşılmasını engellemiştir.

Bir başka sorun da sığınma evleri dışında olan gruplara ulaşmak konusunda yaşanmıştır. Konunun mahremiyeti, dağıtılan ölçeklerin ancak üçte birinin geri gelmesine neden olmuştur. Uygulamada araştırmacı kadınlara yardımcı olmak istediğinde, içeriğin mahremiyeti nedeniyle samimi açıklamalar engellenmiş olabilir. Kendilerine yardım edilmediğinde ise özellikle şiddete uğrayan kadınlar tüm ölçekleri okuyacak takati kendilerinde bulamamışlardır. Özellikle şiddet ölçeğinin genellikle 'ya hep ya hiç' tarzında doldurulduğu dikkat çekmiştir. Bunun, kadınların fiziksel şiddet dışındaki şiddet türlerini görmezden gelerek, puanlamada uçlara kaymaya yol açtığı düşünülmektedir.

Araştırmaya dahil olan kadınların eğitim düzeylerinin düşük olmasının özellikle problem çözme envanteri sorularının anlaşılmasını güçleştirdiği, bunun ölçeklerin bir kısmının atılmasına bir kısmının da uçlara kaymasına yol açtığı görülmüştür. Sonuçta şiddet ölçeği ve problem çözme envanterinin farklı nedenlerle de olsa uygun şekilde doldurulmamış olabileceğini düşündürmektedir. Bu bağlamda gelecek çalışmalarda problem çözme ve stresle başa çıkma tarzlarının değerlendirilmesinde, var olan bir sorun üzerinden değerlendirme yapmanın daha

sağlıklı sonuçlara götürebileceği düşünülebilir. İki tür değerlendirmelerin karşılaştırılması bu konuya ışık tutacaktır.

Araştırmaya ilişkin bir başka sınırlılık ise çocuklardaki sorunların annenin algısı doğrultusunda belirlenmesidir. Her ne kadar ilgili literatür bu konuda uyarılmışsa da, sığınma evlerinin hepsinde çocuklardaki sorunları ve annelerin yaklaşımını değerlendirebilecek ortam ve uzman bulunmadığından, annelerin algısına güvenilmek zorunda kalınmıştır. İleriki çalışmalarda, bu değerlendirmelerin annelerden başka gözlemciler tarafından da yapılması, elde edilen verilerin güvenilirliğini arttıracaktır.

Sığınma evlerinde kalan kadınların, bu kurumlarda kalma süresinin eşitlenmemesi ve sığınma evlerindeki olanakların çeşitlilik göstermesi elde edilen bilgilerle ilgili karışıklığa yol açmaktadır. Özellikle belediyelere bağlı sığınma evlerinde kadınlara ve çocuklara sunulan imkanların daha fazla olduğu görülmüş ve sığınma evinde uzun süre kalan kadınların kendilerine daha çok güvenen, duygusal açıdan daha güçlü ve çocukları ile daha ilgili oldukları gözlenmiştir. Buna karşın kurumlara yeni başvuranların duygusal olarak çok daha üzgün, içe dönük ve çökkün oldukları gözlenmiştir. Bundan hareketle, bu kadınların çocuklarının da henüz uyum sağlayamadıkları, üzgün, şaşkın ve korkulu oldukları; kadınların değerlendirmelerinin de duygusal sorunlarından etkilenebileceği düşünülmektedir. Gelecek çalışmalarda bu nedenle sığınma evlerinde kalma süresi, kadınların duygusal sorunları ve sığınma evlerinin sağladığı imkanların da değerlendirilmesi elde edilen sonuçların daha açık olmasını sağlayacaktır.

Araştırmada her ne kadar çocukların şiddete tanıklığı ve maruz kalma düzeyi sorulduysa da, şiddete tanık olan ve uğrayan çocukların sayısı, bu iki grubun karşılaştırılmasına imkan verecek büyüklükte olmadığından, şiddete tanıklığın yol açtığı sorunlar ayrıca değerlendirilememiştir. Gelecekte ocukların şiddete tanıklığının etkilerini değerlendiren araştırmalarda grupların eşitlenmesi ve bu tür karşılaştırmaların yapılması yararlı olacaktır.

şiddet leğinin alt boyutlarının, şiddet türleri ile ilgili literatür doğrultusunda şekillenmemesi, şiddet türlerine göre karşılaştırmalar yapmayı güçleştirmiştir. şiddet leğinin söz konusu literatür çerçevesinde yeniden şekillendirilmesi, bu tür karşılaştırmalara izin vereceğinden ileriki araştırmalarda ele alınabilecek bir konudur.

Çocukların problemlerini değerlendirmek için kullanılan Güçler ve Güçlükler Anketi'nin alt boyutu olan Akran Sorunları'nın güvenirliğinin düşük olması, çocukların bu konu ile ilgili sorunlarının değerlendirilmesine izin vermediğinden, ölçek üzerinde bu boyutla ilgili olarak çalışılması ileride hedeflenebilecek konular arasındadır.

5. TÜRKÇE ÖZET

Bu çalışmada şiddet nedeni ile sığınma evine başvuran (28), sığınma evi dışında olup şiddet gören (49) ve sığınma evi dışında olup şiddet görmeyen (72) kadınlardan oluşan üç grubun stresle başa çıkma tarzları ve problem çözme becerileri ile bu kadınların çocuklarında algıladıkları duygusal ve davranışsal sorunlar değerlendirilmiştir. Katılımcılar kendileri ile ilgili Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği ve Problem Çözme Envanteri'ni, çocukları için Güçler ve Güçlükler Anketi'ni doldurmuşlardır. Yapılan analizler sonucunda şiddet gören iki grubun çocuklarında daha fazla duygusal ve davranışsal sorun saptanmış ve sığınma evi grubundaki kadınların çocuklarında daha fazla sorun algıladıkları da belirlenmiştir. Grupların başa çıkma tarzları değerlendirildiğinde en etkili başa çıkma tarzlarını şiddet görmeyen grubun kullandığı; şiddet görenlerin ise, özellikle sığınma evi dışında olanların, çaresiz, boyun eğici tarzları ve problem çözümede etkisiz yöntemleri daha çok kullandıkları bulunmuştur. Bunun yanı sıra sığınma evlerine başvuran grubun, şiddet gören diğer gruba göre sosyal destekten daha çok yararlandıkları ve problem çözme becerilerinin daha iyi olduğu belirlenmiştir. Bulgular, kadınlara sunulan destek hizmetlerinin, sığınma evlerinin ve bu kurumlarda sunulan olanakların kadınların ve çocuklarının ruh ve beden sağlığına olumlu katkılar sağlayabileceğine, ancak hala yetersiz olduğuna işaret etmekte, bundan sonra yapılması gereken araştırma ve düzenlemelere ışık tutmaktadır.

6. İNGİLİZCE ÖZET

In this study, women who have been sheltered because of violence (28), women who are exposed to violence but do not live in the women's shelters (49) and women who are not exposed to violence and do not live in the women's shelter (72) are divided into three groups and evaluated in terms of the styles dealing with stress, their skills of problem solving and the emotional and behavioral problems that they perceive in their children. The participants filled the Domestic Violence Scale, the Scale of Coping Styles with Stress, the Problem Solving Inventory, and the Strengths and Difficulties Questionnaire for their children. The result of the analysis indicates that the children of these two groups exposed to violence determined many more behavioral and emotional problems and women who stay in the women's shelters perceived many more matters in their children. When the ways they cope with the problems are taken into consideration, the most effective way is used by the women who are not exposed to violence. On the other hand, women who are exposed to violence, especially who are not staying at women's shelter, choose mostly hopeless and obedient styles instead of efficient methods. In addition, it is determined that, the group of women seeking refuge in women's shelters, get more support and show better skills on problem solving than the group of women who are exposed to violence. The findings of the study indicate that the facilities presented to women and their children such as support services and women's shelters have positive contributions but still unsatisfactory. These findings can guide further scientific researches and institutional arrangements.

7. KAYNAKÇA

Abramsky, T., Watts, C. H., Garcia-Moreno, C., Devries, D. Kiss, L., Ellsberg, M. At all. (2011). What factors are associated with recent intimate partner violence? Findings from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence. *BMC Public Health*, 11:109.

Achenbach, T. M. (1991). Child behavior checklist/4-18.

<http://www.iprc.unc.edu/longscan/pages/measures/Ages12to14/writeups/Age%2012%20and%2014%20Child%20Behavior%20Checklist.pdf>. adresinden 05.10.2011 tarihinde indirilmiştir.

Ali, F. A., Israr, S. M., Ali, B. S. & Janjua, N. Z. (2009). Association of various reproductive rights, domestic violence and marital rape with depression among Pakistani women. *BMC Psychiatry*, 9:77.

Altınay, A. G. ve Arat, Y. (2007). Türkiye'de kadına yönelik şiddet. İstanbul: Punto Baskı Çözümleri.

Altındal, A. (2004). *Türkiye'de kadın*. (8. Basım). İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

Anderson, R. J., Goddard, L. & Powel, J. H., (2009). Social problem-solving processes and mood in college students: An examination of self-report and performance-based approaches. *Cognitive Therapy Reserch*, 33, 175–186

Ayrancı, Ü., Günay, Y. ve Ünlüoğlu, İ. (2002). Hamilelikte aile içi eş şiddeti. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, (3), 75-87.

- Babu, B. V. & Kar, S. K. (2009). Domestic violence against women in eastern India: a population-based study on prevalence and related issues. *BMC Public Health*, 9: 129.
- Bilican Gökçaya, V. (2009) Türkiye’de şiddetin kadın sağlığına etkileri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(2).167-179.
- Buckley, A. F., & Borden, J. W. (2006). Maternal modeling of coping: Relation to Anxiety. *Child & Family Behavior Therapy*, 28 (4.)
- Broadhead, M., Chilton, R. & Crichton, C. (2009). Understanding parental stress within the scallywags service for children with emotional and behavioral difficulties. *Emotional and Behavioral Difficulties*, 14 (2), 101-115.
- Bynum, M. S. & Brody, G. H. (2005). Coping behaviors, parenting, and perception of children’s internalizing and externalizing problems in rural African others. *Family Relation*, 54, 58-71.
- Chang, E. C., D’Zurilla, T. J. ve Sanna, L. J. (2009). Social problem solving as a mediator of the link between stress and psychological well-being in middle-adulthood. *Cognitive Therapy Research*, 33, 33–49.
- Cummings, J.G., Pepler, D.J. and Moore, T.E. (1999). Behavior problems in children exposed to wife abuse: Gender differences. *Journal of Family Violence*, 14,(2),133-156.
- Çakıcı Gerçek, L. (2009). Türkiye’de kadın haklarının gelişimine kısa bir bakış. Baytekin, B., Fidan, F. Hazeri G., Aygin, D., Yıldırım, N.,Hayır, M. ve Şimşek, F. (Ed.) *Uluslar arası- Disiplinler arası Kadın Çalışmaları Kongresi. Kongre Bildirileri III: Cilt*, 94-102. Sakarya Üniversitesi Basımevi.

- Çalık, K. Y. ve Aktaş, S. (2011). Gebelikte depresyon: Sıklık, risk faktörleri ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1):142-162
- Çolak, B. (2009). Kadına yönelik şiddet ve adli tıbbi değerlendirme. Baytekin, B., Fidan, F. Hazeri G., Aygin, D., Yıldırım, N., Hayır, M. ve Şimşek, F. (Ed.) *Uluslar arası- Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi. Kongre Bildirileri III: Cilt, 3-7*. Sakarya Üniversitesi Basımevi.
- Damka, Z. ve Tutarel-Kışlak, Ş. (2011). Şiddet mağduru kadınlar: Sığınma evlerinde bir ruh sağlığı incelemesi. *Kadın/Women 2000*, 10(1), 1-26.
- Davis, R. L. (2010). Domestic violence related deaths. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, (2), 2: 44- 52.
- Dişsiz, M., & Şahin, N.H. (2008). Evrensel bir kadın sağlığı sorunu: Kadına yönelik şiddet. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1, (1), 50-58.
- Durmuşoğlu, N. ve Doğru, S., S., Y. (2004). Çocukluk örseleyici yaşantılarının ergenlikteki yakın ilişkilerde bireye etkisinin incelenmesi. *Hamarta*, (2), 237-246.
- Duymuş, H. H. Çivi yazılı kanun metinlerinde kadınlara ait suç ve cezalar. Baytekin, B., Fidan, F. Hazeri G., Aygin, D., Yıldırım, N., Hayır, M. ve Şimşek, F. (Ed.) *Uluslar arası- Disiplinler arası Kadın Çalışmaları Kongresi. Kongre Bildirileri III: Cilt, 65-85*. Sakarya Üniversitesi Basımevi.
- Eremsoy, C. E. (2007). Ebeveynlere, ailelere ve çocuklara ait özellikler varanım sorunu gösteren çocuklar içinde psikopati eğilimi olanlar ile olmayanları ne şekilde ayırtmaktadır. Yayınlanmamış Doktora Tezi, ODTÜ Kütüphanesi.

- Erkızan, H. N. (2009). Kadının insan hakları, din ve liberal değerler üzerine. Baytekin, B., Fidan, F. Hazeri G., Aygin, D., Yıldırım, N., Hayır, M. ve Şimşek, F. (Ed.) *Uluslar arası- Disiplinler arası Kadın Çalışmaları Kongresi. Kongre Bildirileri III: Cilt*, 85-94. Sakarya Üniversitesi Basımevi.
- Forgatch, M. S. & DeGarmo, O. S. (1997). Adult problem solving: contributor to parenting and child outcomes in divorced families. *Social Development*, 6, (2), 237-253.
- Ghasemi, M. (2009). Impact of domestic violence on the psychological wellbeing of children in Iran. *Journal of Family Studies*, 15: 284-295.
- Graham- Kevan, N. (2007). Domestic violence: research and implications for batterer programmes in Europe. *Europe Journal of Crime Policy Res*, 13:213–225.
- Grusznski, R. J., Brink, J. C., & Edleson, J., L. (1988). Support and education groups for children of battered women. *Child Welfare*, 67 (5), 431-444.
- Güler, N., Tel, H., Özkan Tuncay, F. (2005). Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı. *Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 27 (2): 51 – 56
- Güvenir, T., Özbek, A., Baykara, B., Arkar, H., Şentürk, B. Ve İncekaş, S. (2008). Güçler ve güçlükler anketi'nin Türkçe uyarlamasının psikometrik özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15 (2), 65- 74.
- Haight, W. L., Shim, W. S., Linn, L. M. & Swinford, L. (2007). Mothers' strategies for protecting children from batterers: The perspectives of battered women involved in child protective services. *Child Welfare*, 86(4), 41-62.
- Haj Yahia, M. M., Tishby, O. ve Zoysa, P. (2008). Posttraumatic stress disorder

among Sri Lankan university students as a consequence of their exposure to family violence, *Journal of Interpersonal Violence*, 24(12), 2018-2038.

Haj-Yahia, M.M., ve Abdo- Kaloti, R. (2008). Mental health consequences of Palestinian adolescent' exposure to family violence. *Journal of Loss and Trauma*, 13:1–41.

Haj Yahia, M. M., & Zoysa, P. (2008). Rates and psychological effects of exposure to family violence among Sri Lankan university students. *Child Abuse & Neglect*, 32:994-1002.

Herwing, J. E., Wirtz, M., & Bengel, J. (2004). Depression, partnership, social support, and parenting: interaction of maternal factors with behavioral problems of the child. *Journal of Affective Disorders*, 80, 199- 208.

Holt, S. Buckley, H. & Whelan, S. (2008). The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature. *Child Abuse & Neglect*, 32, 797- 810.

Humphreys, J., Lee, K., Neylan, T., & Marmar, C. (2001). Psychological and physical distress of sheltered battered women. *Health Care for Women International*, 22:401– 414.

Huth-Bocks, A. C., & Hughes, H., M. (2008). Parenting stres, parenting behavior, and children's adjustment in families experiencing intimate partner violence. *Journal of Family Violence*, 23, 243- 251.

Işıloğlu, B. (2006). Anksiyete ve depresyon tanısı ile izlenen evli kadınlarda aile içi şiddetin sosyodemografik faktörler, çift uyumu ve hastalıkla ilişkisi. Yayınlanmamış uzmanlık tezi.

- İçli, T.G. (1994). Aile içi şiddet: Ankara- İstanbul ve İzmir örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1-2), 7- 20.
- Jarvis, K.L., Gordon, E.E. and Novaco, R.W. (2005). Psychological distress of children and others in domestic violence emergency shelters. *Journal of Family Violence*, 20 (6), 389- 402.
- Jayasinghe, S., Jayawardena, P. ve Perera, H. (2009). Influence of intimate partner violence on behaviour, psychological status and school performance of children in Sri Lanka. *Journal of Family Studies*, 15: 274-283.
- Kadın Sığınma Evleri Kılavuzu, (2008). T.C Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2009). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet. Elma Teknik Basım Matbaacılık, Ankara.
- Kaymak Özmen, S. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27- 39.
- Keskin,G. ve Çam, O. (2009). Ergenlik döneminde bağlanma süreci: ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *New/Yeni Symposium Journal*, 47 (1), 52-59.
- Kılıç, E., Uslu, R., Erden, G. ve Kerimoğlu, E. (1999). Çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini sürdüren ailesel etmenler. *Kriz Dergisi*, 7(2),1-8.
- Kocacık, F. ve Çağlayandereli, M. (2009). Ailede kadına yönelik şiddet: Denizli ili örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2).

- Kroneman, L. M., Loeber, R., Hipwell, A.E. ve Koot, H. M. (2009). Girls' disruptive behavior and its relationship to family functioning: A review. *Journal of Child Family Study*, 18:259 -273.
- Lee, W. Y., Ng, M. L., Cheung, B. K. L., & Yung, J. W. (2010). Capturing children's response to parental conflict and making use of it. *Family Process*, 49: 43- 58.
- Levendosky, A. A., Huth-Bocks, A. C., Shapiro, D.L. ve Semel, M. A. (2003). The impact of domestic violence on the maternal-child relationship and preschool-age children's functioning. *Journal of Family Psychology*, 17 (3), 275-287.
- Levendosky, A. A., & Graham- Bermann, S. A. (2000). Behavioral observation of parenting in battered women. *Journal of Family Psycholog*, 14(1), 80-94.
- Little, L. ve Kantor, G. K. (2002). Using ecological theory to understand intimate Partner violence and child maltreatment. *Journal of Community Health Nursing*, 19(3),133- 145.
- Matzopoulos, R., Bowman, B., Butchart, A. & Mercy, J. A. (2008). Section one background on violence and its prevention in low- and middle- income countries. *International Journal of Injury Control and Safety Promotion*. Vol. 15, (4), 177-187.
- Matheson, K., Skomorovsky, A., Fiocco, A., & Anisman, H. (2007). The limits of 'adaptive' coping: Well-being and mood reactions to stressors among women in abusive dating relationship. *Stres*, 10(1), 75- 91.
- Mbilinyi, L., F., Edleson, J., L., Hagemeister, A., K., & Beeman, S. K. (2007). What happens to children when their mothers are battered? Results from a four city

- anonymous telephone survey. *Journal of Family Violence*, 22:309–317
- McCloskey, L. A., Treviso, M., Scionti, T. ve Pozzo, G. (2002). A Comparative study of battered women and their children in Italy and the United States'. *Journal of Family Violence*, 17 (1), 53-74.
- McKee, T. E., Harvey, E., Danforth, J. S., Ulaszek, W. R. & Friedman, J. L. (2004). The relation between parental coping styles and parent –child interactions before and after treatment for children with ADHD and oppositional behavior. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, , 33 (1), 158-168.
- Moe, A. M. (2009). Battered women, children and the end of abusive relationships. *Journal of Women and Social Work*, 24 (3), 244- 256.
- Morgan, J., Robinson, D., Aldrige, J. (Ed) Featherstone, B. (2002). Research review: Parenting stress and externalizing child behavior. *Child and Family Social Work*, 7, 219 -225.
- Okanlı, A., Tortumluoğlu, G. ve Kırpınar, İ. (2003). Gebe kadınların ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4, 98-105.
- Onbaşıoğlu, M. (2004). Stresle başetmede zihinsel yöntemler. Yılmaz, B ve Gökler, I. (Ed.). *Türk Psikoloji Bülteni*, 10 (34-35), 103-127.
- Oral, E. A., Binici, S. A., Büyükçelik, D., Yazar, H. Ö. (1997). Kriz olgularında aile içinde yaşanan şiddet. *Kriz Dergisi*, 5 (2):115-122.
- Owen, A., E., Thompson, M., P., & Kaslow, N., J. (2006). The mediating role of parenting stress in the relation between intimate partner violence and child adjustment. *Journal of Family Psychology*, 20 (3), 505- 513.

- Oyunbileg, S., M.D., Sumberzul, N., Udval, N., Wang, J. D., and Janes, C. R. (2009). Prevalence and risk factors of domestic violence among Mongolian women. *Journal of Women's Health, 18* (11).
- Özgüven, H. D., Soykan, Ç., Haran, S. ve Gençöz, T. (2003). İntihar girişiminde depresyon ve kaygı belirtileri ile problem çözme ve algılanan sosyal desteğin önemi. *Türk Psikoloji Dergisi, 18* (52), 1-11.
- Öztürk, E. (2010). *Türkiye'de aile, şiddet ve kadın sığınma evleri*. (1. baskı). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Öztürk, H. ve Sevil, Ü. (2005). Gebelikte "şiddet". *Sağlık ve Toplum Dergisi, (15)*,1.
- Özyurt, B., C., ve Deveci, A. (2010). Manisa'da kırsal bir bölgedeki 15-49 yaş evli kadınlarda depresif belirti yaygınlığı ve aile içi şiddetle ilişkisi. *Türk psikiyatri Dergisi, 2010*;21.
- Poole, A., Beran, T., & Thurston, W. (2008). Direct and indirect services for children in domestic violence shelters. *Journal of Family Violence, 23*: 679- 686.
- Renk, K., Roddenberry, A., Oliveros, A., & Sieger, K. (2007). The relationship of maternal characteristics and perception of children to children's emotional and behavioral problems. *Child & Family Behavior Therapy, 29*(1), 37-57.
- Richmond, M., K. & Stocker, C. M. (2008). Longitudinal associations between parents' hostility and siblings' externalizing behavior in context of marital discord. *Journal of Family Psychology, 22*(2), 231-240.
- Rudo, Zena H., Powell, Diane S., Dunlap, Glen (1998). The effects of violence in the home on children's emotional, behavioral, and social functioning: a review of the literature. *Journal of Emotional & Behavioral Disorders, 6* (2).

- Sallan Gül, S., Özdamar Tıǧlı, H. ve Alican, A. (2009). Kadına yönelik şiddetle mücadelede kadın sığınmaevleri ve yaşam stratejileri. Baytekin, B., Fidan, F. Hazeri G., Aygin, D., Yıldırım, N., Hayır, M. ve Şimşek, F. (Ed.) *Uluslar arası- disiplinler arası Kadın Çalışmaları Kongresi. Kongre Bildirileri III: Cilt*, 352- 365. Sakarya Üniversitesi Basımevi.
- Sarpdağ, M. (b.t.). Kadına şiddet ve polis-III: A- Uluslar arası alanda yapılan yasal düzenlemeler. <http://www.caginpulisi.com.tr/76/48-49-50-51>.
- Savaşır, I. ve Şahin, N. H. (Ed.). (1997). *Bilişsel- davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Karataş, S., Şener, Ü. ve Otaran, N. (2008). Sığınmaevleri Klavuzu. *T.C. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*.
- Pelendecioğlu, B. ve Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 49-62.
- Sakallı- Uğurlu, N. ve Ulu, S. (2003) Evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlar: Çelişik duygulu cinsiyetçilik, yaş, eğitim ve gelir düzeyini etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6 (11-12) 53-65.
- Shah, P.S. & Shah, J. (2010). Maternal exposure to domestic violence and pregnancy and birth outcomes: A systematic review and meta-analyses. *Journal Of Women's Health*, 19 (11), 2017.2031.
- Stephens, N., McDonald, R. & Jouriles, E. N. (2000). Helping children who reside at shelters for battered women: lessons learned. *Haworth Press, Inc. All right reserved*, 147-160.

- Subaşı, N. ve Akın, A. (2004). Kadına yönelik şiddet; nedenleri ve sonuçları.
http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.htm
 adresinden 10.01.2011 tarihinde ulaşılmıştır.
- Sümer, N., Ünal, S., Selçuk, E., Kaya, B., Polat, R. ve Çekem, B., (2009). Bağlanma ve psikopatoloji: bağlanma boyutlarının depresyon, panik bozukluk ve obsesif- kompulsif bozuklukla ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 38- 45.
- Şahin, N. H. ve Batıgün, A. D. (2008). Lise ve üniversite öğrencilerinde intihar riskini belirlemeye yönelik bir modelin sınanması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 28-36.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (2005). Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları. Bizim Büro, Ankara.
- Tehee, M. & Esqueda, C. W. (2008). American indian and european american women's perceptions of domestic violence. *Journal of Family Violence*, 23:25–35.
- Ünal, F. (2008). Ailede çocuk istismarı ve ihmali. *TSA*, 12 (1), 9-18.
- Vachher, A. S., & Sharma, A. K. (2010). Domestic violence against women and their mental health status in a colony in Delhi. *Indian Journal of Community Medicine*, (35),3.
- Vahip, I. ve Avşargil, D. (2006). Aile içi fiziksel şiddet ve kadın hastalarımız. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2006; 17(2): 107-114.
- Valiente, C., Lemery -Chalfant, K. & Swanson, J. (2009). Children's responses to daily social stressors: relations with parenting, children's effortful control, and adjustment. *Journal of Child Psychology and psychiatry*, 50 (6), 707-717.

- Waldrop, A. E., & Resick, P. A. (2004). Coping among adult female victims of domestic violence. *Journal of Family Violence, Vol. (9), 5*, 291-302.
- Ware, H.S., Jouriles, E.N., Spiller, L.C., McDonald, R., Swank, P.R. & Norwood, W.D. (2001). Conduct problems among children at battered women's shelters: prevalence and stability of maternal reports. *Journals of Family Violence, 16(3)*, 291- 307.
- Whiffen, V. E., Kerr, M. A., & Kallos-Lilly, V. (2005). Maternal depression, adult attachment, and children's emotional distress. *Family Process, 44 (1)*, 93-103.
- World Health Organization (WHO) (2005). Multi-country study on women's health and domestic violence against women: summary report.
- Yanikkerem, E. ve Saruhan, A. (2005). 15-49 yaş evli kadınların aile içi şiddet konusunda görüşlerinin ve aile içi şiddete maruz kalma durumlarının incelenmesi. *Actual Medicine, 11(2)*, 198-204.
- Yaman Efe, Ş. ve Ayaz, S. (2010). Kadına yönelik aile içi şiddet ve kadınların aile içi şiddete bakışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 11:23-29*.
- Zhou, Q., Wang, Y., Deng, X., Eisenberg, N., Wolchik, S. A., Tein, J. Y. (2008). Relations of parenting and temperament to Chinese children's experience of negative life events, coping efficacy, and externalizing problems. *Child Development 79 (3)*, 493-513.

8. EKLER

Ek -1. SHÇEK izni

T.C.
BAŞBAKANLIK
Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü

SAYI : B.02.1.SÇE.0.72.00.00/605.01- 777
KONU : Araştırma Talebi
(Ankara Üniv.D.T.C.Fak.-Nilgün YENİOCAK

07 Eylül 2010

İLGİ: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin 25.08.2010 tarih ve 331 sayılı yazısı.

İlgi yazı ile Uygulamalı Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Nilgün YENİOCAK'ın "Sığınmaevine Başvuran Kadınların Problem Çözme Becerilerine Göre Çocuklarının Psikolojik Sorunlarını Algılayışları" konulu araştırmayı Ankara, Eskişehir, İstanbul ve Mersin İl Müdürlüklerine bağlı Kadın Konukevlerinde uygulayabilme talebi bildirilmiştir.

Kurumumuza bağlı Kadın Konukevlerinin; şiddete uğradığı kişilerden kaçan ve izinin bulunmamasını isteyen kadınların can güvenliğinin sağlanabilmesi ve şiddet uygulayan kişilerin iz sürmesi nedeniyle yıllar içinde yaşanan olumsuz olayların önlenmesi açısından gizliliği büyük önem taşımaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaygın bir olgu olan kadın istismarının önlenmesi bakımından yaşantıya bağlı birikimlerin aktarılması önem taşımaktadır. Ancak, önemszenmesi gereken bir diğer husus da şiddete uğrayan kadınlara, kendilerine ve hayatlarına daha uzun vadeli ve geniş açıdan bakabilmeleri için ihtiyaç duydukları emniyetli bir ortamın sağlanmasıdır. Bunu kolaylaştırmak, Kurumumuzun olduğu kadar bu alanda çalışmalar yapan tüm ilgili sektörlerin de yardım ve katkılarını gerektirmektedir.

Bu bağlamda özellikle can güvenliği tehdit edilen kadın için gizliliğin her koşulda sağlanması gereken en önemli ilke olması nedeniyle kuruluşlarımızda kalan kadınların zarar görebilecekleri uygulamalardan kaçınılması ve mağdur kadınlara hizmet verdiğimizden kadınlarla yapılacak görüşmelerin uygun tekniklere göre yapılması gerekmektedir.

Makamın 06.09.2010 tarih ve 248 sayılı Onayı ile söz konusu talep kapsamında Nilgün YENİOCAK'ın; İl Müdürlüğünün koordinesinde ve uygun göreceği bir mekanda, Kadın Konukevinde de uygun görülecek saatlerde, uygulamaya katılmaya gönüllü kadınlarımızla gizlilik ilkesi ihlal edilmeden, ses cihazı ve fotoğraf makinesi kullanılmadan Onay tarihinden itibaren 01.03.2011 tarihine kadar araştırma yapılabilmesi, araştırma sonuçlarının Kurumumuzdan izin alınmaksızın hiçbir yerde yayınlanmaması ve araştırma tamamlandığında tezin bir örneğinin Eğitim Merkezi Başkanlığımıza gönderilmesi koşulu ile gerçekleştirilebilmesi uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

H.Lütfi ÖZTÜRK
Genel Müdür a.
Eğitim Merkezi Başkanı

EK:Onay Sureti

DAĞITIM:

Gereği:

-Ank.Ünv.D.T.C.Fak.
-Ankara, İstanbul, Eskişehir,
Mersin İl Sos.Hiz.Müd.

Bilgi:

-AKTHD Bşk.(Ek konmadı)

07/09/2010 Öğretmen
07/09/2010 Şb.Müd.V.

: A.YÜCE
: S.Ö.ÇETİN

Anafatlar Cad. 68/4 Ulus / ANKARA
Telefon: (0 312) 311 31 30 / 1233
e-posta: egitim@shcek.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için irtibat : S.Ö.ÇETİN – Şb.Md.V.
Faks: (0 312) 311 89 98
Elektronik Ağ: www.shcek.gov.tr SC

Ek- 2: Etik Kurul Onayı**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ****Karar Tarihi : 14/10/2010****Toplantı Sayısı : 33****Karar Sayısı : 133**

133- Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden Nilgün Yeniocak'ın "Sığınma Evine Başvuran Kadınların Problem Çözme Becerilerine Göre Çocuklarının Psikolojik Sorunlarını Algılayışları" başlıklı yüksek lisans tezine ilişkin 28/09/2010 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Yapılan incelemeler sonucunda **Nilgün Yeniocak**'ın "Sığınma Evine Başvuran Kadınların Problem Çözme Becerilerine Göre Çocuklarının Psikolojik Sorunlarını Algılayışları" başlıklı yüksek lisans tez araştırma projesinin, araştırma protokolüne uyulmak koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

ASLININ AYRIDIR**30/09/2010**

Aynur Akay
Aynur AKAY
Genel Sekreter
Şube Müdürü

Ek – 3: İç Hukukumuzda kadına yönelik şiddeti önlemek amacıyla yapılan “4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun”

Kadına yönelik şiddet konusu ülkemizde 1980’lerde gündeme girmiştir. Toplumun bu konuda duyarlılığının geliştirilmesi için konferanslar, paneller düzenlenmiş ve yapılan çalışmalar sonucu “kadına yönelik şiddet” görünür kılınmıştır. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de aile içi şiddetten en çok kadınlar etkilenmektedirler. Toplumun yarısını oluşturan kadınların büyük bir bölümünün şiddete uğraması, Anayasamızda toplumun temeli olduğu kabul edilen *ailenin* dolayısıyla giderek toplum yapısının bozulmasına neden olmaktadır. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun yaptırdığı bir araştırma sonucuna göre ailelerin % 34’ünde fiziksel şiddet, % 53’ünde sözlü şiddetin uygulandığı ve ev içi şiddetin yoğun olarak yaşandığı açıklanmıştır.

Uluslar arası hukuk alanda yaşanan gelişmeler ve ailenin korunmasını güvence altına alan Anayasa’nın 41. maddesi de göz önünde tutularak, bu tür olumsuzlukların önüne geçebilmek için iç hukukumuz açısından çok önem taşıyan özel bir yasanın çıkarılması sağlanmıştır.

14 Ocak 1998 tarihinde “4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun” kabul edilerek bu önemli adım atılmıştır.

Yasanın getirdikleri:

Aile içi şiddete maruz kalan eşin veya aile bireylerinden birinin ya da olaya tanık olan 3. bir kişinin başvurusu veya Cumhuriyet Savcılığının bildirmesi üzerine, Aile Mahkemesi Hakimi resen (kendiliğinden) olayın niteliklerini göz önünde bulundurarak Kanunda yazılı tedbirlerin birine, birkaçına veya hepsine birden hükmeder. Bu tedbirler:

Kusurlu eşin;

- a) şiddete veya korkuya yönelik davranışlarda bulunmaması,
- b) müşterek evden uzaklaştırılması, evin (aile konutunun) şiddete uğrayan eşe ve çocuklarına tahsis edilmesi, şiddet uygulayan eşin eve yaklaşmaması,
- c) ev eşyalarına zarar vermemesi,
- d) aile bireylerini iletişim vasıtalarıyla rahatsız etmemesi,
- e) varsa silah ve benzeri araçlarını zabıtaya teslim etmesi,
- f) alkollü veya uyuşturucu herhangi bir madde kullanmış olarak ortak konuta gelmemesi,

Hakim bu tedbirlere en çok 6 ay süre için hükmedebilir.

Kusurlu eşe, kararda hükmolunan tedbirlere uymazsa tutuklanacağı ve tedbir süresinin hapis cezasına dönüşeceği ihtar edilir.

Hakim, şiddete uğrayanın yaşam düzeyine uygun bir tedbir nafakasına da hükmeder.

Başvurular harca tabi değildir.

Koruma kararının bir örneği Aile Mahkemesince Cumhuriyet Başsavcılığına tevdi olunur. Savcılık kararın uygulanmasını zabıta (ve gerektiğinde psikolog, sosyal çalışmacı gibi uzman kişiler) aracılığıyla izler. Kusurlu eşin karara uymaması halinde, zabıta mağdurun şikayetine gerek kalmaksızın evrakı resen Savcılığa iletir.

Savcı da karara uymayan kusurlu eş hakkında Sulh Ceza Mahkemesinde kamu davası açar.

Şiddete uğrayan kadınlar Türkiye'nin her yerinde bütün sağlık kurumlarına (sağlık ocakları ve hastaneler) ve doğrudan Cumhuriyet Başsavcılıklarına başvurabilir; Polisi (155), Jandarmayı (156) ve Alo 183'ü arayarak yardım alabilirler.

Not: Aşağıda yalnızca araştırmanın yürütüldüğü illerde bulunan başvuru merkezlerine ait iletişim bilgileri verilmiştir.

ADANA

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme

Kurumu: 0322 458 8424 - 4588422 - 611 33 53

Adana Kadın Danışma Merkezi:

0 322 239 02 13 - 351 89 02 / dahili 22

Çukurova Üniversitesi Kadın Sorunları

Araştırma Merkezi: 0 322 338 60 84/23 08

Kırçiçeği Kadın Derneği: 0 536 734 39

Adana Barosu Kadın Hukuku Komisyonu:

0 322 351 21 21 – 0 322 359 49 88

Kadın Dayanışma Merkezi ve Sığınma Evi

Kurma Derneği: 0 322 453 34 06

AKDAM: 0322- 453 53 50

ANKARA

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme

Kurumu: 0 312 427 18 95

Ankara Büyük Şehir Belediyesi danışma

hattı: 0312 507 24 27

Çankaya Belediyesi Danışma Hattı:

0312 458 89 00

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü:

0312 419 29 64

Kadın Dayanışma Vakfı:

0 312 430 40 05/06 – 0 312 432 07 82

Ankara Barosu Kadın Hakları Kurulu:

0 312 311 51 15- 0312 416 72 18

DİYARBAKIR

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme

Kurumu: (412) 224 3826 - 224 35 00

KAMER-Kadın Merkezi:

0.412. 224 23 19-228 10 53

Selis Kadın Danışmanlık Merkezi:

0 412 224 77 28

Diyarbakır Kadın Platformu: 0 412 228 65

16

Kadın Sorunları Merkezi: 0 412 228 56 84

Yenişehir Belediyesi - (EPİDEM):

0 412 223 51 20

Başak Kadın Kooperatifi Girişimi:

0 412 237 46 39

Kardelen Kadın Evi: 0 412 233 83 90

ESKİŞEHİR

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme

Kurumu: 0222- 2174605- 2174609- 2174606

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Kadın

Danışma ve Dayanışma Merkezi:

0222- 2330808

Tepebaşı Belediyesi Kadın Danışma Hattı:

0222- 444 44 26

HATAY

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme

Kurumu:

0326 2161089 - 2140663

Kadın Danışma Derneği: 0506 946 18 18

MERSİN

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme

Kurumu: (0324) 2311255- 2376107

Mersin Barosu Kadın Hukuku Komisyonu:

0 324 231 31 27 / 0 324 231 19 65

İştar Kadın Danışma Merkezi:

0324- 2380442 ve 0530- 2909797

Bağımsız Kadın Derneği Danışma Merkezi:

0 324 336 50 92 - 336 59 92 - 337 20 21

Tarsus Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi:

0 324. 614 72 22, Faks: 0 324. 614 72 21

Ek 4. Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Değerli Katılımcı

Bu araştırmayı, Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümünde yürütmekte olduğum yüksek lisans tezi kapsamında Ankara Üniversitesi Etik Kurulu ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nden aldığım izinle yapmaktayım. Araştırmanın amacı, aile içi şiddetin olası sonuçlarını ortaya çıkarmaktır.

İlişikteki anketlerin bazıları sizinle, bazıları çocuğunuz/çocuklarınızla ilgilidir. Çocuklarla ilgili sorular yalnızca 4-12 yaş aralığında olan çocuklar için geçerli olduğundan, eğer 4-12 yaşlarında birden fazla çocuğunuz varsa lütfen kendinizle ilgili ölçekleri doldurduktan sonra her bir çocuğunuz için ayrı bir çocuk formu doldurunuz.

Araştırmaya katılımda gönüllük esastır. Araştırmaya katılmayı reddetme ya da bir kısmını doldurduktan vazgeçme hakkınız vardır. Ancak katılmayı seçerseniz doğru sonuçlara ulaşılabilmesi için soruları eksiksiz ve kendinizi ve çocuğunuzu en iyi yansıtacak şekilde cevaplandırmanız çok önemlidir.

Araştırmanın amacı şiddetin genel sonuçlarını incelemek olduğundan bireysel değerlendirme yapılmayacağından kimliğinize ilişkin herhangi bir bilgi istenmemektedir. Lütfen formu doldurduktan sonra size verilen zarfın içine koyarak zarfı yapıştırmınız. Böylece verdiğiniz yanıtları araştırmacının da bilmesi mümkün olmayacaktır. Verdiğiniz bilgiler sadece araştırma için kullanılacak ve tamamen gizli kalacaktır.

Bu soruların yanıtlanması ortalama 1 saat sürmektedir. Bazı insanlar ölçekleri doldurduktan sonra kendilerini iyi hissetmeyebilir. Eğer siz de formu doldurduktan sonra kendinizi iyi hissetmezseniz ya da konu ile ilgili sormak istediğiniz bir şey olursa aşağıdaki numaradan araştırmacıya ulaşabilir ya da size verilen iletişim bilgilerini kullanarak yardım isteyebilirsiniz.

Mail: nilyeniocak@hotmail.com
Tel. : 03262138899-143
Cep: 5362734631

Psikolog Nilgün Yeniocak
Ankara Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Katılımcının Beyanı

Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Şennur Tutarel Kışlak ve Yüksek Lisans öğrencisi Psikolog Nilgün Yeniocak tarafından yapılan “Aile içi şiddet ve sonuçları” isimli çalışma hakkında yeterli düzeyde bilgi aldım. Araştırmaya katılarak formdaki soruları yanıtlarsam, bana ve çocuğuma ait bilgilerin gizli kalacağına dair bana güvence verildi.

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorum ( ) (Çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız, lütfen parantez içine bir işaret koyunuz. Katılmak istemiyorsanız formu iade ediniz.)

Ek 5. Kişisel Bilgi Formu**KBF****1. Yaşınız:** ____

- 2. Eğitim durumunuz:** 1. Okur-yazar değil [ ]
 2. Okur-yazar [ ]
 3. İlkokul mezunu [ ]
 4. Ortaokul mezunu [ ]
 5. Lise mezunu [ ]
 6. Yüksek öğrenim [ ]

- 3. Medeni durumunuz:** 1. Bekâr [ ]
 2. Evli [ ]
 3. Boşanmış [ ]
 4. Dul [ ]
 5. İmam nikâhlı [ ]
 6. Ayrı yaşıyor [ ]
 7. Beraber yaşıyor [ ]

4. Kaç yaşında evlendiniz: ____**5. Evlenmeye nasıl karar verdiniz?**

- Tanışıp anlaşarak [ ]
 Görücü usulüyle [ ]
 Kaçarak [ ]

6. Kaç yıldır evlisiniz: ____**7. Geçmiş iş deneyimiz:**

- Var [ ] Lütfen belirtiniz: _____
 Yok [ ]

8. Sizin aylık geliriniz (yaklaşık): _____ TL**9. Kaç çocuğunuz var?**

Sayı belirtiniz: Kız: ____ Erkek ____

- 10. En uzun yaşadığınız yerleşim birimi:** 1. Büyükşehir [ ]
 2. Şehir [ ]
 3. İlçe [ ]
 4. Kasaba [ ]
 5. Köy [ ]

11. Fiziksel bir sağlık sorununuz var mı?

- Evet [ ] (belirtiniz: _____)
 Hayır [ ]

12. Ruhsal bir sağlık sorununuz var mı?

- Evet [ ] (belirtiniz: _____)
 Hayır [ ]

13. İntihar girişiminde bulunduğunuz oldu mu?

Evet [ ] Ne zaman?.....

Hayır [ ]

14. Eşinizin Yaşı: ____

- 15. Eşinizin eğitim durumu:**
1. Okur-yazar değil [ ]
  2. Okur-yazar [ ]
  3. İlkokul mezunu [ ]
  4. Ortaokul mezunu [ ]
  5. Lise mezunu [ ]
  6. Yüksek öğrenim [ ]

16. Eşinizin fiziksel bir sağlık sorunu var mı?

Evet [ ] (belirtiniz: _____)

Hayır [ ]

17. Eşinizin ruhsal bir sağlık sorunu var mı?

Evet [ ] (belirtiniz: _____)

Hayır [ ]

18. Eşiniz çalışıyor mu?

Evet [ ] Aylık geliri (yaklaşık) : _____ TL

Hayır [ ]

19. Eşiniz günlük yaşamını, aile düzenini aksatacak biçimde içki içiyor mu?

Evet [ ]

Hayır [ ]

20. Eşinizin günlük yaşamını, aile düzenini aksatacak biçimde kumar alışkanlığı var mı?

Evet [ ]

Hayır [ ]

21. Lütfen toplam aile gelirinizin aşağıdaki gelir gruplarından hangisine dahil olduğunu belirtiniz.

1. 599 TL'den az [ ]

2. 600 – 1199 [ ]

3. 1200 – 1999 [ ]

4. 2000 – 2999 [ ]

5. 3000 TL ve üstü [ ]

6. Diğer (belirtiniz: _____)

22. Annenizin eğitim durumu:

1. Okur-yazar değil [ ]

2. Okur-yazar [ ]

3. İlkokul mezunu [ ]

4. Ortaokul mezunu [ ]

5. Lise mezunu [ ]

6. Yüksek öğrenim [ ]

- 23. Babanızın eğitim durumu:** 1. Okur-yazar değil
2. Okur-yazar
3. İlkokul mezunu
4. Ortaokul mezunu
5. Lise mezunu
6. Yüksek öğrenim

24. Anneniz: Yaşıyor Yaşamıyor

25. Babanız: Yaşıyor Yaşamıyor

26. Kaç kardeşiniz? _____

27. Ailenizde günlük yaşamınızı aksatacak şekilde alkol ya da madde kullanan var mı?

1. Babam
2. Annem
3. Kardeşim
4. Eşim
4. Kendim
5. Diğer (belirtiniz: _____)

28. Evlenmeden önceki aile ortamınızda şiddet davranışı var mıydı?

1. Babanız, annenize.....
2. Babanız, size / kardeşlerinize
3. Siz, kardeşlerinize.....
4. Akrabalarımız, size.....
5. Babanız, annenize, size.....
6. Anneniz size.....
7. Diğer (belirtiniz: _____)

29. Eşiniz anne veya babasından fiziksel şiddet görmüş mü?

- Evet, görmüş
- Hayır, görmemiş
- Bilmiyorum

30. Kayınvalideniz hiç eşinden fiziksel şiddet görmüş mü?

- Evet, görmüş
- Hayır, görmemiş
- Bilmiyorum

31. Eşinizden hiç şiddet gördünüz mü ya da görüyor musunuz? Evet Hayır

32. (Eğer yanıtınız evet ise...) Ne zamandan beri eşinizden şiddet görmektesiniz?

.....

33. Eşiniz size en son ne zaman şiddet uyguladı?

.....

34. Eşinizin şiddete başvurmasının nedeni sizce nedir?

1. Nedensiz
2. Alkol
3. Kıskançlık
4. Ekonomik koşullar
5. Ailevi sebepler
6. Diğer (belirtiniz: _____)

35. Eşinizin size yönelik şiddet davranışından bugüne kadar kimseye bahsettiniz mi?

- Evet
- Hayır

36. (Yanıtınız evet ise) Kimlere bahsettiniz, kimlere anlattınız?

1. Annem
2. Babam
3. Kız kardeş(ler)im
4. Erkek kardeş(ler)im
5. Komşularım / arkadaşlarım
6. Çocuklarım
7. Muhtar
8. Polis
9. Jandarma
10. Avukat veya savcı
11. Doktor
12. Bir din büyüğü
13. Diğer (Belirtiniz: _____)

37. Şiddete maruz kaldıktan sonra hiç destek gördünüz mü?

- Evet Kimden gördüğünüzü belirtiniz: _____)
- Hayır

38. (Destek görmediyseniz) Şiddete maruz kaldığınızda destek görseydiniz sizce neler farklı olurdu?

.....

39. Eşiniz size bugün fiziksel şiddet uygulayacak olsa ne yaparsınız, nasıl tepki verirsiniz?

.....

40. Daha önce hiç kadın konukevinde kaldınız mı?

- Evet (Ne kadar süre kaldığınızı belirtiniz: _____)
- Hayır

41. Çocuğunuz (çocuklarınız) yanınızda mı?

- Evet
- Hayır (Nerede kalıyor(lar), belirtiniz: _____)

Ek 6. Çocuklara uygulanan Disiplin Yöntemlerine İlişkin Sorular

Aşağıda hatalı davrandıklarında ailelerin çocuklarına uyguladıkları bazı cezalandırma yöntemler verilmiştir. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyarak bu yöntemlerin ne sıklıkta çocuğunuza uygulandığını, ifadenin alt kısmında verilen ölçek üzerinde daire içine alarak işaretleyiniz.

1. Bağırarak

1	2	3	4	5
Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman

2. Tokat atmak

1	2	3	4	5
Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman

3. Dövmek

1	2	3	4	5
Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman

4. Odadan çıkmama cezası vermek

1	2	3	4	5
Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman

5. Yapmaktan zevk aldığı bir şeyi yasaklamak

1	2	3	4	5
Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman

6. Konuşup, davranışının neden yanlış olduğunu açıklamak

1	2	3	4	5
Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman

7. Ceza vermemek

1	2	3	4	5
Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman

8. Diğer (belirtiniz: _____)

EK 7. Çocuklar İçin Kişisel Bilgi Formu (ÇKBF)

Lütfen çocuğunuzla ilgili aşağıdaki soruları yanıtlayınız

1. Yaşı: _____

2. Cinsiyeti: _____

3. Çocuğunuzun gebelik sürecinde şiddete maruz kaldınız mı?

Evet [ ]

Hayır [ ]

4. Gebelik sürecinde herhangi bir sorun/hastalık yaşadınız mı?

Evet [ ] (belirtiniz: _____)

Hayır [ ]

5. Çocuğunuzun geçirdiği önemli bir hastalık var mı?

Evet [ ] (belirtiniz: _____)

Hayır [ ]

6. Çocuğunuz bugüne kadar hiç davranış veya uyum sorunları nedeniyle bir kliniğe veya hastaneye yönlendirildi mi?

Evet [ ] (belirtiniz: _____)

Hayır [ ]

7. Çocuğunuz evde yaşanan şiddete tanık oldu mu?

Evet [ ]

Hayır [ ]

8. Evde yetişkinler arasında yaşanan şiddet sırasında çocuğunuzun da şiddete maruz kaldığı oldu mu?

Evet [ ]

Hayır [ ]

9. Ailede yaşanan şiddet konusunda çocuğunuz için destek aldınız mı (bir psikologa, pedagoga vs. danıştınız mı)?

Evet [ ] (belirtiniz: _____)

Hayır [ ]

10. Çocuğunuz okula ya da kreşe gidiyor mu?

Evet [ ]

Hayır [ ]

11. Lütfen çocuğunuzun okul başarısını değerlendiriniz.

Zayıf (1)

Geçer (2)

Orta (3)

İyi (4)

Çok iyi (5)

12. Çocuğunuzun giyecek, kitap gibi ihtiyaçları karşılanıyor mu?

Evet [ ]

Hayır [ ]

13. Çocuğunuz kendi yaşına uygun sosyal faaliyetlere (grup oyunları, gezi) katılır mı?

Evet [ ]

Hayır [ ]

14. Çocuğunuzun yaptığı spor faaliyetleri var mı?

Evet [ ]
Hayır [ ]

15. Çocuğunuzun ilgilenmekten keyif aldığı uğraşları var mı?

Evet [ ]
Hayır [ ]

16. Çocuğunuzla oyun oynamak, sohbet etmek, gezmek gibi etkinlikler için günde ne kadar zaman ayırırsınız?

30 dakikadan az [ ]
30 dakika ile 1 saat arası [ ]
1 – 2 saat [ ]
2 saatten fazla [ ]

17. Çocuğunuz yaşadığı önemli bir olayı (onu üzen, öfkeliendiren, şaşırtan, korkutan bir olayı) sizinle paylaşır mı?

Her zaman [ ]   Bazen [ ]   Nadiren [ ]   Hiç [ ]

18. Çocuğunuzla sarılma, kucaklaşma gibi fiziksel temaslarda bulunur musunuz?

Her zaman [ ]   Bazen [ ]   Nadiren [ ]   Hiç [ ]

19. Çocuğunuzü öper misiniz?

Her zaman [ ]   Bazen [ ]   Nadiren [ ]   Hiç [ ]

20. Çocuğunuzü beğendiğiniz davranışları için över misiniz?

Her zaman [ ]   Bazen [ ]   Nadiren [ ]   Hiç [ ]

21. Kadın konukevinde çocuğunuzun nelere ihtiyaç duyduğunu düşünöyorsunuz?

(belirtiniz: _____)

22. Kadın konukevinde çocuğunuzla ilgili olarak siz nelere ihtiyaç duyuyorsunuz?

(belirtiniz: _____)

23. Kadın konukevinde çocuğunuzü yönelik hizmet elemanı (çocuk gelişimci, anaokulu öğretmeni, çocuk eğiticisi gibi) var mı?

Evet [ ] (belirtiniz: _____)
Hayır [ ]

24. Kaç kişilik odada kalıyorsunuz? (belirtiniz: _____)

25. Odanızda siz ve çocuğunuz/çocuklarınızdan başka kimse var mı?

Evet [ ] (belirtiniz: _____)
Hayır [ ]

26. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Evet [ ] (belirtiniz: _____)
Hayır [ ]

Ek 8. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği (KYŞ)

KYŞ

Lütfen aşağıdaki cümlelerde ifade edilen durumları ne sıklıkta yaşadığınızı/yaşamakta olduğunuzu belirtiniz.

	Asla	Nadiren	Ara sıra	Sık Sık	Her zaman
1. Mülkiyet sahibi olma veya bankada yatırımlarımız eşimin üzerindedir.					
2. Eşim harcamalarımı kısıtlar.					
3. Eşim para işlerini tekeline alır.					
4. Eşim bir işe girmemi, çalışmamı istemez ve çocuklara bakmam için evde kalmamı ister.					
5. Eşim para harcamam konusunda hesap vermemi ister.					
6. İhtiyacım olduğu halde eşim bana karşı parayı kısıtlar.					
7. Eşim bir okula veya kursa gitmemi engeller.					
8. Evde önemli kararları eşim verir.					
9.Eşim ona bir şey anlattığımda dinler.					
10.Eşim bana günlük olaylar veya herhangi bir şey açısından bilgi verir.					
11.Eşim hissettiklerini, duygularını benimle paylaşır.					
12.Eşim arkadaşlarımı kıskanır ve onlardan kuşkulandır.					
13.Eşim evde kadın erkek rolünü belirler.					
14.Eşim bana hizmetçi gibi davranır.					
15.Eşim benimle gerekmedikçe muhabbet etmez ve somurtur.					

Ek 9. Problem Çözme Envanteri (PÇE)

PÇE

Bu envanterin amacı, günlük yaşantınızdaki problemlerinize (sorunlarınıza) genel olarak nasıl tepki gösterdiğinizi belirlemeye çalışmaktır. Sözü ettiğimiz bu problemler, matematik ya da fen derslerindeki alışmış olduğumuz problemlerden farklıdır. Bunlar, kendini karamsar hissetme, arkadaşlarla geçinmem, bir mesleğe yönelme konusunda yaşanan belirsizlikler ya da boşanıp boşanmama gibi karar verilmesi zor konularda ve hepimizin başına gelebilecek türden sorunlardır. Lütfen aşağıdaki maddeleri elinizden geldiğince samimiyetle ve bu tür sorunlarla karşılaştığınızda tipik olarak nasıl davrandığınızı göz önünde bulundurarak cevaplandırın. Cevaplarınızı, bu tür problemlerin nasıl çözülmesi gerektiğini düşünerek vermeniz gerekmektedir. Bunu yapabilmek için kolay bir yol olarak her soru için kendinize şu soruyu sorun: **“Burada sözü edilen davranışı ben ne sıklıkla yaparım?”**

Yanıtlarınızı aşağıdaki ölçeğe göre değerlendirin:

1. Her zaman böyle davranırım	4. Arada sırada böyle davranırım
2. Çoğunlukla böyle davranırım	5. Ender olarak böyle davranırım
3. Sık sık böyle davranırım	6. Hiçbir zaman böyle davranmam

	Ne kadar sıklıkla böyle davranırsınız?					
	Her Zaman					Hiçbir zaman
1. Bir sorunumu çözmek için kullandığım çözüm yolları başarısız ise bunların neden başarısız olduğunu araştırmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
2. Zor bir sorunla karşılaştığımda ne olduğunu tam olarak belirleyebilmek için nasıl bilgi toplayacağımı uzun boylu düşünmem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
3. Bir sorunumu çözmek için gösterdiğim ilk çabalar başarısız olursa o sorun ile başa çıkabileceğimden şüpheye düşerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
4. Bir sorunumu çözdükten sonra bu sorunu çözerek neyin işe yaradığını, neyin yaramadığını ayrıntılı olarak düşünmem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
5. Sorunlarımı çözme konusunda genellikle yaratıcı ve etkili çözümler üretebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
6. Bir sorunumu çözmek için belli bir yolu denedikten sonra durur ve ortaya çıkan sonuç ile olması gerektiğini düşündüğüm sonucu karşılaştırırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
7. Bir sorunum olduğunda onu çözebilmek için başvurabileceğim yolların hepsini düşünmeye çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
8. Bir sorunla karşılaştığımda neler hissettiğimi anlamak için duygularımı incelerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
9. Bir sorun kafamı karıştırdığında duygu ve düşüncelerimi somut ve açık –seçik terimlerle ifade etmeye uğraşmam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
10. Başlangıçta çözümünü fark etmesem de sorunlarımın çoğunu çözmeye yeteneğim vardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)

Ek 10. Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBÖ)

SBÖ

Bu ölçek, kişilerin yaşamlarındaki sıkıntılar ve stresle başa çıkmak için neler yaptıklarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Lütfen sizin için sıkıntı ya da stres oluşturan olayları düşünerek, bu sıkıntılarınızla başa çıkmak için **GENELLİKLE NELER YAPTIĞINIZI** hatırlayın ve aşağıdaki davranışların sizi tanımlama ya da size uygunluk derecesini işaretleyin. Herhangi bir davranış size uygun değilse %0'ın altına, çok uygun ise %100'ün altına, ya da tanımlama derecesine göre diğerlerinin altındaki boşluğa (X) işareti koyun.

Sizi ne kadar tanımlıyor

Bir sıkıntı olduğunda.....	%0	%30	%70	%100
1- Kimsenin bilmesini istemem	( )	( )	( )	( )
2- İyimser olmaya çalışırım	( )	( )	( )	( )
3- Bir mucize olmasını beklerim	( )	( )	( )	( )
4- Olayları büyütmeyip, üzerinde durmamaya çalışırım	( )	( )	( )	( )
5- Başa gelen çekilir diye düşünürüm	( )	( )	( )	( )
6- Sakin kafayla düşünmeye, öfkelenmemeye çalışırım	( )	( )	( )	( )
7- Kendimi kapana sıkışmış gibi hissedirim	( )	( )	( )	( )
8- Olayın/olayların değerlendirmesini yaparak en iyi kararı vermeye çalışırım	( )	( )	( )	( )
9- İçinde bulunduğum kötü durumu kimsenin bilmesini istemem	( )	( )	( )	( )
10- Ne olursa olsun direnme ve mücadele etme gücünü kendimde bulurum	( )	( )	( )	( )

Ek 11. Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA)

GGA

Her cümle için, Doğru Değil, Kısmen Doğru, Tamamen Doğru kutularından birini işaretleyiniz. Kesinlikle emin olamasanız ya da size anlamsız görünse de elinizden geldiğince tüm cümleleri yanıtlamanız bize yardımcı olacaktır. Lütfen yanıtlarınızı çocuğunuzun son 6 ay içindeki davranışlarını göz önüne alarak veriniz.

Doğum Tarihi : .....
Kız / Erkek

	Doğru Değil	Kısmen Doğru	Kesinlikle Doğru
1. Diğer insanların duygularını önemser.			
2. Huzursuz ve aşırı hareketlidir, uzun süre kıpırdamadan duramaz.			
3. Sıkça baş ağrısı, karın ağrısı ve bulantı şikâyetleri olur.			
4. Diğer çocuklarla kolayca paylaşır. (yiyeceğini, oyuncakını, kalemını v.s.)			
5. Sıkça öfke nöbetleri olur ya da aşırı sinirlidir.			
6. Daha çok tek başınadır, yalnız oynama eğilimindedir.			
7. Genellikle söz dinler, büyüklerin isteklerini yapar.			
8. Birçok kaygısı vardır. Sıkça endişeli görünür.			
9. Eğer birisi incinmiş, morali bozulmuş ya da kendini kötü hissediyor ise ona yardımcı olur.			
10. Sürekli elleri ayakları kıpır kıpırdır ya da oturduğu yerde kıpırdanıp durur.			
11. En az bir yakın arkadaşı vardır.			
12. Sıkça diğer çocuklarla kavga eder ya da onlarla alay eder.			
13. Sıkça mutsuz, kederli ya da ağlamaklıdır.			
14. Genellikle diğer çocuklar tarafından sevilir.			
15. Dikkati kolayca dağılır. Dikkatini toplamakta güçlük çeker.			